[illegible]

ଲେଖକ - ଶ୍ରୀ[illegible]

0/6[illegible]

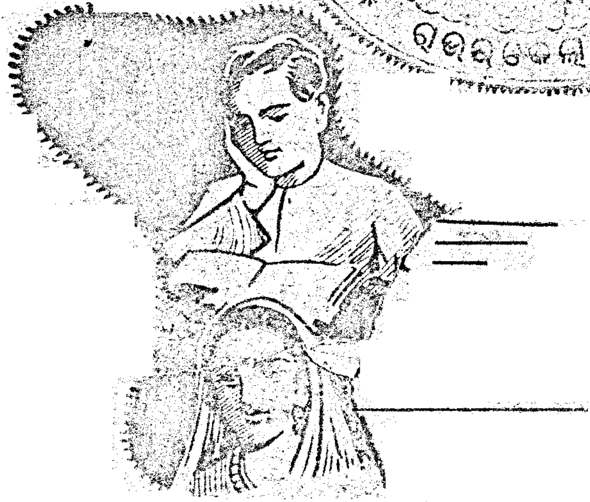

ସ୍ୱପ୍ନ ପିପ୍ରୀତି

— ଶ୍ରୀ ଦିଗମ୍ବର ଦାସ —

—ପରିବେଷକ—

ଶ୍ରୀ ମାତୃ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର

୫, ବଜଦୁଲାଲ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ, କଲିକତା-୭

ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଦିଗମ୍ବର ଦାସ

ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି—

ଶ୍ରୀମତୀ ବିଦ୍ୟୁଲତା ସ୍ୱାଇଁ

ସ୍ୱାଇଁ

ୀ

, କଲିକତା-୯

ଏଣ୍ଡ କୋଂ

ଷ୍ଟ୍ରୀଟ, କଲିକତା

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ—ଏକ ହଜାର

ମୁଦ୍ରଣ—

ଜୁଲାଇ, ୧୯୫୭

ମୂଲ୍ୟ-ଦୁଇଟଙ୍କା   ବନ୍ଧାଇ-ଦୁଇଟଙ୍କା ଚାରିଅଣା

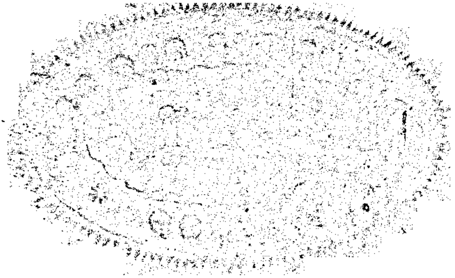

ଉପହାର

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ / ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା ______

ପ୍ରଗତି ଯୁବକ ସଂଘ ______ କୁ

ସ୍ନେହର / ଭକ୍ତିର ____ ଚିହ୍ନସ୍ୱରୂପ ଅର୍ପଣ କଲି ।

ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ [illegible] ______

ରଇତାଳି ପବନରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଈର ଉଚ୍ଛୁଳା ଜୁଆର
ଉ କାଟି କାଟି କୂଳରେ ଆସି ହାବୁକା ଖାଉଚି । ରତନା ଘାସ
ର ଆଣି କୂଳ ଉପରେ ଥୋଇଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ପାଗ ବନ୍ଧା ଧୋଇ-
। ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡିକ ଫିଟାଇ ଦୁଇ ହାତ ଝାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
ଟେଣିକ ପରେ ଅନାଇଲା । କାହାରିକୁ ଦେଖିବାକୁ ନ
ସେଇଠି ଥକ୍କା ମାରି ବସି ପଡ଼ିଲା ସେ ।

ପାଗଲା ଚତୁର୍ଭୁଜଟିଏ ହାତରେଧରି ଟେଟେହୁଲିଇ ଆସି ରତନା
ପରେ ବସି ମହୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲା—

"ନଈରେ 'ତ ଉଚ୍ଛୁଳା ଜଆର, ଘାସ କେମିତି ଧୋଇବ
ନାଇ' ?"

ରତନା ଟେଟେହୁଲିଇ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ
ହିଲା—

"ଟିକକ ପରେ ଜୁଆର ଛାଡ଼ିଲେ ଘାସ ଧୋଇବି— । ଏ
ର୍ଭୁଜ କେଉଁଠୁ ପାଇଲୁ କି ଟେଟେହୁଲି ?"

ଟେଟେହୁଲିଇ ଚତୁର୍ଭୁଜଟି ରତନା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ
ହିଲା—

"ଆମ ବାଆଁଶିରେ ତ ପାଚି ନାଇଁ । ମାଣିକ ଅପା ଦେଲା ।"

ରତନା ତରୁବୁଜଟି ବାଡ଼େଇ ଦୁ' ଫାଳ କଲା । ନିଜେ ଫାଳେ ରଖି ଅନ୍ୟ ଫାଳକ ଗେଟେହ୍ଲଇ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲା—

"ନେ ଖା'... ।"

ଗେଟେହ୍ଲଇ ରତନା ହାତରୁ ତରୁବୂଜ ଫାଳକ ଆଣି ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ କାନିରେ ମୁହଁ ହାତ ପୋଛି ଗେଟେହ୍ଲଇ କହିଲା—

"ପାଲକୁ ଚାଲ ରତନାଇ' ! ଏଠି ଏକୁଟିଆ କାହିଁକି ବସିବ ? ଦୁହେଁ ବସି ସେଇଠି ଗପ କରିବା— ।"

ଗେଟେହ୍ଲଇର ପଛେ ପଛେ ରତନା ପାଲ ଭିତରକୁ ଆସିଲା । ଛୁଣ୍ଡା ମଶିଣା ଖଣ୍ଡେ ପାଲ ଭିତରେ ବିଛା ହୋଇଛି । ଦୁହେଁ ବସିଲେ । ରତନା ପାଲ ଚଉଅଡ଼େ ଆଖି ବୁଲେଇଲା । ଦେଖିଲା— କାନା ଶିକାରେ ଭାତ କଂସା ବନ୍ଧା ହୋଇ ଝୁଲୁଛି । କଖାରୁ ପତରରେ ଲୁଣ ଲଙ୍କା ମୁଣ୍ଡା ଓହ୍ଲାଇଛି ।

ରତନା କହିଲା—

"ଖାଇ ନାହିଁକି ଗେହ୍ଲୀ ?"

"ଖାଇବା ବେଳ କଣ ହେଲାଣି ? ଏତେ ସଅଳ ଖାଇଲେ ପଛକୁ ଭୋକ କରିବ । ମୁହଁ ସଞ୍ଜ ଗଡ଼ିଲେ ତ ଘରକୁ ଫେରିବି । ଉତ୍ତର କରି ଖାଇଲେ ପଛକୁ ଭୋକ ଆଉ ନ ଥିବ— ।"

ଏତକ କହି ଗେଟେହ୍ଲଇ ରତନାକୁ ଅନାଇଲା ।

"ମତେ ଆଜ ଭାରି ଭୋକକରୁଛି—କିଛି ଖାଇବାକୁ ଦବୁ ?"

ଗେଟେହ୍ଲଇ ଆଖିରେ ଆଖି ମିଳାଇ ରତନା ମୁରୁକି ହସା ଦେଲା ।

ଗେହେଲ୍ଲଇ କହିଲା—

"ମୁଁ କଣ ମନା କଲି ? ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ତ ଭାତ କଂସା ଝୁଲୁଛି—ଆଣି ଖାଅ !"

"ତୁ କଅଣ ଖାଇବୁ ?"

"ଆଜି ଗୋଟାଏ ତରୁବୁଜ ଆଣି ଖାଇବି ।"

କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗେହେଲ୍ଲଇ ଭାତ କଂସା ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇଲା । ରତନା ଗେହେଲ୍ଲଇର ହାତକୁ ଧରି ବାଧାଦେଇ କହିଲା—

"ଅଲୋ ନାଇଁ ଲୋ ଦୁଷ୍ଟି ! ସତେ କଣ ମତେ ଭୋକ କରୁଛି । ସେଇ ପରି କହୁଥିଲି ନା— ।"

ଗେହେଲ୍ଲଇ ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ଅଭିମାନ କରି କହିଲା—

"ନାଇଁ···ଖାଇବାକୁ ହବ । ମୋ ରାଣୀ ରହିଲା—ନଖାଇଲେ ପାଟି ଫିଟେଇବି ନାଇଁ··· ।"

ରତନା ବଡ଼ ଅଡୁଆରେ ପଡ଼ିଲା । ମୁହଁରୁ ତାର କଥା ବାହାରିଲାନି । କେଡ଼େ ଜିଦ୍‌ଖୋର ଏଇ ଗେହେଲ୍ଲଇ । କଥା କଥାକେ ଜିଦ୍ କରି ବସୁଛି ।

ଭାତ କଂସାରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା କନାଟି ଫିଟାଇ ଦେଲା ଗେହେଲ୍ଲଇ । ଆଗ୍ରହରେ କହିଲା—

"ତରକାରି ନାଇଁ । ଏଇ ଲୁଣି ଲଙ୍କା ନଗେଇ ଖାଇଦିଅ ।"

କଖାରୁ ପତର ପୁଡ଼ିଆଟିଏ ଆଣି ଭାତ କଂସା ପାଖରେ ମେଲି ଦେଲା ସେ । ମମତାଭରା ଆଖିରେ ରତନା ଅନାଇ ରହିଛି । ମନରେ ତାର କେତେ କଥା । ଏଇ ଗେହେଲ୍ଲଇ । ପିଲା ଦିନର ସାଙ୍ଗ । ତାକୁ କେତେ ଭଲ ପାଏ । ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ପାଗଳିଣୀଙ୍କପରି ଖୋଜି ବୁଲେ । ରତନାଇ' ରତନାଇ' ହୁରି ପକାଏ ।

ଏଇ ନାଆଁଟି ସତେ ଯେପରି ତାର ଜପା ମାଳି ହୋଇଛି ।

"ଖାଇବ ନା' ଏଇମିତି ବସି ମୋ'ର ମୁହଁକୁ ଅନାଉଥିବ ?"

"ଉଁ...ହୁଁ...... ।"

ରତନାର ଯେମିତି ହୋସ ହେଲା । କଂସାରେ ହାତ ପୂରାଇ ଗୁଣ୍ଡା ଉଠାଇଲା । କିନ୍ତୁ ପାଟିକୁ ଗଲାନି । ଗୁଣ୍ଡା ପୁଣି କଂସା ଭିତରକୁ ଫେରି ଆସିଲା ।

"ଇଏ କଅଣ ?"

"ନା' ଖାଇବି ନାହିଁ ।"

"କାହିଁକି—କଣ ହେଲା ?"

"ଏକାଟିଆ ମୁଁ ଖାଏ ନାହିଁ— ।"

"କାଆଟିଏ ପୁଣି କୋଉଠୁ ଆଣିବ ?"

"ତୁ ପରା ଅଛୁ ?"

ଟେଗେହେଲିଇ ମୁହଁଟି ଲାଜରେ ନାଲି ପଡ଼ିଗଲା । କଳା କଳା ଡୋଳାଦୁଇଟି ତଳକୁ ନଇଁଆସିଲା । ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା ସେ—

"ଖାଇଦିଅ ମ ! ...କେତେ ସୁଆଙ୍ଗ କରୁଛ ?"

"ଅଲୋ ନାହିଁ ମ ! ସୁଆଙ୍ଗ କରୁ ନାହିଁ । ସତ କହୁଛି ତୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ନ ଖାଇଲେ ଏକା ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ । ହେଇ ତୋ ଭାତ କଂସା ରହିଲା । ମୁଁ ଉଠିଲି— ।"

ରତନା ସତକୁ ସତ ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ଟେଗେହେଲିଇ ଛାଡ଼ିଲାନି । ରତନାର ହାତକୁ ଟାଣି ଧରି ଭାତ କଂସା ପାଖରେପୁଣି ବସାଇଲା ।

ରତନା ହସୁ ହସୁ କହିଲା—

""ଏଥର ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବୁ ତ ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ଆନନ୍ଦରେ ମନ ତାର ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠୁଛି । ରତନାଇ ସତେ ତାକୁ କେତେ ଭଲ ପାଏ—ପ୍ରାଣଠୁ ବଳି । ସେ ଦିନର କଥା । ଗେହ୍ଲେଇର ମନେ ଅଛି । ରଥ ଯାତରା ମେଲାରେ ରତନା ସାଙ୍ଗରେ ତାର ହଠାତ୍ ଦେଖା ହୋଇଗଲା । ନଖପଚ୍ଛ ରଙ୍ଗ, ମୁଣ୍ଡକୁ ରେଶମ ଫିତା, ଫୁଲର ତେଲ, ହାତକୁ ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍‌ର ସୁନ୍ଦର କାଚ—ଏଇମିତି କେତେ କଣି କିଣି ଦେଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ଉପରେ ତାର କେତେ ସିନେହ—କେତେ ମମତା । ସତେ ଯିମିତି ଅତି ଆପଣାର ।

ରତନା ଧମକ ଦେଇ କହିଲା—

"କଣ ଖାଇବୁ ନା' ମୁହଁ ପୋତି ବସିବୁ ?"

ଗେହ୍ଲେଇର ଯେମିତି ହୋସ୍ ଫେର ଆସିଲା । ଭାତ ଗୁଣ୍ଡାଟି ପାଟିକୁ ନେଇ କହିଲା—

"ହେଇ ଖାଉଛି ପା'··· !"

"ହଁ, ଏଇମିତି ସୁନା ପିଲାଟି ପର ବସି ଖା'··· ।

ରତନା ଗେହ୍ଲେଇର ବାହାକୁ ଧରି ନିଜ ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣି ବସାଇଲା ।

ଗେହ୍ଲେଇ ରତନାର କୋଳ ପାଖକୁ ଆଉଜି ଭାତ ଖାଇ-ବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଲଙ୍କାମରିଚ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଣରେ ମାଡ଼ି ପାଟିକି ନେଉ ନେଉ ରତନା କହିଲା—

"ଆଲୋ ଖାଲି ଏଇ ଲୁଣ ଲଙ୍କା ନଗାଇ ତୁ କଣ କଂସାଏ ଭାତ ଖାଇ ପାରିଥା'ନ୍ତୁ ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ଭାତ ଗୁଣ୍ଡାଟି ଗିଳି ସାରି କହିଲା—

"ସାଇବୁ-ବଡ଼ି ଦି'ଟା ପୋଡ଼ି ଆଣିଥିଲେ ହେଇଥା'ନ୍ତା । ଉଚ୍ଛୁର ହେଲା ପଲେଇ ଆସିଲି— ।"

ଅଧା ଖାଇ ସାରି ରତନା ତୋରାଣି ମୁହାଁଏ ପିଇ ଉଠିଲା । ଟେଗେହ୍ଲେଇ କହିଲା—

"ଉଠିଲୁ ଯେ, ଆଉ କଣ ଖାଇବୁ ନାହିଁ ରତନାଇ ?"

ରତନା ହାକୁଡ଼ି ମାରି କହିଲା—

"ନା, ଆଉ ଖାଇବି ନାହିଁ—ତୁ ସେତକ ଖାଇ ଦେ' । ମୁଁ ଯାଉଚି ହାତ ଧୋଇବି ।

ପଲା ଦୁଆରେ ପାଣି ମାଠିଆ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା । ରତନା ମୁହଁ ଧୋଇ ପଲା ଭିତରେ ଯାଇ ବସିଲା । ଟେଗେହ୍ଲେଇ ଖାଇ ସାରି ମାଠିଆ ପାଖକୁ ଯାଇ ଅଇଁଠା କଂସା ଧୋଇ ଫେରି ଆସିଲା ।

ରତନା କହିଲା—

"ମାଉସୀ ଆଜି ବଲକୁ ଆସିବ ନାହିଁକି ?"

କାନିରେ ମୁହଁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଟେଗେହ୍ଲେଇ କହିଲା—"ବୋଉ ଆସିବ ନାହିଁ । ଭଣ୍ଡିପଦା ଗାଆଁକୁ ଧାନ ପାଇଁ ଯାଇଚି ।"

ରତନାର ମୁହଁଟି ଝାଉଁଳି ଗଲା । ଆଖି ଆଗରେ ପଲ୍ଲୀ ଗାଆଁର କରୁଣ ଚିତ୍ର । ବଢି ପାଣିରେ ତ ଘାସ ଚେର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୋଇ ଯାଇଛି । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ । ଲୋକେ ଖାଇବା କଷ୍ଟ ସହି ନ ପାରି ମଶା ମାଛି ପରି ମରିଗଲେ । କ୍ଷୁଧା ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଯିଏ ବଞ୍ଚି ରହିଲେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହେବ—ସେମାନେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେତ । ମାଂସ ନାହିଁ । ଦେହର ହାଡ଼ ଗଣି ହୋଇ ଯାଉଛି । ଶକୁନ ଆଖିରେ ଜୁଳୁ ଜୁଳୁ କରି ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଯାହା ପାଖରେ ଗଣି ଗଣି ଟଙ୍କା ଅଛି ମୁଠିଏ ଚାଉଳ ପାଇଁ ସେ ବି ହାହାକାର କରି ଉଠୁଛି ।

ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଧାନ ଚାଉଳର ଗୋଲା ଖୋଲା ଯାଇଛି । ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଯାଏ ହଜାର ହଜାର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ

ଅସ୍ଥି ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ପିଛା ଠେଙ୍ଗାଏ ଲେଖାଁ ଗୃହୁଳ ମିଳୁଛି । ଅରୁଆ ଉଷୁନା ଯାହା ଭାଗ୍ୟକୁ ମିଳିଲା ସେଇଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ରତନା ଆଗକୁ ଆଉ କିଛି ଭାବି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ଭିତରଟା ତାର ବିନ୍ଧି ଉଠିଲା । ନିଜର ଭାଗ୍ୟ କଥାକୁ ଭାବିଲା ସେ । ତା'ରି ଯୋଗୁ ମାଆ ତାର ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡିଏ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ଶେଷକୁ ମଲା ।

ରତନା ଆଖିରେ ଲୁହ । ଟେଗହେଲ୍ଲଇ କହିଲା—

"କାନ୍ଦୁଚ ରତନାଇ'... ?"

"ହଁଲେ । ମୋ ବୋଉ କଥା ମନେ ପଡ଼ି ଯିବାରୁ—

ରତନା ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲାନି । ପେଟ ଭିତରୁ ଧ୍ୱନି ଉପରେ କୋହ ଅସିଲା ।

"ଛି', ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦିଲେ କଣ ହବ ? କାନ୍ଦିଲେ ମଲା ମଣିଷ କଣ ଆଉ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବ ?,'

ଟେଗହେଲ୍ଲଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲା ସିନା । ହେଲେ ମନ ତାର କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ରତନା ସାଙ୍ଗରେ ପିଲଟି ଧ ନୁ ବଢି ଅସିଛି ସେ । ସବୁ କଥା ତାର ମନେ ଅଛି । ରତନାର ମାଆ କେତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟସହି ପୁଅକୁ ମଣିଷ କରିବବୋଲି ପାଞ୍ଚିଥିଲା । ହେଲେ ବିଧାତା ସହିଲା ନାହିଁ । ରତନାକୁ ହୀନିମାନି ଅବସ୍ଥାରେ ପକାଇ ଦେଇ ସେପୁରକୁ ବାଟ କାଟିଲା ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ।

ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ କଣ କେହି ମରେ ?

ଜୀବନର ମାୟା ଏଡ଼ିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ଠୁର ନିୟତି ! ସେ କଣ ସହଜରେ କାହାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବ ? ସେହିପରି ରତନାର ମାଆ ଇଚ୍ଛା କରି ମରି ନାହିଁ । ତାକୁ ମାରିଛି ଏଇ ନିଷ୍ଠୁର ନିୟତି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଗାଆଁ ଗଣ୍ଡାରେ ଯେତେବେଳେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା—ମୁଠିଏ ଖୁଦ ପାଇଁ ସରକାରୀ ଗୃଉଳ ଗୋଲା ପାଖରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକର ଭିଡ଼ । ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ବିକଳରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । କାହା କପାଳରେ ଗଣ୍ଡାଏ ଗୃଉଳ ଯୁଟିଲା ତ କିଏ ଖାଲି ହାତରେ ଘରକୁ ଫେରି ଯାଉଛି ।

ସେହେଲିଇ ଆଗକୁ ଆଉ ଭାବି ପାରିଲାନି । କଳା କଳା ଡୋଳା ଦୁଇଟିରେ ଲୁହ ଜକେଇ ଆସିଲା ।

ରତନା ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠିଲା—ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା କେଇଟା ଦିନର ସ୍ମୃତି । ପାଞ୍ଚ ବରଷ ବେଳୁ ସେ ତା ମା'ପାକୁ ହରେଇଛି । ମାଆ ପରିଘରେ ଧାନ କୁଟି, ଗୁହାଳ ଗୋବର ପୋଛି, ଘରତଳ ଲିପି ପେଟ ପୋଷେ । ଗାଆଁର ମାମଲତକାର ଲେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତଙ୍କ ଘରେ ରତନା ଗାଈ ଚରେ । ଦିଓଳି ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡେ ଖାଇବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ପାଏନି ସେ ।

ଏଇ କେତୋଟି ବର୍ଷ ତଳର କଥା ଭାବିଲେ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠେ । ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ବନ୍ୟାର ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳା—ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଅତିକ୍ରମ କରି ନଈନାଳ ଉଚ୍ଛୁଳେଇ ପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାସ କଲା । ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ଜଳରେ ଘର କାନ୍ଥ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ବାଳକ, ବୃଦ୍ଧ ବନ୍ୟାର ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଗଲେ । ଅସଂଖ୍ୟ ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କ ଶବ ସାଙ୍ଗରେ ଗୃଳ ଘରର ଛପର ଭାସିଗଲା । ଅସହାୟ ଭାବି ଲୋକେ ଉଚା ପଡ଼ିଆ ପରେ ପଲା ପକାଇ ରହିଲେ ।

ବନ୍ୟା ପରେ ଆସିଲା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ । ଗୃରିଆଡ଼େ ଭାତ ଦିଅ— ଭାତ ଦିଅ ବୋଲି ଚିତ୍କାର ଶୁଭିଲା । ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇଲେ । ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଧାନ

ଅମାର ଭର୍ତ୍ତି ଥିଲା ସେମାନେ ବିଶା ଡାଙ୍ଗିରେ ସୁନା ତଉଲି ରଖିଲେ । ସୁନା ବଦଳରେ ଯାହା ଧାନ ଦିଆଗଲା ପାଅଁ ପ୍ରାଣୀ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କ ଘରକୁ ଦୁଇ ଓଳିରୁ ଅଧିକା ଗଲାନି ।

ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଅଇଲା ମଡ଼କ । ମାଆ ଥନରୁ କ୍ଷୀର ଟୋପିଏ ନ ପାଇ କଅଁଳିଆ ଶିଶୁ ଢଳି ପଡ଼ିଲା । ଔଷଧ କିଣିବାକୁ ପଇସା ନ ପାଇ ରୋଗୀ ମଲା । ପେଟକୁ ମୁଠିଏ ଦାନା ଯୋଗାଡ଼ କରି ନ ପାରି ମୂଲିଆ ବନ୍ଧ କଡ଼ରେ ଶୋଇ ଆଖି ବୁଜିଲା ଚିରଦିନ ପାଇଁ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ଘରର ଛାଟି କବାଟ ପଡ଼ିଗଲା । ଗୃହ-ଆଡ଼େ ଖାଲି ହା-ହୁତାଶ··· ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳ ଛାୟା ।

ରତନାର ମାଆ ଗତର ଖଟେଇ ଜାଉ ପେଜ ଯାହା ପାଏ ତାକୁ ଅଣି ପୁଅକୁ ଖୁଆଏ ନିଜେ ନିରାହାର । ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତଙ୍କ ଗାଈଜଗା କାମରୁ ରତନା ପାଇଲା ବରଖାସ୍ତ । ବନ୍ୟାରେ ରାଉତଙ୍କର ଗୁହାଳ ଘର ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଗାଈ ଗୋରୁ ସବୁ ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଗଲେ । ସାତହଳ ବଳଦର ଗୁଣ । ଗୁହାଳ ଖଣ୍ଡିକ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବାରୁ ସର୍ବସ୍ୱ ଧୋଇରେ ଯାଇଛି ବୋଲି ରାଉତେ ସରକାରଙ୍କୁ ଗୁହାରି ଜଣାଇଲେ । ଘରଭଙ୍ଗା ଟଙ୍କା ବଣ୍ଟାଗଲା । ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ଢଳାଗଲା ! ନୁଖୁରା ମୁଣ୍ଡିଆକୁ ଆଡ଼ ଆଖିରେ କେହି ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ନିଃସହାୟଙ୍କୁ ସରକାର ରିଲିଫ୍ ଯୋଗାଇଲେ । ଗାଆଁର ମାମଲତକାରଙ୍କ ଉପରେ ଦାଇତ୍ୱ ଦିଆଗଲା, କିନ୍ତୁ ହାଉଟେରିଆ ମାନେ ଉଠାଇଲେ ଫାଇଦା ।

ମୂଲିଆ !

ଯିଏ ପରଘରେ ମୂଲ ଲାଗି ପଇସା ଆଣି ନିଜର ପିଲା କବି-ଲାଙ୍କୁ ଖୁଆଏ—ତାର ରୋଜଗାର କରିବା ବାଟବନ୍ଦ ହେଲା । କପରି

ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡେ ନିଜେ ଖାଇ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବେ ଏହାହିଁ ହେଲା ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ।

ନେତା ମାନଙ୍କ ମହଲରେ ଭ୍ରାଲେଣି ପଡ଼ିଲା । ସରକାର ଉପାୟ ପାଞ୍ଚିଲେ । ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଭିତରେ ଗାଆଁର ରାସ୍ତା-ଘାଟ ତିଆର ହେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଲା । ବେକାର ମୂଲିଆ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାରହେଲା । ହଜାର ହଜାର ଲୋକେ ମାଟି ଖୋଳା କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । କଂଟ୍ରାକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କ ପକେଟ ଗରମ ହେଲା । ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ଫାଇଦା ଉଠା-ଇଲେ ସେ । କିନ୍ତୁ ମୂଲିଆର ଦୈନିକ ମୂଲ ଏକ ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକା ହେଲନି ।

ରତନା ଏଇମିତି କେତେ କଣ ଭାବୁଥିଲା । ଟେଟେହିଲ୍ଇ ରତନା ମୁହଁକୁ ଅନାଇ କଅଁଳିଆ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲା—

"ରତନାଇ'... !"

ରତନା ହତାଶଭରା ଆଖିରେ ଟେଟେହିଲ୍ଇକୁ ଅନାଇ କହିଲା—

"କଅଣ କହୁଚୁ ଟେହିଲୀ ?"

ଟେଟେହିଲ୍ଇର ଆଖି ଛଳ ଛଳେଇ ଆସିଲା । ମନର କୋହକୁ ଚାପି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

"ଏପରି ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ଆଉ ବସ ନାଇଁ । ମୋ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହଉଚି... !

ରତନା ଟେଟେହିଲ୍ଇ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲା । ଫିକାଳିଆ ହସ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲା—

"ଆଲୋ ନାଇଁଲୋ...ମୁହଁ ଶୁଖେଇବି କାଇଁକି ? ଭଗବାନଙ୍କର ଦୁନିଆରେ ଆମରି ପରି କେତେ ମଣିଷ ଏଇପରି ଦୁଃ

କଷ୍ଟରେ ଅଛନ୍ତି । ଦୁଃଖ ଅହିବା ଅମର ଦହଘଷିଆ । ଆଉ ଏଥର ସେ ସବୁ କଥା ମୋଟେ ଭାବିବ ନାହିଁ— ।”

ଗେଟେହେଲ୍ଲଇ ଆନନ୍ଦରେ କୁରୁଳି ଉଠି କହିଲା—

“ସତ କହୁଚ ରତନାଇ’ ? ମନ ଦୁଃଖରେ ଆଉ କେବେ ବସିବ ନାହିଁ ?”

ରତନା ମୁରୁକି ହସି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲା ।

ଗେଟେହେଲ୍ଲଇ ଧୀର ଗଳାରେ ପୁଣି କହିଲା—

“ମୋ ରାଣ ପକାଇଲ !”

“ତୋ ରାଣ ପକାଉଛି—ଆଉ କେବେ ମନ ଦୁଃଖରେ ବସିବ ନାହିଁ— ।”

ଗେଟେହେଲ୍ଲଇର ଦେହ ମନରେ ଖେଳିଗଲା ଆନନ୍ଦର ଶିହରଣ । ରତନାକୁ ସେ ପର ବୋଲି ଭାବି ନାହିଁ । ଅତି ଆପଣା ଲୋକ ଭଳି ସବୁ ଅନୁରୋଧକୁ ସେ ଦାବି କରି ବସେ । ଗେଟେହେଲ୍ଲଇର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାକୁ ରତନା ଗୁରୁଆଣି ପରି ପାଳନ କରେ ।

ନାଲିଚୁଲିଆ ଝାଂଜି ପବନ ଧୂଳି ଉଡାଇ ପଲି ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଥିଲା । ରତନା ପଲି ଦୁଆରକୁ ଉଠି ଆସି କହିଲା—

“ଏଥର ତୁ ଥା’ ଗେହ୍ଲୀ—ମୁଁ ଯାଉଚି ଘାସ ଧୋଇବି ।”

ରତନା ବାହାରକୁ ଯିବ ବୋଲି ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ଗେଟେହେଲ୍ଲଇ ଛାଡ଼ିଲାନି, ଗାମୁଛା କାନିକୁ ଟାଣି ଧରିଲା ।

ରତନା କହିଲା—

“ଆଲୋ ମୋ ଗାମୁଛା ଛାଡ଼ିଦେ’—ମତେ ଡେରି ହଉଚି ।”

ଗେଟେହେଲ୍ଲଇ ଅଭିମାନ ଭରା କଣ୍ଠରେ କହିଲା—

“ନା, ଛାଡ଼ି ଦେବି ନାହିଁ—ଆଉ ଟିକେ ବଅସନା’ ରତନାଇ’— ?”

"ଇଲେ ନାଇଁଲେ—ଏଠି ବେଶୀ ବେଳଯାଏ ବସିଲେ କେତେ କଥା ଉଠିବ । ଜାଣିନାଉଁ ଏ ପାଲୁଅ ଟୋକା ଟୋକୀଙ୍କ କଥା— ?"

ଏପରି କଥା ଶୁଣି ଗେହେଲି ପ୍ରତିବାଦ କରି ପାରିଲାନି । ରତନାର ଗାମୁଛା ଛାଡ଼ିଦେଲା ।

ରତନା ପଲା ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲା ନଈ କୂଳକୁ । ଜୁଆର ଛାଡ଼ି ଆସିଲାଣି । ଘାସ ଭାର ପାଣିରେ ପକାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଧୋଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଗେହେଲି କେତେ ବେଳୁ ଆସି ରତନା ପଛଆଡ଼େ ଠିଆ ହୋଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସୁଛି ସେ ଆଡ଼କୁ ରତନାର ମୋଟେ ନିଘା ନାଇଁ ।

(ଦୁଇ)

କବିର କଳ୍ପନା—

ସେ ଲେଖି ଯାଉଛି କେତେ କଣ । ଅବିରାମ ଗତିରେ କଲମ ଚାଲୁଛି । କଳ୍ପନାର ଜୁଆର ଛୁଟୁଛି । ମନର ଲଗାମକୁ

ଅଟକେଇ ରଖି ପାରୁନି କବି । ସେ ଅଜି ଭାବ ବିହ୍ୱଳ । କଳ୍ପନା ତାର ସାକାର ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଲେଖା—ପାଠକ ପାଠିକା ମହଲରେ ଗୁଞ୍ଜନ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ପଥର ହୃଦୟ ପାଣି ପରି ତରଳି ଯାଏ—କବିଙ୍କ ଲେଖା ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ । —ମୃତ୍ୟୁ ସଞ୍ଜୀବନୀ ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସୁପ୍ତପ୍ରାଣରେ ଅମୃତ ସିଞ୍ଚନ କରନ୍ତି ଏଇ କବି ଗୋଷ୍ଠି । ଜଡ଼ ଜନତା ମୁଖରେ ଭାଷା ଫୁଟି ଉଠେ—ଶକ୍ତିହୀନ ପ୍ରାଣରେ ଆସେ ଶକ୍ତିର ସଞ୍ଚାର ।

ବିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରାଣରେ ଥାଏ ମିଳନର ଆଶା—ଆଉ ମିଳନରେ ଥାଏ ବିଚ୍ଛେଦ ।

ଧନ୍ୟ କବି—ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କର କଳ୍ପନା— ।

ବିଧାତା ସୃଷ୍ଟିପର ଭଙ୍ଗା ଗଢ଼ା ଦୁନିଆ ଭିତରେ କବିଙ୍କ କଳ୍ପନା ସ୍ଥାନ ପାଏ । ଜନତା ଦୈବବାଣୀ କହି କବିଙ୍କ ଲେଖାକୁ ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ମାରେ । କବି କିନ୍ତୁ ଜାଣି ପାରନ୍ତିନି । କୋଟି ଜନତା କବିଙ୍କ ଲେଖାକୁ ସମ୍ମାନ ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କବିଙ୍କର ସେତିକି ନଜର ନ ଥାଏ । କାଗଜ କଲମ ହେଲା ତାଙ୍କର ସମ୍ବଳ —ଆଉ କଳ୍ପନାହିଁ ପରମ ଧର୍ମ ।

କବି ପାଗଳ ପରି ଘୁରି ବୁଲନ୍ତି କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ—ସେ ନିଜେ ବି ଜାଣି ପାରନ୍ତିନି—ଏ ସାଧନାର ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ କେଉଁଠି ? ଏତିକି ମାତ୍ର ଜାଣନ୍ତି ସେ—ଲେଖିବେ—ଜୀବନର ଶେଷ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—କଲମର ଗତି ତାଙ୍କର ଅବସାନ ଭାବେ ଗୁଲୁଥିବ । ସେ ହାରିବେନି ।

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କବିର ପ୍ରତିଭାକୁ ଜାଳି ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ କରିଦିଏ କିନ୍ତୁ କବି ସେଥିରେ ଦବି ନ ଯାଇ ସାଧନାରେ ଲିପ୍ତ ରହନ୍ତି— ।

ମାଟି ଗୋଡ଼ି ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ମୁକ୍ତା ପରି ଝଟକି ଉଠେ । କେଣ ବୁଦାର ଉଇ ହୁଙ୍କା ସବୁ କବିଙ୍କ କଳ୍ପନାରେ ଦେଉଳ ପରି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ ହୁଏ । ମୂର୍ଖ ଜନତା ଯାହାକୁ ଅନାଦର କରି ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଏ—କବିଙ୍କର ସେହି ଅନାଦର ବସ୍ତୁ ହୁଏ ଅତି ଆଦରର ଧନ—ସମ୍ପତ୍ତି—ସବୁ କିଛି ।

ଏ କାଳି ଲେଖା ନୁହେଁ—ବୁକୁ ତଳୁ ଲହୁ ନିଗାଡ଼ି ସେ ଲେଖୁଛନ୍ତି । ନିଜେ କାନ୍ଦି ଦୁନିଆକୁ କନ୍ଦାନ୍ତି ଆଉ ନିଜେ ହସି ଦୁନିଆରେ ଲୋକଙ୍କୁ ହସାଏ ଏଇ କବିଙ୍କର ଭାଷା ।

ରାମାୟଣ ପୋଥିରେ ଲେଖା ଅଛି—

ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବାନର ସେନାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେତୁ ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରି ଲଙ୍କା ପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସେତୁ ନିର୍ମାଣ ହୁଏ—ସେ ଦୁନିଆରେ ଜନତାକୁ ସେହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସେତୁରେ ଚାଲିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ।

କଳ୍ପନାରେ ଥାଏ ବାସ୍ତବ ଆଉ ବାସ୍ତବରେ ଥାଏ କଳ୍ପନା ।

ପାଠକ ଓ ସମାଲୋଚକ ଗଣ ନ୍ୟାୟର ମାପ କାଠିରେ ବସି ବିଚାର କରନ୍ତି—

ବିଧାତାର ବିଧାନ ଠିକ୍ ନା’ କବିଙ୍କର କଳ୍ପନା ଠିକ୍ ?

ବିଚାର ଶେଷ ହୁଏନି । ନାନା ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖାଲି ତୁଣ୍ଡ ସାଙ୍ଗରେ ତୁଣ୍ଡର ସଂଘର୍ଷ ଚାଲେ—

କବିଙ୍କର ସାଧନା କିନ୍ତୁ ଚାଲେ ଅହରହ—ବିଧାତା ପୁରୁଷଙ୍କର ଅଦୃଶ୍ୟ ଇଙ୍ଗିତ ପାଇ— ।

ଅଧା ଭଙ୍ଗା ଟେବୁଲ ଖଣ୍ଡିକ ଉପରେ କାଗଜ ବିଡ଼ା ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଲମ୍ବା ଚାଦରରେ ତଳିକି ଖଣ୍ଡେ ପୋଛି ଶରୀର । ଅଣ-

ସଂସାରଅ ଘର । ଗୃହଅନ୍ଦେ ଖାଲି ଅଳଅ କାଗଜ—ଅପରିଷ୍କାର—ଛିନ୍ନଛନ୍ନ ହୋଇ ଘର ଚଉଅଧି ପଡ଼ିଛି ।

ଏଇ ହେଉଛି କବିଙ୍କର ପୀଠସ୍ଥଳୀ । ଭଙ୍ଗା ଟେବୁଲରେ ଖାତା ଧରି ଲେଖନ୍ତି ସେ । ଛୋଟିଆ ଘରଟିରେ ଦମ୍ ଅଟକିଯାଏ । ସେଥିରେ କବି ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ କଳ୍ପନା ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏକଲବ୍ୟ ପରି ଚାଲେ ତାଙ୍କର ସାଧନା— ।

ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟର ବିହଙ୍ଗ ପରି ମନ ତାଙ୍କର ଉଡ଼ି ବୁଲେ । ପୃଥିବୀ ସାଗର ମଧ୍ୟରୁ ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ମନପବନୀ ରୂପକ ଡାକବାକ୍ସ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କବି ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ ମଣି ମୁକ୍ତା । କଲମ ହେଲା ତାଙ୍କର ତୂଳି ଆଉ କବି ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ଦକ୍ଷ ଶିଳ୍ପୀ । କୁତ୍ସିତ ରୂପକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼େ ଏଇ କବିଙ୍କ ଲେଖନୀ । ଆଉ ସୁନ୍ଦର ରୂପକୁ ଅସୁନ୍ଦର ଛାଞ୍ଚରେ ଦୁନିଆର ଆଖି ଆଗରେ ଥୋଇ ଦିଏ ଏଇ କବି ।

ଆଜକୁ ତିନିଦିନ ହେବ କବିଙ୍କର ଆହାର ନାସ୍ତି । ଘରେ ଚୁଲି ନାହିଁ । ହାଟ ସଉଦା ଆଣିବା ପାଇଁ ପଇସାର ଅଭାବ । ତଥାପି କବିଙ୍କ ମୁହଁର ଦୀପ୍ତି ମଉଳି ଯାଇନି । ଦୁନିଆର ସବୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଦମ୍ଭ ଅଛି—ସାହସ ଅଛି—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଛି— ।

କବିଙ୍କ ସଂସାର ଭାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ମମତା ଓ ପୁଅ ଝିଅ ଦୁଇଟି ।

ପୁଅଟିର ନାଆଁ ବିଜ୍ଞାନ ଆଉ ଝିଅଟି ନାଆଁ ହେଉଛି ମାନସୀ ।

ଏଇ ତିନୋଟି ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ନେଇ କବିଙ୍କର ସଂସାର ।

ସ୍ତ୍ରୀ ମିନତି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଥାରେ କେବେ ଅବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତିନି। ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟକୁ ହସି ହସି ସହି ଯାଆନ୍ତି ସେ । ହେଲେ ପିଲି ତୋ'ଟିଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନ ତାଙ୍କର କାନ୍ଦି ଉଠେ । ଗୁରୁଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ଦେଖାଯାଏ । ମନ ଗହ୍ୱର ଭିତରୁ ଦୁଃଖର ବନ୍ୟା ଛୁଟାଇ ଛଟାଇ ହାବୁକା ମାରେ ଛାତି ଭିତରେ ।

ନିବିଷ୍ଟ ମନରେ କବି ବସି କଲମ ଚଳାଉଛନ୍ତି । ଆଜିଠାରେ "ସ୍ୱପ୍ନ-ବିହଙ୍ଗ"ର ଲେଖା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ପନ୍ଦର ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଉପନ୍ୟାସଟି ଶେଷ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଆଗ ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ପଢ଼ିବେ । ଦୋକାନୀ ତରାଜୁରେ ଦୋକାନ ସଉଦା ଓଜନ କଲା ପରି; ଆଗ ସେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ମନ-ତରାଜୁରେ ଓଜନ କରି ଦେଖିବେ—ବଜାରରେ ପାଠକ ପାଠିକା ମହଲରେ ଏ ବହିଟିର ଆଦର କେତେ ?

ହଁ, ମହୋଦୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହିଟି ମନୋନୀତ ହେବ । ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ କମ୍ପୋଜିଟରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯିବ । ଲେଖକଙ୍କୁ ସେ ପାଇଁ ଅଗ୍ରୀମ ଦଶ ଟଙ୍କା ଆଡଭାନ୍ସ ମିଳିବ । ସେତିକ ପାଇ ଲେଖକ ଯେତେ ଖୁସି ନ ହେବେ ବହିଟି ଆମ୍ଭ ପ୍ରକାଶ ହେବାର ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ଭୁଲିଯିବେ ନିଜର ଦାରିଦ୍ର୍ୟତା ।

ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବାବଦ ମିଳିଥିବା ଅଗ୍ରୀମ ଦଶଟି ଟଙ୍କାରେ ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ଲେଖକଙ୍କର ସଂସାର ବେଶ୍ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲିବ । ସେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବେ । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଭିତରେ ଥିବ କେତେ ପ୍ରକାରର ବେଦନା । ଆଖିରେ ସେ ଆଙ୍କୁଥିବେ ଦୁନିଆର ସୁନ୍ଦର ସରସ ଆଉ ଲୋଭନୀୟର ସଂସାର । କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନିଜର ତଥା ସ୍ତ୍ରୀର ବିମର୍ଷ ବଦନ ଦେଖିଲେ ମନର ସବୁ ପ୍ରକାରର

ଭାବନା ଚିନ୍ତା କୁଅଡ଼େ ଉଡ଼ିଭେଇ ଯାଏ । ସେ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶକୁ ଅନାଇ ମହାଶୂନ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ବହିଟି ଆମ୍ଭ ପ୍ରକାଶ କରିବ । ଅସଂଖ୍ୟ ପାଠକ ପାଠିକା ବହି କିଣି ପଢିବେ । ନିନ୍ଦା ଭିତର ଦେଇ କବିଙ୍କ ନାମ ପ୍ରଚୁର ହେବ । ଜୀବନର ସାର୍ଥକତା ଅଛି ବୋଲି ସେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବେ । ଭୋକିଲା ପେଟକୁ ଦାନା ଗଣ୍ଡାଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାର ଆଶା ନେଇ ଠିଆ ହେବେ ଯାଇଁ ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟଙ୍କ ଦୁଆରେ ।

ଲେଖକଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇ ସେ ଜଣାଇବେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ।

(ତିନି)

ଝାଉଁସିଆ ଖରା । ଗରମ ପବନ ହାଇଁ ସାଇଁ ଦେହକୁ ମାରୁଛି । ରତନା ଘାସ ଭାର କାନ୍ଧେଇ ଘରକୁ ବାହାରିଲା । ଗେଟେହେଲିଇ ପଛରୁ ଡାକି କହିଲା—

"ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଆମ ଘରକୁ ଆସିବ ରତନାଇ··· !"

"ହଉ !" କହି ବାଟ କାଟିଲା ରତନା । ତାର ଯିବା ବାଟକୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ଠିଆହୋଇଛି ଗେହ୍ଲଇ । ମନରେ ତାର କେତେ କଥା । ରତନାକୁ କାହିଁକି ଯେ ଏତେ ଭଲ ପାଏ—ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ପାଗଳିଣୀ ପରି ହୁଏ—ଏଇ କଥାକୁ ବାରମ୍ବାର ଚିନ୍ତା କରି ମଧ୍ୟ କିଛି ଠିକଣା ଖୋଜି ପାଏନି ଗେହ୍ଲଇ । ରତନା କଥା ଭାବିଲା ବେଳେ ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ଖାଲି ଶିହରଣ ଖେଳି ତାର କଅଁଳ ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ଯୌବନକୁ ପୁଲକାଇ ଦିଏ ।

ଗେହ୍ଲଇର ବୋଉ ରତନାକୁ ପୁଅଠୁ ବଳି ସ୍ନେହକରେ । ରତନା ନିତି ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ । ରାତି ଅଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ଗେହ୍ଲଇ ବୋଉ ସାଙ୍ଗରେ କେତେ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ । ଠିକ୍ ନିଜର ମାଆ ପରି ରତନା ଭକ୍ତି କରେ ଗେହ୍ଲଇର ବୋଉକୁ ।

ଟେକା କଅଣ—ମଝିରେ ସରୁ ବାଟଟିଏ । ଟାଣ ଖରାରେ ବାଲି ମାଟି ଖଇ ଫୁଟୁଛି । ଘାସ ଭାରି କାନ୍ଧେଇ ରତନା ଚାଲିଛି । ତଳିପା ତାତି ଯାଉଛି । ଦେହରେ ଝାଳ ଗମ ଗମ । ଘାସ ଭାରି ଘରେ ଥୋଇ ସାରିଲେ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଘରୁ ଆଉରି କେତେ ଫଇ ଫରମାସି ଅସିବ । ଉଛୁର ହେଲେ କେତେ କଥା । କେତେ ବୋଲଣା । ପର ପୁଅ···ମୂଲିଆ—ତାର ପୁଣି ଆଦର ସ୍ନେହ ! ଭୋକ ଉପାସରେ ପେଟ ପିଠିରେ ଲାଗିଲେ ମନ ଜାଣି କିଏ ଖୁଆଇବ ? ମାଆ ଯାହାର ନାହିଁ ଦୁନିଆରେ ତାର ସାହା କେହି ନାହିଁ ।

ରତନା ତା ବୋଉ କଥାକୁ ଭାବିଲା—ସେ ଯଦି ଆଜି ବଞ୍ଚି ଥାଆନ୍ତା, ଏ ଜଗତର ପ୍ରଥର ଏପରି ଦୁଃଖ ଦେଖି ସେ କଣ

ଦାନ୍ତ ଧରି ରହି ପାରନ୍ତା ? ଆଦର କରି ନିଜର କୋଳକୁ ଟାଣି ନିଅନ୍ତା । କାନିରେ ମୁହଁ ପୋଛି ସୁଆଗରେ କେତେ କଥା କହନ୍ତା— ।

ଅଗକୁ ଆଉ ସେ ଭାବି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମାତୃ ହୃଦୟରେ ସାଇତା ଅସରନ୍ତି କୋମଳତା କଥା ଭାବି ଭାବି ଆଖି ଦୁଇଟି ତାର ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ମନ ଦୁଃଖରେ ଅଗକୁ ପାଦ ପକାଇ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ସେ ।

ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଆମ୍ବ ତୋଟା—ପାଖକୁ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଚାଳଘର । ସିନ୍ଦୂର ଗନ୍ଧବଳାରେ ସ୍ଥାନଟି ମହକି ଉଠୁଛି । ପୂର୍ବ କାଳରେ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଭାରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଥିଲା । ଗାଆଁର ପୁରୁଖା ଲୋକମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଛି—ରାତିରେ ହଣ୍ଡା ମଶାଲ ଉଡ଼ାଇ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ କୁଆଡ଼େ ନଗର ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ବାହାରନ୍ତି । ଏଇ ସେ ଦିନର କଥା— । ଶରଧା ଅଈ ତାଆର ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଗପ କରୁଥିଲା—ଜହ୍ନଉଦଅ ଖରା ବେଳ । ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ ଦଣ୍ଡା ବରଗଛ ମୂଳେ ତାଙ୍କର ପିଲା ଛୁଆଙ୍କୁ ଧରି ଖେଳୁଥିଲେ । ଶଙ୍ଖାରି ଶଙ୍ଖା ବିକିବି ବୋଲି ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ଯାଉଥିଲା । ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ ଡାକ ପକାଇଲେ । ଶଙ୍ଖାରି ପାଖକୁ ଅସିବାରୁ ତାକୁ କହିଲେ—ଦ' ପଟ ଶଙ୍ଖା ମୋହାତରେ ପିନ୍ଧେଇଦିଏ । ଶଙ୍ଖବାଲା ଶଙ୍ଖା ପିନ୍ଧେଇ ସାରି ପଇସା ମାଗିଲା । ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ କହିଲେ—ଗାଆଁ ମୁଖିଆ ହେଉଛି ମୋ ବାପା । ତୁ ଯା' ତାକୁ ପଇସା ମାଗିବୁ ସେ ତୋତେ ଦେବ । ସତକୁ ସତ ଶଙ୍ଖାରି ଅସି ଗାଆଁ ମୁଖିଅଙ୍କୁ ପଇସା ମାଗିଲା । ଗାଆଁ ମୁଖିଅ ବରଗଛ ପାଖକୁ ଅସି କାହାରିକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ

ଦେଖଣେ ତ, ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦୁଇପଟ ନୂଆ ଶଙ୍ଖା । ଭକ୍ତିରେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ଘରକୁ ଆସିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଗାଆଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରି ନାନା ପ୍ରକାର ମାନସିକ କରନ୍ତି । ଗାଆଁର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ସେ । ଟିକିଏ ଅନାଦର ଦେଖିଲେ ବଂଶ ନିପାତ ହୋଇଯିବ । ଗାଆଁର ଆବାଲବୃଦ୍ଧ ବନିତା ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହି ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ ମଙ୍ଗଳଦାୟିନୀ—ପାତକ-ନାଶିନୀ··· ।

ରତନା ଘାସ ଭାର ଥୋଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ସେଇଠି ଟିକିଏ ବସିଲା । ଶୀତଳ ପବନ ଗହଳିଆ ଗଛ ଫାଙ୍କ ଦେଇ ବହି ଆସୁଛି । ଦେହକୁ ବେଶ୍ ଥଣ୍ଡା ଥଣ୍ଡା ଲାଗୁଛି ।

ସପନ ପଧାନ ଝିଅ ସଖୀ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଝେ ଗୋବର ନେଇ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ରତନାକୁ ଦେଖି କହିଲା—

"ରତନାଇ' ଗୋବର ବୋଝଟା ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲୁ— ।"

ରତନା ସଖୀ ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋବର ବୋଝ ଓହ୍ଲାଇ ତଳେ ଥୋଇ ଦେଲା । ମୁଚୁଳା ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା କାନିକୁ ଝାଡ଼ି ଝୁଡ଼ି ନିଜର ମୁହଁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ସଖୀ କହିଲା—

"ଏ ଯଉ ଝାଣ ଖରା—ସେଥିରେ ପୁଣି ବିଲଯାକ ବୁଲି ଗୋବର ସାଉଁଟିବା କଷ୍ଟଠାରୁ ବଳି ଆଉ କଣ କଷ୍ଟ ଅଛି କହିଲୁ ରତନାଇ'··· ?"

ରତନା ସଖୀ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲା । ଆଖିରେ ତାର ସହାନୁଭୂତିର ସୂଚନା ।

ଏଇ ସଖୀ ! କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ । ଖରା ତାପରେ ବୁଲି କଳାକାଠ ପଡ଼ି ଗଲାଣି । ନିତି ଦିନିଆ ବିଲରେ ବୁଲି ଗୋବର

ସାଉଁଟିବା ତାର କାମ । ଘରେ ବୁଢ଼ା ବାପ । ଶ୍ୱାସ ରୋଗରେ ପେଲ୍ ହେଉଛି । ମାଆ ତାର ପରଘରେ ଧାନ କୁଟେ । ଝିଅ ଗୋବର ସାଉଁଟି ଘସି ପାରେ । ସେଇ ଘସି ବିକି ଯାହା ଦି' ପଇସା ମିଳିଲା ସେଇଥିରେ ସଂସାର ଚଳେ ।

ରତନା ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ତୋ ବାପା ଦେହ କେମିତି ଅଛି ସଖୀ ?"

ସଖୀ ମୁହଁଟି ଶୁଖାଇ ଦେଇ କହିଲା—

"ବାପାର ଶ୍ୱାସ ରୋଗ ଟିକିଏ ବଢିଛି ।"

"ଡାକ୍ତର କି କବିରାଜ ଆଣି ଦେଖାଉନା··· ?"

"ପଇସା ପାଇଲେ ସିନା ସେମାନେ ଆସିବେ । ମୋଫତରେ କିଏ କାହିଁକି ଏ ଗରିବ ଘରକୁ ଆସିବ ?"

ଗରିବ କଥାଟା ସଖୀ ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ରତନାକୁ କିଏ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ଚାବୁକ ପିଟି ଦେଲା ପରି ମନେ କଲା ସେ । ଆଖି ଆଗରେ ତା ନିଜ ମାଆର ଚିତ୍ର ନାଚି ଉଠିଲା—ବଡ଼ କରୁଣ—ବଡ଼ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ।

ରତନା ଭାବିଲା—

"ସଖୀ ମିଛ କହି ନାହିଁ । ଗରିବ ଘରେ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଗୋଟାଏ କଣ ? ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ବାଧିକଲେ ଦୁଇ ତିନୋଟା ଦିନ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ନିରିଡାଳ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ ବେମାରି କୁଆଡ଼େ ହଟିଯିବ । ଦୁର୍ବଳ ଦେହକୁ ସବଳ କରିବା ପାଇଁ ବାସି ପଖାଳ କି ଖୁଦ ଗୁଣ୍ଡଲର ଜାଉ—ଏତିକି ଥିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଔଷଧ ଗୋଟାଏ କଣ ? ଡାକ୍ତର କବିରାଜ ବା କାହିଁକି ଆସିବେ ? କଣ ଦରକାର ସେମାନଙ୍କଠି ? ସେମାନଙ୍କୁ ଭିଜିଟ୍ ଦେବାକୁ ଟଙ୍କା ତ ପୁଣି ଦରକାର ? ଆସିବ କେଉଁଠୁ ? ଦେବ ବା କିଏ ?

ରତନାର ଆଖି ଛଳ ଛଳେଇ ଆସିଲା । ସଖୀ ଅସ୍ତଯାଁରେ ଅନାଇ ରହିଛି । ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ କହିଲା—

"କାନ୍ଦୁଚ ରତନାଇ'... ?"

"ନାଇଁଲୋ କାନ୍ଦିବି କାହିଁକି ? ଜୀବନର ଦୁଃଖର ସାଥୀ ଏଇ ଆଖିର ଲୁହ ବୁନ୍ଦା । ଦୁଃଖରେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ତର ଫାଟି ପଡ଼େ; ଏଇ ଲୁହ ବୁନ୍ଦା ଦିଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା— । ଅଚ୍ଛା ! ତୋ ଗେରସ୍ତ ଖବର କିଛି ପାଇଲୁ ସଖୀ ?"

ସଖୀର ମୁହଁଟି ମଉଳି ଗଲା । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ମନା କଲା ସେ ।

ରତନା ଆଉ କିଛି କହିଲାନି । ଖାଲି ହତାଶିଆ ଆଖିରେ ସଖୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ସଖୀ ବସି ଭାବୁଥିଲା—କେତୋଟି ବର୍ଷ ତଳର କଥା— ।

ସାରା ଅଙ୍ଗରେ କଅଁଳିଆ ଯୌବନ ଉଙ୍କି ମାରିବା ବେଳେ ବାପ ମାଆ ସଖୀକୁ ବିବାହ କରିଦେଲେ । ସେ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଗଲା—ସ୍ୱାମୀକୁ ନେଇ ସୁଖରେ ଘର ସଂସାର କରି ରହିବ ବୋଲି । କିନ୍ତୁ ବିଧାତା ପୁରୁଷ ସଖୀର ସୁଖରେ ବାଦ ସାଧିଲେ । ବରଷେ ନ ପୁରୁଣୁ ଶାଶୁ ଶଶୁର ମଲେ । ଯାହାକୁ ହାତ ଧରି ବାହା ହୋଇଥିଲା, ସେ ବି ସଖୀର କପାଳକୁ ସୁନା ବଦଳରେ ବେଙ୍ଗୀ ପିତଳ ପାଲଟିଲା । ଶାଶୁ ଶଶୁର ମରିଯିବା ପରେ ସ୍ୱାମୀ ତାର ବେପରୁଆ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିଲା । ମୁରବି ତ ନାହିଁ— ଭଲରେ ମନ୍ଦରେ କିଏ ବା ଅକଟ କରିବ ? ସବୁ ସମୟରେ ଯାତ୍ରା ଦଳରେ ମାତି ଘର କାମରେ ମୋଟେ ମନ ଦେଲା ନାହିଁ । ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ମେଳରେ ଗଞ୍ଜେଇ ମଦ ଖାଇ

ଆଖଡ଼ା ଘରେ ରାତି ଦିନ ପଡ଼ି ରହେ । ଦଶ ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ଯଦି ମନ ହେଲା ତ ଘରକୁ ଆସେ ନଚେତ୍ ନାହିଁ ।

ନିଜ ଭରସାକୁ ଆଦରି ସଖୀ ଏକା ଘର ସମ୍ଭାଳି ରହିଲା । ଜମି ପାଞ୍ଚ ମାଣ । ଭାଗରୁ ଯାହା ଧାନ ମିଳେ ସେଥିରେ ସଂସାର ବେଶ୍ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚଳିଯାଏ । ବାଡ଼ିରେ ନାନା ରକମର ତରକାରୀର ଫସଲ । ଅଭାବ କଣ ଅଛି ? ଚଷା ଘରର ଝିଅ ସେ । କେଉଁ କଥା ତାକୁ ଅମାଲୁମ ଅଛି ? ନିଜ ସ୍ୱାମୀର ଏପରି ବାସ୍ତୁସ୍ତ ଢଙ୍ଗ ଦେଖି ସେ ଆଜି ବୋହୂ ହୋଇ କବାଟ କଣରେ ବସି ରହନ୍ତା କିପରି ? ଲଜ୍ଜା ସରମ ଛାଡ଼ି ଧାନ ଜମି କାହାକୁ ଭାଗ ଦିଆଯିବ•••ବାଡ଼ିରେ କି କି ଫସଲ କଲେ ଦି' ପଇସା ଆସିବ, ଏଇ କଥାକୁ ମନରେ ପାଞ୍ଚି ଅଣ୍ଟାରେ କାନି ବାନ୍ଧି ସବୁ ପାଇଟି ନିଜ ହାତରେ କଲା । ସଖୀ ପେଟରେ ଏପରି ଗୁଣ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣି ଗାଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ତାକୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ନିଜ ଗୁଣରେ ସଖୀ ବି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର କରି ନେଲା ।

ଜମିରୁ ଯାହା ଭାଗ ଧାନ ପାଏ ତାର ବର୍ଷକ ଚଳିଯାଏ । ବାଡ଼ିରେ ଯାହା ଫସଲ ହୁଏ ତାକୁ ବିକି ସଖୀ ହାତରେ ବେଶ୍ ଦି' ପଇସା ଜମେଇ ନେଲାଣି ।

ସଖୀର ସ୍ୱାମୀ ମଝିରେ ମଝିରେ ଘରକୁ ଆସେ । ନିଜର ସ୍ୱାମୀକୁ ପାଇ ସଖୀ ସବୁ ମାନ ଅଭିମାନ ଭୁଲିଯାଏ । ସ୍ୱାମୀ ତାର ଯେପରି ଖୁସି ହେବ, ସେହିପରି ସେ ତାର ସେବା କରେ ।

ଏତେ ଆଦର ଯତ୍ନ କରି ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ମୁହଁରୁ କେବେ ହେଲେ ସୁହାଗ ମିଶା କଥା ପଦଏ ପାଇ ନାହିଁ ସଖୀ । ସ୍ୱାମୀର ମାଡ଼ ଗାଳି ସହି ସହି ଛାତିକୁ ପଥର କରି ଦେଇଥିଲା ସେ । ବାକ୍‌ସରେ

ଯାହା ହାତ ପାଣି କରି ରଖିଥାଏ, ସେତକ ସ୍ୱାମୀର ହାତକୁ ଦେଇ ଦଏ । ସ୍ୱାମୀ ସେତକ ପାଇଲେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ଆଉ ଘରେ ତାର ଦେଖା ମିଳେ ନାହିଁ । ସେହି ଯାତ୍ରା ଦଳରେ ପୁଣି ଗୁଲେ ମଜଲିସ୍ ।

ସଖୀ ବହୁତ ଥର ସ୍ୱାମୀର ଗୋଡ଼ ଧରି କାନ୍ଦିଛି । ଗଞ୍ଜେଇ ମଦ ଖାଇବାକୁ ବାରଣ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀ ତାର କଥା ମୋଟେ କାନକୁ ନେଇ ନାହିଁ । ଉପଦେଶ ବଦଳରେ ସଖୀ ପାଇଛି ତିରସ୍କାର—ଗୋଡ଼ ଧରି କାନ୍ଦିବା ବଦଳରେ ପାଇଛି ଗୋଇଠା ପ୍ରହାର ।

ସାଙ୍ଗ ମେଳରେ ସ୍ୱାମୀ ତାର ଗଞ୍ଜେଇ ମଦ ଖାଇ ପୁରା ମାତାଲ । ଯାତ୍ରା ଦଳର ମାଲିକ ସେ । ଜମି ପାଞ୍ଚ ମାଣେ ବନ୍ଧକ ହେଲା । ସେହି ଟଙ୍କାରେ ଯାତ୍ରାର ସାଜ ପୋଷାକ କିଣାଗଲା । ଯେଉଁ ଦିନ ଜମି ବନ୍ଧକ ହୁଏ, ସେଦିନ ସଖୀ କେତେ କାନ୍ଦିଛି । ସ୍ୱାମୀର ଗୋଡ଼ ଧରି କେତେ କାକୁତି ମିନତି ହୋଇଛି । ହେଲେ ସ୍ୱାମୀ ତାର ଏ କରୁଣ ନିବେଦନ ମୋଟେ ଶୁଣି ନାହିଁ । ପଥର ହୃଦୟ, ସେ ବା କାହୁଁ ଜାଣିବ ସଖୀର ମନ ବେଦନା··· ?

ଜମି ଗଲା—ବାକି ରହିଲା ଭିହବାଡ଼ି । ସେଇତକ ଭରସା କରି ସଖୀ ପଡ଼ି ରହିଲା । ବାରିଘର ଫସଲରେ କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ଚଳି-ଯିବ ବୋଲି ପାଞ୍ଚିଲା । କିନ୍ତୁ ହୀନ କପାଳୀର କରମରେ ତ ହୀନସ୍ତା ଭୋଗିବାର ଅଛି । ସୁଖକୁ ବାଣିଗୁଏ ଆଶା କଲେ ମିଳୁଛି ବା କେଉଁଠି ? ଦେବ ବା କିଏ ?

ଗାଆଁର ତେଲି ମହାଜନ । ସଖୀର ଘେରସ୍ତ ଭିହବାଡ଼ି କବଳ ରଖି ଟଙ୍କା କରଜ ଆଣିଲା—ଯାତ୍ରା ଦଳର ଆହୁରି ନୂଆ ନୂଆ ସାଜ ପୋଷାକ କିଣାଯିବା ଲାଗି । ପାଖରେ ପଇସା—ମନ

ଇଚ୍ଛା ଗୁଲଲା ଫୁଲ—ଗୁଡ ଦିନ ଜଣା ପଡିଲାନି । ରଙ୍ଗିନ୍ ସୁରରେ ଦୁନିଆଟା ତା ଆଖିକୁ ଦେଖାଗଲା ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗ— ।

ମାତ୍ର କେତେ ଦିନ ? ? ?

ଶେଷକୁ ଉହବାଡ଼ ନିଲାମରେ ଗଲା । ସଖୀର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବା ପାଇଁ ଠାବ ରହିଲାନି । ଅତି କଷ୍ଟରେ ପଳାଇ ଆସିଲା ବାପ ଘରକୁ । ସ୍ୱାମୀ ତାର ସେହି ଦିନଠାରୁ କୁଆଡ଼େ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଛି—ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର କୌଣସି ଖବର ମିଳିନି । ମନେ ମନେ ସଖୀ ନିଜର ସ୍ୱାମୀ କଥା ଭାବେ···ଫେର ଅସିବା ପାଇଁ ଗାଆଁର ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ଦୁଃଖ ଜଣାଏ, କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହୁଏନି । ସଖୀର ଖାଲି ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇବା ସାର ହୁଏ······ ।

ଅଜାଣତରେ ସଖୀ ଆଖିରୁ ଦୁଇ ଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ।

ରତନା ସଖୀ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

"ଛି' କାନ୍ଦୁଚୁ ତୁ ? ଲୁହ ପୋଛି ପକା— । ଏଇ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ପଡ଼ି ରହିଥା'—ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୋ ଦୁଃଖ ଘୁଞ୍ଚିବ । ସ୍ୱାମୀ ତୋର ନିଶ୍ଚୟ ଫେର ଅସିବ— ।"

"ସିଏ ବା ଆଉ ଫେର ଅସିବେ କାଇଁକି ? କଣ ଅଛି ମୋ କତରେ ? ସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ ଯାହା ଥିଲା ସବୁ ତ ସାରିଲେ । ଆଉ କଣ ନବାକୁ ଅସିବେ ?"

ସଖୀ କଥାରେ ଅଭିମାନ ଥିଲା । ରତନା ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

"ଏମିତି କହ ନାହିଁ ସଖୀ ! ହାତ ଧରି ବାହା ହେଇଚୁ ହଜାରେ ଦୋଷ କଲେ ବି ସେ ତୋର ଗେରସ୍ତ । ସମ୍ପତ୍ତି ବିକି ଦେଇ ଡରେ ଦାଣ୍ଡରେ ବସେଇଚି···ନିଜେ ବି ଛତରଙ୍କ ପରି

ବୁଲୁଛି । ବୁଲୁଥାଉ··· । ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୋ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସିବ ସେ— ।”

ସଖୀ ଆଉ କିଛି କହୁଲାନି । କରୁଣ ଆଖିରେ ଖାଲି ରତ୍ନ-ନାର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ରତ୍ନା ପୁଣି କହିଲା—

“ଧର ଏକଦିନେ ଯଦି ତୋ ଦେଉରତ୍ନ ଆସି ତୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି କହେ—ସଖୀ ! ମୋର ସବୁ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର । ମୁଁ ଯାହା ତୋ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିଥିଲି ତାର ଫଳ ପାଇ ସାରିଲିଣି । ଏଥର ମତେ ତୋ ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ଦିଏ··· । କହିଲୁ—ତୁ କଣ ଆଶ୍ରୟ ଦେବାକୁ ମନା କରି ଦେଇ ପାରିବୁ ?”

ସଖୀ ଧୀର ଭାବରେ ରତ୍ନା କଥାର ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲା—

“ସିଏ ଆଉ ଆସିବେ ! ···ମୋର ତ ତାଙ୍କ ମନକୁ ପାଉ ନାହିଁ··· । ଜୀବନରେ ସେ ଆଉ ଅଛନ୍ତି······”

ସଖୀ ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲାନି । ଗଳା ତାର ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା । କଳା କଳା ଡୋଳା ଦୁଇଟି ଛଳ ଛଳେଇ ଉଠିଲା ।

ରତ୍ନା ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ କହିଲା—

“ତୁ ଆଉ ଏପରି ହଅ ନାହିଁ···ମୁଁ ତ କେତେ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଛି । ପଚାରିବି ଏଥର ତୋ ସ୍ୱାମୀର ଖବର ନେବି । ଯଦି ସେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚି ଥାଏ, ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୋ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସିବ···ଏଇ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀରଖି କହିଲି··· ।”

ସଖୀ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଅନାଇଲା । ସିନ୍ଦୁର ଗଦିବଲାରେ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ ଝଟକୁଛନ୍ତି । ସଖୀର ମନେ ହେଲା—ଠାକୁରାଣୀ ଯେପରି କହୁଛନ୍ତି—ସ୍ୱାମୀ ତୋର ଫେରି ଆସିବଲୋ··ଫେରି

ସିବ···ପୁଣି ଚେଗବନ୍ତ ନେଇ ଘର ଦୁଆର କରି ସୁଖୀ ହେବୁ । ଆ ଫିଅରେ କୋଳ ତୋର ପୁରି ଉଠିବ··· ।”

ସଖୀର ମନ ପ୍ରାଣ ଦୋହଲାଇ ଶିହରଣ ଖେଳିଗଲା । ଗାବର ବୋହୂ ପାଖରୁ ଉଠି ଯାଇ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଭକ୍ତିରେ ଣାମ ଜଣାଇଲା ସେ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ରତନା କହିଲା—

“ଚେଗହେଲାଇ ସାଙ୍ଗରେ ତୋର ଦେଖା ହେଇ ନାହିଁ କି ଖୀ ?”

ସଖୀ ରତନା ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଖାଲି ହସିଲା— । କିଛି କହିଲା ନାହିଁ ।

ରତନା କହିଲା—

“କଲେ କିଛି କହୁନାହୁଁ ଯେ··· ? ଏମିତି ହସୁଚୁ କାହିଁକି ?

ସଖୀ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲା—

“ନାଇଁ ମ ! ଦୁଃଖୀ ଲୋକର ପୁଣି ହସ କଣ ? ଚେଗହେଲା-ଇକୁ ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ପାଗଳ ପରି ହେଇ ଯାଉଚ···ନୁହେଁ ? ପଲାରେ ଦି’ ଜଣ ବସି ପଖାଳ ଭାତ ଖାଉଥିଲ···ମୁଁ ପରା ସେଇ ବାଟେ ଦେଇ ଯାଉଥିଲି ଗୋବର ସାଉଁଟି ।”

ରତନା ସଖୀ ପିଠିରେ ଗୋଟିଏ ଗୁପୁଡ଼ା ଥୋଇ ଦେଇ କହିଲା—

ହୁଁ ହୁଁ···ତୁ ସିଇଟା ମୁଣ୍ଡରେଥୋଇ ଯାଉଥିଲୁ—ମୁଁ କହିଲି ··କେହି ପାଲଣୀ କି ବାଉରୁଣୀ ହେଇଥିବ··· । ଅଚ୍ଛା, ତୁ ଯଦି ପଲାରେ ଆମ ଦି’ ଜଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲୁ, ଆମ ପାଖକୁ ଗଲୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ?”

ସଖୀ କିଛି କହିଲାନି । ରତନା ଅଡ଼କୁ ଖାଲି ଟିକିଏ ଟେଣେଇ କରି ଚାହିଁଲା । ସେ ଚାହାଣି ଭିତରେ ମାଦକତା ଥିଲା ପରି ରତନା ଅନୁଭବ କରି ଅନ୍ୟ ଅଡ଼େ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଲା । ସଖୀ ଲାଜରେ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ବସିଲା ।

× × × ×

ସଞ୍ଜ ପହର ଗଡ଼ି ଗଲାଣି । ରତନା ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା ତୋରାଣି ପିଆଇ ସାରି ଗୁହାଳେ ପୂରେଇ ଦେଲା । ଗାଈ ଗୋଠ ପହଁରି ସଫା ସୁତୁରି କରିବା ତାର ନିତି ଦିନିଆ କାମ । ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତ ବାରଣି ସେ । ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ଅତୁରି କେତେ ଫାଇ ଫରମାସ । ରତନା ଘରେ ନ ଥିଲେ ନେଙ୍ଗୁଟି ସାନ୍ତଙ୍କ ଘରର ବଲେଇ ଛୁଆ ବି ତା ଆସିବା ବାଟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସି-ଥିବ । ରତନା ବାଲରୁ ଆସି ଦମ୍ ମାରୁଛି କି ନାହିଁ ଆସିବ ତେଣୁ ଡାକରା—କିଏ କହିବ ଦୋକାନରୁ ଯାଇ ତେଲ ହଳଦୀ ଅଣେ, କିଏ କହିବ ମୁଁ ଗାଧୋଇବି, କୂଅରୁ ମୋ ପାଇଁ ପାଣି କାଢି-ଦିଏ··· । ନେଙ୍ଗୁଟି ସାନ୍ତ ବରଧା ଦେବେ, ଅଜା ହାଟ ପାଳି । ମୋର ଅଫିମ ସରି ଗଲାଣି—ଯା' ଅଣିବୁ । ଏହିମିତି କେତେ ଆଦେଶ···କେତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ସବୁ ସେ ପାଳନ କରି ଆସୁଛି । ମୁହଁ ଫିଟେଇ କେବେ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇନି । ତାର ବା ଏ ଘରେ ଅଧିକାର କଣ ? ସେ ତ ମୂଲିଆ···ଏ ଘରର ଚାକର । ମାଲିକର ହୁକୁମ୍ ମାନିବା ତାର ଧର୍ମ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଧ—।

ସବୁ କାମ ଶେଷ କରି ରତନା ଯେତେବେଳେ ଟେଗେହେଲଇର ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା, ସେତେ ବେଳକୁ ମୁହଁସଞ୍ଜ ଗଡ଼ି ଗଲାଣି । ସାଇ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା ରତନା । ଅଗଣାରେ ଟେଗେହେଲର ବୋଉ

ବସି ଭାତ ଖାଉଥିଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ବାଲିରୁ ଆସି ତା ବୋଉ ପାଖରେ ବସିଥିଲା ।

ରତନାକୁ ଦେଖି ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ କହିଲା—

"କିରେ ପୁଅ ଏତେ ବେଳକୁ ଗରିବ ମାଉସୀ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା··· ?"

ରତନା କହିଲା—

କଣ କରିବ ମାଉସୀ ! ଆସିବାକୁ ତ ସବୁବେଳେ ଏଠିକି ମନ । ହେଲେ ରାଉତ ବୁଢ଼ାଟା ଯେପରି ମଣିଷ ନା' ତା ଦାଉରୁ ମଲେ ଯାଇ ରକ୍ଷା··· । କାମରୁ ଛୁଟିଟା ମିଳିବ ନା' ମୁଁ ଆସିବି— ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ ଅଶ୍ରୁଧାରରେ କହିଲା—

"କିରେ ପୁଅ କଣ ହେଲା କି ? ଏମିତି କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ଧରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଛି', ଦୁଃଖ କଲେ କଣ ହେବ ? ପର ପୁଅକୁ ଆପଣାର ବୋଲି କେଇଟା ଲୋକ ଭାବନ୍ତି ? ଯେତେ ହେଲେ ସେମାନେ ବଡ଼ ଲୋକ···ଦୋଷ ହେଲେ ବି କହିବେ···ନ ହେଲେ ବି କହିବେ— ।"

"କହ ନାହିଁ ମାଉସୀ··· ! ସବୁ ବେଳେ ସେ ବୁଢ଼ା ଖାଲି କଟର କଟର ଲଗେଇଛି··· । ସେଥିରେ ପୁଣି ରାଉତାଣୀ ବୁଢ଼ୀର ଯେଉଁ ତୋଡ଼···ବପ୍ପ ଭାଙ୍ଗିଯିବ···ତା ତୋଡ଼ ସମ୍ଭାଳିବା ସହଜ ନୁହେଁ— । ଗୁଳର ଗୁଡ଼ାକ ଯିମିତି ତା ଆଖିରେ କୁଳୁକୁଳିପଡ଼— ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ଫିଙ୍କନା ଗର୍ଜି ଉଠି କହିଲା—

"କଅଣ ସାରା ଜୀବନଟା ସେଇ ରାଉତ ବୁଢ଼ା ଘରେ ବାଙ୍କି ଦେଇଛ କି ରତନାଇ'··· ? ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଦାନା ଭଗବାନ କଣ ଅଉ କେଉଁଠି ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେବେ ନାହିଁ— ? ସେଇ

ରଜତ ବୁଢ଼ା ଘରେ ଗେଲ ମରଣ— । ପିଲାଟି ଧନୁ ତ ସେ
ଘରେ ଖଟି ଅସୁର···ଅଜି କେଉଁଠି ଗୁମସ୍ତି କରିଥିଲେ ପାଖରେ
କେତେ ଟଙ୍କା ରଖି ସାରନ୍ତଣି ।”

ରତନା ଗେହେଲିର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ଗେହେଲିର ମିଛ କହୁନାହିଁ—ଠିକ୍ କହୁଛି ସେ । ଅଜି
କେଉଁଠି ଗୁମସ୍ତି କରିଥିଲେ କେତେ ଟଙ୍କା ପାଖରେ ଜମେଇ ରଖି-
ଲାଣି ସେ । ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇ ଗଧ ଖଟେଣି ଖଟି ରଜତ
ବୁଢ଼ା ଘରେ ପଡ଼ି ରହିବା ଲାଭ କଣ ? ବୋଉ ଭାରି ଏଇ
ଘରେ ଗୁହାଳ ଗୋବର କାଢ଼ି—ଘର ଓଳି ଲିପି ଶେଷକୁ ମଲା ।
ରତନା ବି ଏଇ ପରି ଦିନେ ମରିଯିବ— ।

ରଛନା ଭାବିଲା—

“ନା···ନା···ଏଣିକି ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ କଥା ସେ ଚିନ୍ତା
କରିବ । ରଜତ ବୁଢ଼ାକୁ ଦରମା କଥା କହିବ । ଅଜକୁ ଯେତେ
ଦିନ ହେବ ସେ ଏଠାରେ ରହି ଅଛିଲାଣି, ସମସ୍ତ ହିସାବ କରି
ଯାହା ମୋଟ ଟଙ୍କା ହେବ ସେହି ଟଙ୍କାରେ ଖଣ୍ଡେ ଜମି କିଣିବ
ଘର ଦୁଆର କରି ନିଜର ସଂସାର କରିବ । ଏଇମିତି କେତେ କଥା
ତା ଆଖି ଆଗରେ ସ୍ୱପ୍ନଚିତ୍ର ପରି ନାଚିଗଲା— ।

ଗେହେଲିର ବୋଉ କହିଲା—

“ଇମିତି ଗୁମାନ ହେଇ କାହିଁକି ବସିଲୁ କି ତୁଅ ? କର-
ମରେ ଯାହା ଅଛି ସେଇ କଥା ଭୋଗଉମାନ ହବ···ଭାବନା
ଚିନ୍ତା କରି ଫଳ କଣ ?”

ଗେହେଲି କହିଲା—

“କରମ କଥା କାହିଁକି କହୁଚୁ ତୁ ବୋଉ ! କରମକୁ
ଆଦର ହାତ ଗୋଡ଼ ଯୋଡ଼ି ବସିଲେ କେହି ଅଣି ପାଖରେ ଭା

ଥାଳି ଥୋଇ ଦେଇ ଯିବ ନାହିଁ । କଳି ଯୁଗରେ ଠାକୁର ନ ମପ-ନେଇଲେ ଭୋଗ ପାଇ ନାହିଁ । ରତନାଇ' ତ ପିଲାଟି ଦିନୁ ଖାଉତ ବୁଢ଼ା ଘରେ ଗତର ଖଟେଇ ଅସୁଚନ୍ତି—ପେଟେକୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବା ଛଡ଼ା ଆଉ କଣ ପାଉଚନ୍ତି କହିଲ ?"

ମାଅ ଝିଅଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ଇତନା ବସି ଶୁଣୁଥିଲା । ମନକୁ ବେଶ୍ ପାଉଥିଲା କଥା ଗୁଡ଼ାକ । ସୁବିଧା ଭଣ୍ଡି ଖାଉତକୁ ଦରମା କଥା କହିବ ବୋଲି ମନେ ମନେ ସ୍ଥିର କଲା ।

ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ ଭାତ ଗାଳି ସାରି ଗୋଟା ହାଣ୍ଡିରେ ପେଜତକ ଢାଳି ଚଲ୍ଲୀ ପାଖକୁ ଫେରି ଅସି କହିଲା—

"ହଳଦୀ ଖଣ୍ଡେ ବାଟି ଦେଲୁ ମା' ! କଖାରୁ ଟେନାଏ ଭାଜି ଦିଏଁ— । ପୁଅ ମୋର ଆଜି ଏଇଠି ଦି'ଟା ଖାଇ ଦେଇ ଯିବ— ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ହଳଦୀ କାଠୁଅ ଧରି ଶିଲମୁଣ୍ଡରେ ବସୁ ବସୁ କହିଲା—

"ବୋଉ ! ଏଇ କଖାରୁ ଭଜା ଦେଇ ରତନାଇଙ୍କୁ ତୁ ଖାଇବାକୁ କହୁଚୁ ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ ହସି ଦେଇ କହିଲା—

"ଗରିବ ଘରେ ଆଉ କଣ ଅଛି ଯେ ମିଳିବ । ମୁଗ ଜାଇ ଦି'ଟା ତ ତୋ ବାପ ଶିରାଦ୍ଧକୁ ସାଇତି କରି ରଖିଛି । ରତନା ତ ମୋ ପୁଅ—ଏ ଘରର ଭଲ ମନ୍ଦ ତାକୁ କଣ ଅଛପା ଅଛି ?"

ରତନା ବାଧା ଦେଇ କହିଲା—

"ଆଉ ମାଉସୀ ! ତୁ ଆଉ ମୋ ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନାହିଁ । ମୁଁ ତେଣେ ଯାଇ ଖାଇବି— ।"

ଗେଡହେଲିଇ ଶିଳପଥାଠାକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଗୃପି ଧରି କହିଲା—

"ହଁ, ଖୁଉଡ ଘରେ ଯିଏ ଛ'ଡରକାଷ୍ଣ ନଅ ଭଜା ଖାଉଚି— ଏ ଗରିବ ଘର କଖାରୁ ଭଜା କଣ ତାଙ୍କ ପାଟିକୁ ରୁଚିବ— ?"

ରତନା କିଛି କହିଲାନି । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଖାଲି ଗେଡହେଲିଇକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

କଡେଇରେ ତେଲି ପକାଇ ଖଡ଼ିକାରେ ଘାଣ୍ଟୁ ଘାଣ୍ଟୁ ଗେଡହେଲିଇ ବୋଉ କହିଲା—

"କ'ଣ ଲୋ ମୁହଁ ତ ତୋର କାଇଁକି ଲମ୍ବି ଲମ୍ବି ଯାଉଚି । ଏଇମିତିଅ କଥାଗୁଡ଼ା କହି ପୁଅକୁ ମୋର ଲଂଜ୍ଜା କାଇଁକି ଦେଉଚୁ ଶୁଣେ ?"

କାଟୁଆରେ ବଟା ହଳଦୀ ଠେଲାଟି ଥୋଇ ଶିଳକୁ ଧୋଇ ଧୋଇ ଗେଡହେଲିଇ କହିଲା—

"ନାଇଁ ମ ବୋଉ ! ରତନାଇ'କି ତୁ ସିନା ଏତେ ସ୍ନେହ ଶରଧା କରୁ, ହେଲେ ସେ ମୋଠେ ଅମକୁ ଖାତର କରନ୍ତି ନାଇଁ— ।"

ରତନା ଗେଡହେଲିଇ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲା । ଗେଡହେଲିଇ ବ ରତନାକୁ ଅନାଇଚି । ଦୁଇଟି ଆଖିରେ ଥିଲା ଗୁହାଣିର ପରିହାସ ଅଉ ଦୁଇଟିରେ ଥିଲା ପ୍ରସନ୍ନତା— ।

ରତନା ମୁରୁକି ହସି କହିଲା—

"ହଉଲେ...କଅଣ କଉଚୁ କହ ଯା'—ମୋର ଯେତେ-ବେଳେ ପାଳି ପଡ଼ିବ ମୁଁ ବି କରିବି— ।"

ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ କିଏ ଡାକିଲା—

"ଏ ଗେଡ଼ୁଲୀ ବୋଉ ଖୁଡ଼ୀ ! ଘରେ ଅଛୁ ?"

ସମସ୍ତେ . ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ହଳିଆ ଘାଇ
ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲା ।

ଗେଡ଼େଲିଇ ବୋଉ ହଳିଆକୁ ଦେଖି କହିଲା—

"କଅଣ କିରେ ହଳିଆ ? ଏମିତ ସ୍ଲାନିଆଁ ଡାକ କାଇଁକି ?"

ହଳିଆ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା—

"କଣ ଆଉ କହିବି ଖୁଡ଼ୀ ! ନରିଆ ବୋଉ ସକାଳୁ କଷ୍ଟ
ଇଲାଣି···ଟିକିଏ ନ ଗଲେ··· ।"

"ମଲା ! ବେହୂଟା ସକାଳୁ କଷ୍ଟ ପାଇଲାଣି—ଏତେ ବେଳ
।ଏ ମୋ ପାଖକୁ ଖବରଟା ପଠାଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ ? —ହଉ
ଲ ଚାଲ ଆଗ ବୋହୂକୁ ଟିକିଏ ଦେଖେଁ··· ।"

ହଳିଆ କହିଲା—

"ଗାଆଁରେ କେତେ ଲୋକ କହିଲେ—ସହରକୁ ଯାଇ
।କ୍ତର ଡାକି ଆଣିବାକୁ । ଡାକ୍ତର ଆସିଲେ ତ ପଇସା ଦରକ
।ର । ମୁଁ ପଇସା କୁଆଡୁ ପାଇବି ଖୁଡ଼ୀ— ?"

ଗେଡ଼େଲିଇ ବୋଉ କହିଲା—

"ବାପ ଅଜା ଚଉଦ ପୁରୁଷ ତ ଏଇ ଗାଆଁ ଶୁଲୁଡ଼ୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
।ମ ଚଳାଇଚନ୍ତି । ଏ ଯୁଗକୁ ଖୋଜା ପଡ଼ିଲା ଡାକ୍ତର ।" —

ହଳିଆ କହିଲା—

"ହଉ ଖୁଡ଼ୀ ତୁ ଏଥର ଟିକିଏ ଚାଲିଲୁ । ସେ ସବୁ ବଡ଼
ଡ଼ିଆଙ୍କୁ ପୋଷାଏ । ଆମ ଗରିବଙ୍କ ପାଇଁ ଡାକ୍ତର ନାହିଁ— ।"

ଗେଡ଼େଲିଇ ବୋଉ ଗେଡ଼େଲିଇକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲା—

"ମୁଁ ଯାଉଚି ମା' ! ଭଜା ହେଇଗଲେ ଦି' କଣିଯାକ ଖାଇ
ନେବ । ମୋ ଅନିସାରେ ବସିବ ନାହିଁ । ଅଯୁ ଅଯୁ କାଲେ ଡେରି
ହେଇଯିବ— ।"

ହଳିଆ ସାଙ୍ଗରେ ଗେହ୍ଲେଇର ବେଉ ଗୁଳିଗଲା ।

ଗେହ୍ଲେଇ ଖଡ଼ିକା ଧରି ଭଜା ଘାଣ୍ଟୁ ଘାଣ୍ଟୁ କହିଲା—

"ଏ ହଳିଆ ଭାଇଟା କେମିତିଆ ମଣିଷ ମ ! ବରଷେ ପୂ
ପୁରୁଣୁ ତୁଆ ପାଖକୁ ତୁଆ ଖଞ୍ଜି ଦଉଚି । ନୂଆବୋଉଟା ପିଲ
ଜନମ କରି କରି ଦାହରେ ଅସି ହାଡ଼ ଦ' ଖଣ୍ଡ ରହିଲାଣି । ଘୁଷୁ
ପଲ୍ ପରି ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ପିଲା··· ।"

ରତନା କହିଲା—

"ଇଏ ସବୁ ହେଲା ଆମ ଅଶିକ୍ଷାର ଫଳ । ପୁଞ୍ଜାଏ ଦ' ପୁଞ୍ଜ
ପିଲା ଜନମ କରିଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାସ୍ଥମତ ଖୁଆଇ ପିଆ
ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହବ । ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ମଣିଷ ପ
ମଣିଷ ତିଆରି କରିବାକୁ ହବ । ବାପରି ସେଇଠି ଥାଏ ବାହା
ଦୁଖି ପଣିଆ । ଗରିବ ସଂସାରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ପିଲା ଜନମ ହେବ
ମୋଟେ ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ— ।"

ରତନା ମୁହଁରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି ଗେହ୍ଲେଇ ମୁରୁକି ହସ
ଦେଇ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ତମର ଯଦି ଏହିମିତି ଗୁଡ଼ାଏ ପିଲା ଜନମ
ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିବ ତ ରତନାଇ' ?"

ରତନା ହସି ହସି କହିଲା—

"ନ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ତୋ ପାଖରେ ଆଣି ଛାଡ଼ିଦେବି ।"

"ଧେତ୍ !"

"କାହିଁକି ? ଲାଜ ମାଡୁଚି କି ?"

ଗେହ୍ଲେଇ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ତରଟା ତାର
କୁରୁଳି ଉଠିଲା । ଲାଜରେ ମୁହଁଟି ତାର ନାଲି ପଡ଼ିଗଲା । ରତନା

ଅନ୍ଧାରରେ ଗେହେଲିଇର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଥିଲେ ବି କିଛି ଜାଣି ପାରିଲାନି ।

ରତନା ପୁଣି କହିଲା—

"କିଗଲୁ ! ମୋ କଥାର ଉତ୍ତର ଦେଉନାହଁ ଯେ— ?"

"ଉତ୍ତର ମତେ ଦେଇ ଆସେନା ।"

"ହଉ ହେଲା ଏବେ— । ବେଳପଡ଼ିଲେ ଆସିବ ଯେ— ?"

ଗେହେଲିଇ କିଛି ନ କହି ରତନା ପିଠିକୁ ପ୍ଲାଏ ଚିମୁଟି ଦେଇ ସେଠୁ ଉଠି ଯାଇ ଥାଳି ଧୋଇଲା । ରତନା, ଉ···ହୁ··· କହି ପିଠି ଆଉଁସିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ନୋଠାଏ ପାଣି ଆଣି ରତନା ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଇ ସୋହାଗ ମିଶା ଗଳାରେ ଗେହେଲିଇ କହିଲା—

"ମୁହଁହାତ ଧୋଇ ଆସ ରତନାଇ' ! ମୁଁ ଭାତ ବାଢୁଛି— ।"

ରତନା ଅଙ୍ଗାଳିଆ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—

"ଆଜ କାଇଁକି ତ ପକ୍କା ଘରଣୀପରି କଥା କହିଲୁଣି— ।"

ଗେହେଲିଇ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କଣେଇ ଅନାସା କଲା । ରତନା ହସି ହସି ନୋଠା ଧରି ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇବାକୁ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାକୁ ଗଲା । ଗେହେଲିଇ ଭିତର ଘରେ ବସି ଭାତ ବାଢିଲା— ।

ଥାଳି ପାଖରେ ବସି ଭାତ ଗୁଣ୍ଡାଏ ପାଟିକି ନେଉଁ ନେଉଁ ରତନା କହିଲା—

"ରାଉତ ଘରେ ମୁଁ ଆଉ ଗୁକିରି କରିବି ନାହିଁ ଗେହେଲିଇ···"

କଳା କଳା ଡୋଳା ଦୁଇଟି ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଗେହେଲିଇ କହିଲା—

"ସତେ କଣ ଗୁକିରି ଛାଡ଼ିଦବ ରତନାଇ'··· ?"

"ମୋପାଖରେ ଖଟି ଲାଭ କଣ ?"

"ରହିବ କାହା ପାଖରେ ?"

"କାହିଁକି ? ତମ ଘରେ ?"

ଏ କଥାରେ ଗେହେଲିଙ୍କର ଅନ୍ତରଟା କୁରୁଳି ଉଠିଲା । ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲା ସେ—

"ଆମ ଘରେ କଣ ମନ ମାନିବ ?"

"ମନ ନ ମାନିଲେ ତୁ ଅଛୁ ମନାଇ ନେବୁ— ।"

ରତନା ଗେହେଲିଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲା । ଚାରି ଆଖିର ମିଳନରେ ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଅତି ଆପଣାର ଭାବି ନିଜ ନିଜ ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣିବାର ଥିଲା ନୀରବ ଇଙ୍ଗିତ ।

ଗେହେଲିଙ୍କର ଲାଜୁଆ ଆଖି ଦୁଇଟି ତଳକୁ ନଇଁ ଆସିଲା । ରତନା ହସି ହସି କହିଲା—

"କଣ ଲାଜ ଲାଗୁଚି କି ?"

"କଅଣ ପାଇଁ... ?"

"ସେ କଥା ପୁଣି ମତେ ଫିଟାଇ କହିବାକୁ ହବ ?"

"ନ କହିଲେ ଜାଣିବି କେମିତି ?"

"ଥାଉ ! ଆଉ ଦିନେ କହିବି—ଆଜି ନୁହେଁ— ।"

ରତନା ଭାତ ଥାଳିର ଶେଷ ଗୁଣ୍ଡାଟି ମୁହଁରେ ପୂରେଇଲା । ଗେହେଲିଙ୍କ ଆଉ ଛାଟିଆଏ ଭାତ ଆଣି ଥାଳିରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଲା । ରତନା ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲା—

"ଅରେ ଆଉ କାହିଁକି ଭାତ ଦେଲୁ, ମୁଁ କଣ ଖାଇ ପାରିବି ?"—

"ମଲା ! ଆଗରେ କିମିତି କେତେ ଭାତ ଦେଉଥିଲି କି ?"

"ଆରେ ! ମୋଟା ଗଉଡ଼ଲର ଭାତ ଚାରି ଗୁଣ୍ଡା ଖାଇଦେଲେ

ଅମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବୋଧ ହେଇଯାଏ— । ପହିଲି ଥର ଥାଳରେ ଯାହା ଭାତ ଦେଇଥିଲି, ତାକୁ ତ ବଳେଇ ଖାଇଲି । ପଛରେ ଖାଇବା ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ— ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ଭଜା ଦି' ଖଣ୍ଡ ଥାଳି ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଇ କହିଲି—

"ହଉ ! ଏତକ ମୋ ପାଇଁ ଖାଇଦିଅ— ।"

"ଆଲୋ ଦୁଷ୍ଟୀ ! ମୁଁ ତ ଖାଇବି—ତୁ କଣ ଉପାସ ରହିବୁ ? ରାତିରେ ତତେ ନିଦ ହବ ନା'— ?"

ଗେହ୍ଲେଇ କହିଲି—

—"ଆମେ ଆଉ ବଡ଼ ଲୋକ ଘର ହେଇନାହିଁ ଯେ ଦିନେ ଓଳିଏ ନ ଖାଇଲେ ଆମ ଗଣ୍ଠି ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ଭୋକ ଉପାସରେ କେମିତି ରହିବାକୁ ହୁଏ, ସେ କଥା ଆମକୁ ଜଣା ଅଛି— ।"

କଥାଭାଷା ଭିତରେ ରତନା ଖାଇ ସାରି ହାତ ଧୋଇଲା । ଖୋଷଣିରୁ ଚୂନପନ୍ନ ଟିପେ କାଢ଼ି ଗାଲରେ ଜାକୁ ଜାକୁ କହିଲା—

"ମାଉସୀର ଅସୁ ଅସୁ ଡେରି ହବ । ତୁ ଆଉ ବସିବୁ କାହିଁକି ?"

"ତମେ କଣ ଏଇନେ ଚାଲିଯିବ ରତନାଇ' ?"

"ଖଞ୍ଜାଟାରେ ତୁ ଏକାଟିଆ ରହିବୁ— ! ଡର ମାଡିବ ନାହିଁ ?"

"ନାଇଁ—ବୋଉ ଅସୁ, ତମେ ଯାଇ ଯିବ— ।"

ରତନା ବସି ରହିଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ରତନାର ଅଇଣ୍ଠା ଥାଳିରେ ଭାତ ଆଣି ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ରତନା କହିଲା—

"ଅଲୋ ! ଥାଳଟା ନ ଧୋଇ—ଅଇଁଠା ଥାଳରେ ଆଣି ଖାଉଚୁ ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ରତନା ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ହସ ହସ ହୋଇ କହିଲା—

"ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ? ଯାହାର ଯାହାଠି ମିଳେ ମନ, କିବା ହାଡ଼ି କିବା ଡମ । ତମେ ତ ପୁଣି ମୋଠୁ ବଅସରେ ବଡ଼ ହବ, ଅଇଣ୍ଠା ଥାଳରେ ଖାଇଲେ କ୍ଷତି କଣ ?"

ରତନା କିଛି କହିଲାନି । ନୀରବରେ ବସି ରହିଲା ।

ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରୁ ଡାକ ପକାଇ ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ ଅଗଣା ଭିତରକୁ ପଶି ଆସି କହିଲା—

"କିଲୋ ! ପୁଅ ମୋର ବଇଚ, ତୁ ଖାଇ ବସିଲୁଣି ?" ତୋର ତ ଟିକିଏ ଅକଲ ପସନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ ଦେଖୁଚି— ?"

ରତନା କହିଲା—

"ନାଇଁ ମାଉସୀ ! ମୁଁ ଖାଇ ସାରିଲିଣି । ଆସି ନ ଥେଲ ବୋଲି ବସିଥେଲି । ଏଥର ମୁଁ ଯାଉଚି··· ।"

ରତନା ଚାଲିଗଲା ।

ଗେହ୍ଲେଇ ଭାତ ଗୁଣ୍ଡା ବଳୁ ବଳୁ କହିଲା—

"ହଲିଅ ଭାଇର କଅଣଟିଏ ହେଲା କି ?"

"ପୁଅଟିଏ··· ।"

"ଏ ପୁଅଟିକୁ ମିଶେଇ ଆଠଟି ହେଲା । ଯାଙ୍କୁ ସବୁ ପୋଷିବ କିମିତି ?"

"ମଲା ! ଯିଏ ପିଣ୍ଡ ଦେଇଚି, ସିଏ କଣ ମଣ୍ଡ ଦେବ ନାହିଁ ?"

ଗେହେଲ୍ଲଇ ବୋଉ ଗେହେଲ୍ଲଇ ଥାଳରେ ଭାତ ଆଣି ଖାଇ ବସିଲା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ମାଆ ଝିଅ ଖାଇ ସାରି ବିଛଣାରେ ଶୋଇଲେ ;

ଗେହେଲ୍ଲଇ କହିଲା—

"ବୋଉ !"

"କଅଣ ?"

"ବୁଧବାର ଦିନ ହାଟ ପଡ଼ିବ । ରତନାଇ'କୁ କହନ୍ତୁ, ମୋ ପାଇଁ ଶୁଆପକ୍ଷୀଆ ବେଢ଼ାଣି ଖଣ୍ଡେ ଆଣିବେ— ।"

ଗେହେଲ୍ଲଇ ବୋଉ ମୁହଁକୁ ଫୁଲେଇ, କୃତ୍ରିମ କ୍ରୋଧ କରି କହିଲା—

"ମଲା ! ତୁ କଉନାଇଁ···ତୋ ରତନାଇ'କ ! ମୁଁ କାହିଁକି କହିବି ?"

"ମତେ ଲାଜ ମାଡ଼ୁଛି ।"

"ହଉ, ମୁଁ ଆଣି ଦେବେଟି—"

ଗେହେଲ୍ଲମନ୍ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ସେ ଭଲ ଭାବେ ଜାଣେ, ରତନାଇ' ନିଶ୍ଚୟ ହାଟରୁ ଶୁଆପକ୍ଷୀଆ ବେଢ଼ାଣି କିଣି ଆଣିବ । ଆଗରେ ରଜ ଆସୁଛି । ସଜବାଜ ଦିନ ସେହି ବେଢ଼ାଣିଟି ପିନ୍ଧି ସେ ଝିଅମାନଙ୍କ ସହିତ ଗାଁ ବୁଲିଯିବ ବୋଲି ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚିଲା । ସତେ ରତନାଇ'ଟି ତାର ଭାରି ସୁନ୍ଦର । ଜୀବନଠୁ ବଳି ତାକୁ ଭଲ ପାଏ··· । ଏଇ କଥାକୁ ବାରମ୍ବାର ଚିନ୍ତା କରି ଗେହେଲ୍ଲଇ ହାଇ ତୋଳିଲା । କ୍ଷଣକ ଭିତରେ ଆଖି ଦୁଇଟି ତାର ନିଦରେ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଆସିଲା ।

(ଚାରି)

ନିବିଷ୍ଟ ମନରେ ବସି କବି ଲେଖନୀ ଚଳାଉଛନ୍ତି । "ସ୍ୱ
।ହଙ୍ଗ"ର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଆଜିରେ ଶେଷ କରିବାକୁ ହେବ
ପ୍ରକାଶକ ମହାଶୟଙ୍କ ତାଗିଦା ଅନୁସାରେ ଆଜିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁ
ଲିପି ନ ପହଞ୍ଚାଇଲେ ସେ ଯେତିକି ଦୁଃଖିତ ନ ହେବେ; ତା
ଅପେକ୍ଷା ଲେଖକ ବିଶେଷ ଦୁଃଖିତ ହେବେ । କାରଣ ବହି
ପାଣ୍ଡୁଲିପି ତାଙ୍କ ହାତ ମୁଠାକୁ ଆସିଲେ ଯାଇ ଠଙ୍କା ମିଳିବ । ତ
ପୂର୍ବରୁ ନୁହେଁ ।

ଝରକା ଫାଙ୍କ ବାଟେ ନୀଳ ଆକାଶ ଆଡ଼େ ଅନାଇ କବି
କେତେ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମନ ଖଣ୍ଡିକ ତାଙ୍କର
କାଗଜ ପୃଷ୍ଠା ଉପରକୁ ଫେରି ଆସୁଛି । କେତେ ଶବ୍ଦ କଲମ
ମୁନରେ ଝରି ଯାଉଛି ଧଳା କାଗଜ ଉପରେ । ଉପନ୍ୟାସର
ଉପମା ମନ୍ଦିକୁ ମାଳିଲାଭଳି—କଳ୍ପନା ବେଳେ ବେଳେ ଆନନ୍ଦରେ
କବିଙ୍କର ମନକୁ ଦୋହଲାଇ ପକାଉଛି ।

ଦୁଆର ମୁହଁରେ ମିନତି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଡ଼େ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ଅନାଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ କବି କଲମ ଥୋଇ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟିଏ ପକାଇ ଦୁଆରା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ମିନତି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ କବି କହି ଉଠିଲେ—

"ମିନତି ! ତମେ ?"

"ହଁ, ମୁଁ !"

ଧୀର ଗଳାରେ ମିନତି କହିଲେ ।

କବି ହତାଶ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମିନତିକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

"କେତେ ବେଳୁ ଆସି ଠିଆ ହେଲଣି ?"

"ଅଧ ଘଣ୍ଟା ହେବ— ।"

"ଆଜି କଣ ତମର କିଛି କାମ ନାହିଁ ?"

ମିନତି ଥରିଲା ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଘରେ କିଛି ନାହିଁ । ପୁଅଟିକୁ ଜର । ଝିଅ ପାଟିରେ ଟୋପିଏ କ୍ଷୀର ଦେବାକୁ ପାଖରେ……"

ମିନତି ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲେନି । ଅନ୍ତର ଫଟାଇ କୋହ ଛୁଟି ଆସି ଗଳା ତାଙ୍କର ରୁଦ୍ଧ କରିଦେଲା ।

କବି ଥରେ ମିନତିକୁ ଅନାଇଲେ । ଯେଉଁ ରୂପ ନେଇ ମିନତି ଦିନେ ସଙ୍ଗିନୀ ମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଗର୍ବରେ ଛାତି ଫୁଲାଇ ବାଟ ଚାଲୁଥିଲା, ପୁରୁଷ ମହଲରେ ଯେଉଁ ମିନତିର ରୂପର ପ୍ରଶଂସା ଆଲୋଚନାର ପ୍ରଧାନ ଅଂଶ ହୋଇଥିଲା—ଆଜି ସେହି ମିନତିକୁ ଦେଖିଲେ ମନରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ।

କୁଆଡ଼େ ଗଲା ସେ ରୂପ ?

ସୁନା ଖଡ଼ିକା ପରି ଝଟକୁଥିବା କାନ୍ତି—ମୁହଁର ମସୃଣତା ସବୁ ଉଭେଇ ଯାଇଛି । କିଛି ନାହିଁ ।

ଏହା ପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ?

ଏହା ପାଇଁ ଦାୟୀ ହେଉଛି ଆମର ଦାରିଦ୍ର୍ୟତା··· ।

ହିଁ···ପ୍ରକୃତରେ ଅମର ଦାରିଦ୍ର୍ୟତାହିଁ ଆମକୁ ଏପରି କରିଛି ।

ଧୀର ଗଳାରେ କବି କହିଲେ—

"ମିନତି ! ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଆମର ସାଥୀ । କାୟା ସାଙ୍ଗରେ ଛାୟା ଗୋଡ଼ାଇଲା ପରି ଆମ ପଛେ ପଛେ ସେ ଚାଲିଛି । ତାକୁ ଏଡ଼ି ଅମେ କଣ ଆଗକୁ ପାଦ ପକାଇ ଚାଲି ପାରିବା ?"

ମିନତି କବିଙ୍କର ଏ କଥାକୁ ବୁଝିଲେ କି ନାହିଁ କିଛି ଜଣା ଗଲାନି । ଖାଲି କରୁଣ ଭାବେ କବିଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ମିନାତିଙ୍କର ମୁହଁକୁ ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ ଅନାଇ କବି ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ—

"ଦୁଃଖ କରନି ମିନତି ! ଆମର ଅବସ୍ଥା କଣ—ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ ଆଉ ସବୁ ବୁଝେଁ । ହାତରେ କଲମ ଥିଲେ ପିଲାଏ ମୋର ଉପାସ ରହିବେନି । ଯାଅ । ଏହି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଶେଷ କରି ମୁଁ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବି । ସେ ଟଙ୍କା ଦେବେ । ମନ ଇଚ୍ଛା ତମେ ଖରଚ କରିବ । ଆଉ ଅଭାବ କଣ ?"

ମିନତିଙ୍କର ଉଚ୍ଛୁଳା ଆଖିରୁ ଲୁହ ଧାର ଛୁଟିଲା । କାନ୍ଦକାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲେ ସେ—

"ପିଲାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଦେବାକୁ ଘରେ ମୁଠିଏ ଖୁଦ ବି ନାହିଁ ···ଯାହା କରିବାର କଥା ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ଯୋଗାଡ଼ କରି ଅଣ— ।"

ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲେ କବି । ଧରିଥିବା କଲମଟି ଅଙ୍ଗୁଳି ସନ୍ଧିରେ ଅଟକି ଗଲା । ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଆଉ ଲେଖା ହୋଇ ପାରିଲାନି । ମୁଣ୍ଡ ଭିତରର କଳ୍ପନା ତାଙ୍କର ଗୋଳମାଳ ହୋଇଗଲା । ମୁକ୍ତ ପରି ଚାହିଁ ରହିଲେ ଶୂନ୍ୟ ଆକାଶ ଆଡ଼େ— ।

ନିର୍ମମ ଦୁନିଆ ଭିତରେ ବସା ବାନ୍ଧି ରହିବା ବଡ଼ କଠିନ । ଭଗବାନଙ୍କ ବିଗ୍ରହ । ବଡ଼ ସାନ ଭେଦ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ।

ହସି ଉଠିଲେ କବି— ।

ମିଛ କଥା— । ଏ କଥା ଯିଏ କହେ, ତାଠୁ ବଳି ମୂର୍ଖଙ୍କ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ପାଗଳର ପ୍ରଳାପ ପରି କହିଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି ବାସ୍ତବରେ ସେମାନେ ପାଗଳ । ଉନ୍ମାଦ । ଶଠ। ଭଣ୍ଡ, ତିଳକଧାରୀ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଠକ ସେମାନେ ।

ଭଗବାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ସମାନ ବୋଲି ଯଦି ଧରାଯାଏ, ତେବେ—ଏ ଉଚ୍ଚ ନୀଚର ଭେଦ କାହିଁକି ? ଧନୀ ଦରିଦ୍ରର ପ୍ରଶ୍ନ ବା ଆସିଲା କୁଆଡୁ ? ଜଣେ ପଲାଉ ମାଂସ ଖାଇ ଦେଣ୍ଡ ଆରାମରେ ବସିଛି, ଆଉ ଜଣେ ଡାଷ୍ଟବିନ୍‌ରୁ ଅଇଁଠା ପତର ଗୋଟୋଉଛି ।

ଏହାହିଁ କଣ ଭଗବାନଙ୍କର ସମତା ?

ହତାଶ ଗଳାରେ କବି କହିଲେ—

ତେବେ ଉପାୟ ?

କାନରେ ଲୁହ ପୋଛି ମିନତି ଉତ୍ତର ଦେଲେ—

"ଉପାୟ ଆଉ କଣ ? ଏଇମିତି ଆଉ କେତେ ଦିନ ଚଳିବା ? ଗୋଟାଏ କିଛି କଲେ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ?"

ଫିକାଳିଆ ହସ ଟିକିଏ ଅଧର କୋଣରେ ଟାଣି କବି କହିଲେ—

"କଣ ଆଉ କରିବି ? ଆମେ ଦରିଦ୍ର—ସମ୍ବଳହୀନ । ଦୁନିଆରେ ଠିକ୍ ମଣିଷ ପରି ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଉପାୟ ଆମର ନାହିଁ । ଦେଶ ଆମର 'ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ପିଲାଙ୍କ ହାତରେ ଖଜା ଖଣ୍ଡେ

ଖଣ୍ଡେ ଧରାଇ ଦେଲେ ଆନନ୍ଦରେ ସେମାନେ ଯେପରି ନା
ଉଠନ୍ତି···ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବା ଅର୍ଥ ଠିକ୍ ସେହିପରି
ଭାରତରୁ ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଲୋପ ପାଇଲା । ବ୍ରିଟିଶ ବିଦାୟ ନେ
ଏ ଦେଶରୁ ଚାଲିଗଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଆମ ଭିତରେ ଯେଉଁ ପୈଶ
ଶିକ ମନୋବୃତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରାଇ ଦେଇଗଲେ, ତାହା ଇତିହା
ପୃଷ୍ଠାରେ ଚିରଦିନ ଲେଖା ରହିବ । ଭାଇ ଭେଳରେ ଭାଇ ଛୁ
ବସାଇଲା । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନର ମିଳନ ପାଇଁ ବାପୁଜୀ ଆମର
ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଲେ । ଫଳ ହେଲା ଓଲଟା । ଅଖଣ୍ଡ ଭାରତ ଦୁ
ଖଣ୍ଡ ହେଲା । ପାକିସ୍ଥାନରୁ ପଲ ପଲ ବାସ୍ତୁହରା ଏ ଦେଶ
ଆସିଲେ । ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳ ଛାୟା···ଚାରିଆଡ଼େ ହା-ହା
କାର । ଆଶ୍ରୟ ନାହିଁ । ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଲୋକେ ପଲ ମାରି ରହି
ଛନ୍ତି । ଔଷଧ ଟିକିଏ ନ ପାଇ ପୋକ ମାଛି ପରି ମଣିଷ ମ
ଯାଉଛନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଆଉ ଉପାୟ କଣ ଅଛି ମିନତି ?"

ମିନତି ଆଉ କିଛି କହିଲେନି । ଆଖିର ଲୁହ ଲୁଗାକାନରେ
ପୋଛି ଧୀର ଭାବରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ସେ । କବି ଏ
ଦୃଷ୍ଟିରେ ମିନତିଙ୍କର ଯିବା ବାଟକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ—ମନ
ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଉଠୁଥିଲା ଝଡ଼—ମୁହଁରେ ଥିଲା ଦୁନିଆ ପ୍ର
ପରିହାସର ଇଙ୍ଗିତ— ।

(ପାଞ୍ଚ)

ଆଜି ପହିଲି ରଜ । କାମଦାମ କିଛି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଖାଇବେ—ବୁଲିବେ—ଖେଳିବେ । କୁଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଧ' ଖଣ୍ଡ ହେବ ନାହିଁ । ମା' ବସୁନ୍ଧରା ଏ ତିନି ଦିନ କୁଆଡେ ରଜଃସ୍ୱଳା ହୁଅନ୍ତି ··ସେଇଥି ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ପୁର ପଲ୍ଲୀରେ ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ସମସ୍ତେ ରଜ ଉତ୍ସବ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପାଳନ କରନ୍ତି । ପ୍ରତି ଗାଆଁରେ ଆନନ୍ଦର କୋଳାହଳ ।

ରତନା ହାଟରୁ ଆଣି ଦେଇଥିବା ଶୁଆପକ୍ଷୀଆ ଦେଢ଼ାଣ ଖଣ୍ଡିକ ଗେହ୍ଲେଇ ପିନ୍ଧି ପାନ ଖିଲେ ଗାଲରେ ଜାକି ବାହାରିଛି ଗାଆଁ ବୁଲି । ସଖୀ ତାର ସାଙ୍ଗ । ପ୍ରଥମେ ସେ ଗଲା ତାଙ୍କରି ଘରକୁ ।

ସଖୀ ମୁହଁଟି ଝାଙ୍ଗିଲେଇ ବସିଥିଲା । ଗେହ୍ଲେଇକି ଦେଖି ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲା—

"ଏ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିକ ତତେ ଏକା ଭଲ ମାନିଛି ଗେହ୍ଲୀ ! କିଏ କିଣି ଦେଇଛି କି ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ଲାଜୁରା ଆଖିରେ ସଖୀକୁ ଅନାଇ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ରତନାଇ' ମୋ ପେଇଁ ଅଣିବ... ।"

ସଖୀ ଅଣ୍ଟାଳିଆ ଗଳାରେ କହିଲା—

"ରତନାଇ' ତତେ ଭଲ ପାଏ ବୋଲି ତୋ ମନ ଜାଣି କଣି ଦେଇବ... । ଆଲୋ ଠିଆ ହେଲୁ କାଇଁକି, ବଅ ?"

ସଖୀ ଛୁଣ୍ଡା ମଶିଣା ଖଣ୍ଡିକ ଉପରେ ବସିଥିଲା । ଗେହେଲିଙ୍କ ସଖୀ ପାଖରେ ବସି ପଡ଼ି କହିଲା—

"ରଜ ବୁଲିଯିବୁ ନାଇଁକି ସଖୀ ନାନୀ ? ତୁ ତ ସଜବାଜ କଛି ହେଇନାଉଁ... ?"

ସଖୀ କିଛି କହିଲାନି । କରୁଣ ଅଖିରେ ଖାଲି ଗେହେଲିଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ଅର ଘରୁ ଖୁଁ ଖୁଁ...କାଶ । ଗେହେଲିର ମୁହଁ ବୁଲେଇ ଅନାଇଲା । ଦେଖିଲା—ସଖୀର ବାପା ଶୋଇଛି । ଦହରେ ଖିଣ୍ଡେ ଛିଣ୍ଡା କନ୍ଥା । ଜରରେ ବୁଢ଼ା କମ୍ପୁଛି ।

ସଖୀ କହିଲା—

"କାଲିଠୁ ବାପାକୁ ଜର । ଶୁଅସ ରୋଗ ଦନକୁ ଦନ ବଢି ଗୁଲିଚ । ଘର ଛାଡ଼ି ରଜ ବୁଲି ଯିବାକୁ କମିତ କଇବୁ... ?"

"ମାଉସୀ ଘରେ ନାଇଁକି ?"

"ବୋଉ କାଲିଠୁ ମାମୁଁ ଘରକୁ ଯାଇଚ—ଅଜି ଫେରି ଅସିବ ।"

ଗେହେଲିଇର ସବୁଗ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସଜବାଜ ହୋଇ ଅସିଥିଲା ରଜ ବୁଲିଯିବ ବୋଲି । ସଖୀ ତାର ସାଙ୍ଗ, ତାକୁ ନ ନେଇ ସେ ଏକା କମିତ ଯିବ ଗାଆଁ ବୁଲି ?

ଅବ ସାବି ନେତ, ଚମ୍ପା, ଝୁମୁରୁ, ସୀତା...ଏମାନଙ୍କର ଏକା କଥା । ଯେଉଁଠି ଦେଖ, ଗୁବହେଁ ଏକାଠି ବସିଥିବେ ।

କେତେ ହସ ଖେଳ—ଥଟ୍ଟା ତାମସା । ଗେହ୍ଲେଇକୁ ଅଡ଼ ଆଖିରେ ସେମାନେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେଖେଇ ଶିଖେଇ କେତେ କଥା କହି ଠଗ ମେଲି ଦିଅନ୍ତି । ସେଇଥି ପାଇଁ ଗେହ୍ଲେଇ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ସଖୀ ତାର ସାଙ୍ଗ—ତାଆରି ପାଖରେ ତାର ହସ ଖେଳ—ସୁଖ ଦୁଃଖ—ସବୁ କଣ୍ଟୁ ।

ସଖୀ ବି ଗେହ୍ଲେଇକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଏ । ଗେହ୍ଲେଇ ବିଲକୁ ଗଲେ ତାଆରି ସାଙ୍ଗରେ ଯାଏ । ଗେହ୍ଲେଇ ପଲରେ ବସି ଜଖାରୁ ପାଲ ଜଗେ । ସଖୀ ବିଲରେ ବୁଲି ଗୋବର ସାଉଁଟେ । ଥକ୍କା ଲାଗିଲେ ଗେହ୍ଲେଇ ପାଖରେ ଆସି ବସେ । ସୁଖ ଦୁଃଖ କେତେ କଥା ପଡ଼େ ଦି' ଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ।

ସଖୀ କହିଲା—

"ଏମିତି ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ବସିଛୁ କାହିଁକି ? ସଗଗ ଭାଙ୍ଗିଗଲା କି ? ମୁଁ ପିଠା ଆଣେ ଖାଇବା— ।"

ସଖୀ ଉଠି ଘରକୁ ଗଲା । ଥାଳରେ ପିଠା ଗୁଡ଼ ଆଣି ଗେହ୍ଲେଇ ପାଖରେ ଥୋଇ ବସୁ ବସୁ କହିଲା—

"ଖାଇ ଦିଏ । ଗାଆଁ ବୁଲି ତୋ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ପାରିବି ନାଇଁ । ତୁ ଏକା ଯା'—ବୋଉ ଯଦି ଆଜି ମାମୁଁ ଘରୁ ଫେରି ଆସେ କାଲି ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି— ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ପିଠା ଖଣ୍ଡେ ପାଟିକି ନେଉଁ ନେଉଁ କହିଲା—

"ମୁଁ ଆଜି କୁଆଡ଼କୁ ଯିବି ନାଇଁ—ତୋ'ର ପାଖରେ ଟିକିଏ ବସି ଘରକୁ ଚାଲିଯିବି— ।"

ପିଠା ଖିଆ ସରିଲା । ସଖୀ ପାନ ଖଣ୍ଡେ ଆଣି ଗେହ୍ଲେଇ ପାଟିରେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଲା । ସେପଟେ ଅମ୍ବ ତୋଟାରୁ ହସର ଫୁଆରା

ଛୁଟି ଆସୁଛି । ଦହେଁ କାନ ପାରିଲେ । ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହସ ସାଙ୍ଗରେ ଦୋଳି ଗୀତ । କିଏ ଗାଉଛି ? ଭାରି ସୁନ୍ଦର ଗଳା ତ— !

ଗେହେଲିଇ ଓ ସଖୀ ଉଠି ଆସି ବାହାର ପଟ ଦୁଆର ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଅନାଇଲେ ।

ମହାଜନ ଘର ଆମ୍ବ ତୋଟା । ମୋଟା ଦଉଡ଼ିରେ ଦୋଳି ଘଣ୍ଟା ଝୁଲୁଛି । ମହାଜନ ଘର ଝିଅ ବୋହୂଏ ମେଳି ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ଯାଇ ଦୋଳିରେ ବସୁଛି । ଆଉ ଜଣେ ପଛ ପଟରୁ ଝୁଲାଉଛି । ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହସ ସାଙ୍ଗରେ ଦୋଳି ଗୀତ । —

ବନସ୍ତେ ଡାକିଲା ଗଜ
ବରଷକେ ଥରେ ଆସେଛି ରଜ—ଆସିଛି ରଜଲୋ...
ବୃଥା ହେଲା ସଜବାଜ ।
ବଉଳ ଗଛର ଗୁଳି
ନାଗରମଣି ମୋ ଆସିଲେ ନାହିଁ-ଆସିଲେ ନାହିଁ ଲୋ...
ବେଳ ଗଲା ଗୁହିଁ ଗୁହିଁ... ।
କେତକୀ ବନେ ଫୁଟିଛି...
ବଉଳ ଫୁଲରେ ଗନ୍ଧ ବାନ୍ଧିଛି—ଗନ୍ଧ ବାନ୍ଧିଛି ଲୋ...
ବିଦେଶୁ କାନ୍ତ ଆସିଛି... ।

ଆଗ୍ରହରେ ଗେହେଲିଇ ଅନାଇ ସେମାନଙ୍କର ହସ କୌତୁକ ଦେଖୁଛି ଓ କାନ ଡେରି ଗୀତ ଶୁଣୁଛି ।

ସଖୀ ଭାବୁଥିଲା ନିଜ କଥା— ।

ବାହାପାଣି ଦହରେ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । କୁମାରୀ ଥିଲା ସେ । ରଜରେ ବାପା ତା ପାଇଁ ହାଟରୁ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଦରବ କିଣି ଆଣେ । ଫୁଲୁରି ତେଲ...ଅଲତା...ନଖପଟୁ ରଙ୍ଗ ଏଇମିତି

କେତେ କଣ ? ସଖୀଘର ପୋଖରୀ ଅର ପାଖରେ ବି ଗୋଟାଏ ଅମ୍ବଗଛ ଅଛି । ବାପା ତାର ସେଇଠି ଦୋଳିପଟା ବାନ୍ଧ ଦିଏ । ସଖୀ ମନ ଅନନ୍ଦରେ ଦୋଳିରେ ବସି ଝୁଲେ । ଗେହେଲ୍ଲଇ ମଧ୍ୟ ତା ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳେ···କେଡ଼େ ଅନନ୍ଦ···କେତେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ଦି' ଜଣ··· ।

ସଖୀର ଆଖି ଛଳ ଛଳେଇ ଆସିଲା । ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା—ଆମ୍ବଗଛ ଆଜି ବି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଗେହେଲ୍ଲଇ ସଖୀ ବି ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ପରି ଏ ବର୍ଷ ରଜ ଆସିଛି । ମାତ୍ର ଦୋଳିପଟା ଝୁଲୁ ନାହିଁ କି ଗେହେଲ୍ଲଇ ସଖୀ ସେଠାକୁ ଯାଉ ନାହାନ୍ତି— ।

ଗେହେଲ୍ଲଇ ଆସି ସଖୀ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲା—

"ଏଠି ମୁହଁ ଶୁଖେଇ ବସିଲେ କଣ ହବ ? ଯାଇକି ଚାଲେ, ଦି' ବାଜି କଉଡ଼ି ହେଲେ ଖେଳିବା··· ।

ସଖୀ ଗେହେଲ୍ଲଇକୁ ଅନାଇଲା ।

"ମନେ ଅଛି ଗେହେଲ୍ଲଇ ! ଆମ ପୋଖରୀ ଅର ଆମ୍ବଗଛ ମୂଳେ ଏଇମିତି ଖେଳ ଖେଳୁଥିଲେଁ··· ।"

ଗେହେଲ୍ଲଇ କହିଲା—

"ଗଲା କଥା ଗଲାଣି । ତାକୁ ଭାବି ହେଲେ କଣ ହବ ?" ଅସିବୁଝ ସଖୀ ନାଣି ! କଉଡ଼ି ଖେଳିବା— ।"

ଗେହେଲ୍ଲଇ ସଖୀର ହାତଧରି ଟାଣି ନେଲା ଯାଇ ଭିତରକୁ ।

ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ପୁଟୁଳିଟିଏ ଭାଉ ସହିତରେ ଗୁଞ୍ଜା ହୋଇଥିଲା । ସଖୀ ଆଣି ଗେହେଲ୍ଲଇ ପାଖରେ ଥୋଇଲା । ଦି' ଜଣଯାକ କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ମାତିଗଲେ— ।

ଅର ଘରୁ ଶ୍ୱାସ ରୋଗୀର ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶ । ଡାକ ଶୁଭୁଛି—

"ଲୋ ସଖୀ ! ଟୋପାଏ ପାଣି ଦେଇଗଲୁ ମା' !"

କଉଡ଼ି ଖେଳ ଅଧା ରହେ । ସଖୀ ପାଣି ଗିଲାସ ନେଇ ବାପାକୁ ଢାଳ ଦେଇ ଅସେ । ପୁଣି ଚାଲେ ଖେଳ··· ।

କିଛି କ୍ଷଣ ପରେ ବାପା ତାର କାତର ଗଳାରେ ପୁଣି ଡାକେ—

"ସଖୀ ! କୁଆଡ଼େ ଗଲୁ ମା'··· ? ଗୋଡ଼ ହାତରେ ଟିକଏ ହାତ ବୁଲେଇ ଦଏ··· ।"

ସଖୀ ବିରକ୍ତ ହୁଏ । ହାତର କଉଡ଼ି ରାଗରେ ଫିଙ୍ଗି ମୁହଁ ଫୁଲେଇ କହେ—

"ନା, ଅଉ ଖେଳି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଏଇଠି ବସିଥା' ମୁଁ ବାପାକୁ ମୋଡ଼ି ଦେଇ ଅସେଁ··· ।"

ଗେଣ୍ଡେଲି କହିଲା—

"ନାଇଁ ବସିବି ନାଇଁ—ଡେରି ହେଲାଣି—ଘରକୁ ଯାଉଚି । ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଅସିବି, ସଜବାଜ ହେଇଥିବୁ— ।"

ସଖୀ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଗେଣ୍ଡେଲି ମୁହଁକୁ ଅନାଇ କହିଲା—

"କିଲୋ ! ସଜବାଜ ହେଇ ସଞ୍ଜ ବେଳଟାରେ ପୁଣି କୁଆଡ଼େ ଯିବା— ?"

ଗେଣ୍ଡେଲି କହିଲା—

"ତୁ ଜାଣିନାହିଁ କି ସଖୀ ନାନୀ ? ଅଜ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ପରା ମହାଜନଘର ଦାଣ୍ଡରେ ଯାତ୍ରା ହବ ।"

ସଖୀ କହିଲା—

"କେଉଁଠିକା ଯାତ୍ରାବାଲା ଅସିବେ ?"

"ଗଣେଶପୁରିଆ··· ।"

ବଶେଇପୁର ଗାଆଁ ନାଆଁ ଶୁଣି ସଖୀ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ାଆର ଶଶୁରଘର ଗାଆଁ । ସେହି ଯାତ୍ରା ଦଳରେ ସଖୀର ଗେରସ୍ତ ଅଛି । ଶଶୁର ଘରେ ଥିବାବେଳେ ସଖୀ ନିଜେ କେତେ ତ ସେ ଯାତ୍ରା ଦେଖିଛି । ଭୀମ ଲୀଳା କରନ୍ତି ଏକା । ଗେରସ୍ତ ାର ଯାତ୍ରା ଦଳର ମାଲିକ । ଯେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାର୍ଟ ମଧ୍ୟ ସେ ରେ । ଯୁବରାଜ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଯେତେବେଳେ ସଖୀର ଗେରସ୍ତ ସି ସମାଜ ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇଯାଏ···ଲୋକେ ଦେଖି ବାଃ— ଃ—କରନ୍ତି । ତରୁଆଲ ବୁଲେଇ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବାବେଳେ ସମସ୍ତେ ଦେଖି ତଟସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ଯେପରି ଗୃହିଣୀ···ସେହିପରି କଥା ହିବାର ଛଟା ଅଛି ବୋଲି ଦଶଖଣ୍ଡି ମୌଜାରେ ସୁନାମବେଣୀ । ାତ୍ରା ଦଳର ଯେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ସଖୀର ଗେରସ୍ତଙ୍କୁ କ୍ତି କରନ୍ତି ଆଉ ଦଳର ଓସ୍ତାଦ ବୋଲି ମାନିଥାନ୍ତି··· ।

ସଖୀ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"କେଇଦିନ ଏ ଗାଆଁରେ ଯାତ୍ରା ହବ କି ଗୋଟହିଲଇ ?"

"ଅଜି ରାତିକ ସକାଶେ ବଇନା ଧରିଚନ୍ତି ବୋଲି ରତ- ାଇ'ଠୁ ଶୁଣିଥିଲି··· । ଅଚ୍ଛା, ଏଥର ଯାଉଚି । ସଞ୍ଜ ପହରକୁ ଯିବ—ସାଙ୍ଗ ହେଇ ଯିବା— ।"

ଗୋହିଲଇ ଚାଲିଗଲା । ସଖୀ ଯାଇ ତାର ରୁଗ୍ଣ ବାପା ାଖରେ ବସି ଅଉଁସି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା— ।

ସଞ୍ଜକୁ ଏଇ ଗାଆଁରେ ଯାତ୍ରା ହବ । ସେ ଆସିବେ । ମ୍ଭ ଘରକୁ ଯଦି ନ ଆସନ୍ତି, ତେବେ···ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଖବର ଦଇ ଡକେଇ ପଠେଇବ ? ରତନାଇ' ତ ସବୁ କଥା ଜାଣନ୍ତି । ସ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଅମ୍ଭ ଘରକୁ ଆସିବେ । ଦେଖା ହେଲେ କଅଣ କହିବ ? ଆଜକୁ ତିନି ବରଷ ହେବ ତାଙ୍କ

ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହେବ ନାହିଁ । ···ନିଜର ଲୋକକୁ ଯିଏ ନ ପଚାରେ ସିଏ ଯେ କେମିତିଆ ମଣିଷ ! ···ସଖୀର ମନ ରାଗ ଓ ଅଭିମାନରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭାବିଲା ସେ—ହଉ ସେ ନ ପଚାରନ୍ତୁ । ମୋ ଧରମ ମୁଁ କାହିଁକି ଛାଡ଼ିବି ? ଯେତେ ହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ···ସେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ··· । ତାଙ୍କର ପାଦ ସେବା ମୋର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ ଘରର ଝିଅ···ସ୍ୱାମୀର ଶତ୍ରୁ ଅତ୍ୟାଚାର ମୁଣ୍ଡ ପାତି ସହିବା ଛଡ଼ା ସେ ଆଉ କଣ କରିପାରେ ? ଚାରା କଣ ଅଛି ସଖୀର ?

ବାପା ତାର ଅସ୍ୱାମରେ ଟିକିଏ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ସଖୀ ଉଠି ଆସି ଅଗଣାରେ ଠିଆ ହେଲା । ମନ ତାର ଆଜି ଛଟପଟ ହେଉଛି । ସ୍ୱାମୀକୁ ସିନା କଥା କହିବ ନାହିଁ···ଦେଖି ଆସିଲେ କ୍ଷତି କଣ ଅଛି ? ନା, ସେ ଆଜି ଗେହ୍ଲେଇ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବ । ଗାଆଁର ଆଉ କେତେ ଝିଅ ଯିବେ । ତାଙ୍କର ଦଳରେ ସଖୀ ବସି ଯାତ୍ରା ଦେଖିବ । ଏତେ ମଣିଷରେ ସେ କଣ ସତେ ଚିହ୍ନି ପାରିବେ—ନା ଦେଖି ପାରିବେ ?

ସଖୀ ନିଜର ଦେହ ହାତକୁ ଅନାଇଲା—ଇସ୍, କେତେ ଅସନା ଦେଖା ଯାଉଛି···ତଳଘର ଦୁଆର ମୁହଁ ପାଖ କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗା ଆଇନା ଚାରିପଟେ କାଦୁଅ ଲେଶା ଯାଇ ଲିପା ହୋଇ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଛି । ସଖୀ ସଦାବେଳେ ମୁହଁ ଦେଖେ । ଆଜି ବି ସେହି ଆଇନା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁହଁ ଦେଖିଲା । ଅଲରା କେଶ···ତେଲ ଅଭାବରୁ ଫୁର୍ ଫୁର୍ ହେଉଛି । ଅସ୍ତେ ମୁଣ୍ଡର ଓଢ଼ଣାଟି ପଛ ପଟକୁ ଖସାଇ ଦେଲା । ଖୋସାରେ ହାତ ମାରି ଖୋସାଟି ଫିଟାଇଲା । ସାପୁଆ କେଳା ପେଡ଼ିଟି ଖୋଲିଦେଲେ ସାପ ଯେପରି ଫଣା ଟେକି ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଉପରକୁ ଉଠେ—ସେହି

ପରି ସଖୀର ଖୋସାଟି ଫିଟି କଳା ମଚ ମଚ କେଶ କେରିକ ଅଣ୍ଟା ପାଖକୁ ଲମ୍ବି ଆସିଲା । ଦୁଇ ହାତରେ ସଖୀ କେଶ ଖେଳି କରି ପିଠି ଚଉଅଧି ମେଲାଇ ଦେଲା । ଆଇନାରେ ପୁଣି ନିଜର ମୁହଁଟିକୁ ଭଲ କରି ଦେଖିଲା··· । ଏଇ ରୂପ ନେଇ ସେ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଯିବ ? ନା··· ମୁଣ୍ଡଟା ଟିକିଏ ଭଲ କରି କୁଣ୍ଡାଇ ସୁନ୍ଥା ପକାଇବ ସେ ।

ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା । ଗୃହ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମନେ ମନେ କଣ ଖୋଜିଲା । ଭାଡ଼ି ତଳେ ଗ୍ଲେଟିଆ ବୋତଲଟିଏ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ନଡ଼ିଆ ତେଲ । ସଖୀ ବୋତଲଟି ଉଠାଇ ଆଣି ଅଗଣାରେ ଆସି ବସିଲା ।

ପାନିଆଟିଏ ହାତରେ ଧରି ମୁଣ୍ଡଟି ଚିକ୍କଣ କରି କୁଣ୍ଡାଇ ପରିପାଟୀରେ ଖୋସା ବାନ୍ଧିଲା । ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଥାଟିଏ ଟାଣି ଦେଲା । ଛାନରେ ମୁହଁଟି ପୋଛି ଆଇନା ପାଖରେ ଆସି ପୁଣି ମୁହଁଟି ଦେଖିଲା···ଭାରି ସୁନ୍ଦର ମାନୁଛି ଏବେ । ଚନ୍ଦ୍ରମା ପରି ମୁହଁ ତେଲ ହଳଦୀ ନ ବାଜିବାରୁ କପରି ଖଡ଼ିଆ ଦିଶୁଥିଲା । ଆଜି କିନ୍ତୁ ସେପରି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ପୁରୁଷ ଆଖିରେ ରୂପମୋହିନୀ ଲଗାଇ ଦେବ— । ଜବାଫୁଲ ପରି ସିନ୍ଦୂର ଟୋପାଟି ସଖୀର ମୁଣ୍ଡକୁ ବେଶ୍ ମାନୁଛି ଏବେ ।

ଆଇନା ପାଖରେ ବେଶୀ ସମୟ ସଖୀ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଲାନି । ତାକୁ ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା । ତିନି ବରଷ ପରେ ଆଜି ତାର ଏ ବେଶ କାହିଁକି ? କାହା ପାଇଁ ପରିପାଟୀ ? ଯେଉଁ ସ୍ୱାମୀ ଅନାଦର କରି ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛି—ସେହି ସ୍ୱାମୀ ସଖୀକୁ ପୁଣି ଆଦର କରି ନିଜ କୋଳକୁ ଟାଣି ନେବ ? ପ୍ରକୃତରେ ତାଅରି ପାଇଁ କଣ ସଖୀର ଏ ସାଜସଜ୍ଜା ?

ହଠାତ୍ ଆଖିରେ ସଖୀ ଘର ଅଡ଼କୁ ଅନାଇଲା । ସମାଧାନର ଉତ୍ତର କିଛି ଖୋଜି ପାଇଲାନି । ତଥାପି ସେ ଆଜି ସଞ୍ଜକୁ ଯାତ୍ରା ଦେଖିଯିବ ବୋଲି ମନେ ମନେ ସ୍ଥିର କଲା— ।

ଗାଈ ନେଉଟା ବେଳ । ବୋଉ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫେରି ନାହିଁ । ବାପା ବେମାର । ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଗେଟହୋଲ୍ଡର ଆସିବ । ସଖୀ ତା ସାଙ୍ଗରେ ଯିବ କି ନାହିଁ ଭାବୁଛି । ମନ ତାର ଚଞ୍ଚଳ । ଘର ପାଇଟି ସବୁ ଶେଷ କରି ଦେଲାଣି ।

ବାପାର ବିଛଣା ପାଖରେ ସଖୀ ବସି ପଡ଼ି ଧୀର ଗଳାରେ ଡାକିଲା—

“ବାପା !”

ବାପା ତାର ଆଖି ଖୋଲି ସଖୀକୁ ଅନାଇ କହିଲା—

“କ’ଣ କହୁଚୁ ମା’ … ?

“ବୋଉ ଏଯାଏଁ ମାମୁଁ ସାଇରୁ ଆସି ନାହିଁ… ।”

“କାଲି ସକାଳେ ବୋଧେ ଆସିବ—ତୁ ଏପରି କାହିଁକି ହଉଚୁ ? …ବୋଉ ତୋର ନାହିଁ ବୋଲି ଏକା ଘରେ ମନ ଲାଗୁନାହିଁ କି ?”

ସଖୀ କିଛି କହିଲାନି । ବାପାର ଦେହଅଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ବାପା ତାର ସ୍ନେହରେ ସଖୀକୁ କହିଲା—

“ଆଜି ପହିଲି ରଜ । ଯଦି ମନ ହଉଚି—ଯା’ ଟିକିଏ ଭାଅ ସାଇରୁ ବୁଲି ଖେଳି ଆସିବୁ— ।”

ସଖୀ କହିଲା—

“ନାହିଁ ଏଇନେ ଆଉ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ନାହିଁ । ସଞ୍ଜକୁ ଗେଟହୋଲ୍ଡର ଭଉଜ ଆସିବ । ଦିହେଁ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଯିବୁଁ— ।”

"ଯାତ୍ରା କେଉଁଠି ହଉଛି ?"

"ମହାଜନ ଘର ଦାଣ୍ଡରେ… । ବୋଉ ତ ଏତେ ବେଳ ଯାଏଁ ଅସିଲା ନାହିଁ…ଦହ ତମର ଭଲ ଥିଲେ ଏକା ଘରେ ଛାଡି ଯାଇ ଆଅନ୍ତି । ଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବଚି । …ଗେଗେହେଲିଇ ଅସିଲେ ମନା କରିଦେବ… ।"

"ନା…ନା…ତୁ ଗେଗେହେଲିଇ ସାଙ୍ଗରେ ଯା'…ମୁଁ ଏକା ରହିବି । ମୋ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ… । ଯାତ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଲେ ପଳେଇ ଆସିବୁ— । ସକାଳୁ ଟିକିଏ ଚା' ନ ପିଇଲେ ଦେହଟା କେମିତି କେମିତି ହୁଏ… ।"

ସଖୀ ବାପା ଠାରୁ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଯିବାର ଅନୁମତି ପାଇ ମନ ତାର ଅନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲା ସେ—

"ଯାତ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଲେ ଚୁଲି ଅସିବି… । ଚା' ତିଆରି କରି ରୋଜ ତ ମୁଁ ଦିଏଁ… । ଯାତ୍ରା ଦେଖିଯିବି ବୋଲି କଣ ଚା' ତିଆରି କରିବାକୁ ଭୁଲିଯିବି — ?"

"କାଳେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବୁ ବୋଲି କହୁଛି । ହଉ ଏଥର ଯା'; ମୋ ପାଇଁ କଣ ଗଣ୍ଡିଏ ଆଣେ—ପାଟିରେ ପକେଇବି— ।"

ସଖୀ ଉଠିଗଲା । ଡାଟିଆରୁ ମୁଢି ଗଣ୍ଡିଏ ଆଣି ବାପା ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଇ କହିଲା—

"ଏଇ ମୁଢି ଗଣ୍ଡିକ ପାଟିରେ ପକାଉ ଥାଅ…ମୁଁ ଚା' ତିଆରି କରି ଆଣି ଦଉଛି— ।"

ସଖୀ ଚୁଲି ପାଖକୁ ଗଲା । ହାଣ୍ଡି ବସାଇ ଦେଇ ଚା' ତିଆରିରେ ଲାଗିଲା ।

ସଖୀ ବାପାର ଶ୍ୱାସ ରୋଗ ହେଲା ଦିନଠାରୁ ଦିନକୁ ତିନି ଥର ଗରମ ଚା' ଦରକାର । ଶରୀର ଦୁର୍ବଳ । ସବୁବେଳେ ଖୁଁ-ଖୁଁ କାଶ । କେତେ କଅଣ ଚୁଟୁକା ଚୁଟିକ ଆଣି ଖାଇଛି । ରୋଗ ଭଲ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ବୁଢ଼ା ଅଫିମର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛି । ଦିନକୁ ଦୋ'ଣି ଓଜନର ଅଫିମ ପେଟରେ ନ ପଡ଼ିଲେ ଶ୍ୱାସ ବେଗର ଠିକ ହାନି ହୁଏନି । ଗରମ ଚା' ଟୋପିଏ ପିଇଦେଲେ ଦେହଟା ଟିକିଏ ତାଜା ଜଣା ପଡ଼େ— ।

ସଞ୍ଜ ପହର । ସଖୀ ତରତରରେ ସବୁ କାମ ଶେଷ କଲା । ସଞ୍ଜଦୀପ ଥୋଇ ଭକ୍ତିରେ ମା' ବୃନ୍ଦାବତୀଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କରି ନିଜର ମନ କଥା ଜଣେଇଲା । ଘର ଭିତରକୁ ଆସି ଭଙ୍ଗା ଠଙ୍କ ଖଣ୍ଡିକ ଖୋଲି ବାଟିଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ବାହାର କରି ପିନ୍ଧିଲା । ଆଇନାରେ ପୁଣି ଥରେ ନିଜର ମୁହଁଟି ଦେଖି ସାରି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗେହ୍ଲେଇକୁ ଅନାଇଲା । ଏ ଯାଏଁ ଗେହ୍ଲେଇ ଆସି ନାହିଁ । ଆଗରୁ ନ ଗଲେ ବସିବା ପାଇଁ ଜାଗା ଟିକିଏ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଗେହ୍ଲେଇଟା ସତେ କେଡ଼େ ମଠୋଇ ଟୋକୀଟା ମ ! ପାଦ ଗଣି ଗଣି ବାଟ ଚାଲୁଥିବ— !

ସଖୀ ମନେ ମନେ ଗେହ୍ଲେଇ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେଲା । ଚଞ୍ଚଳ ମନଟାକୁ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରଖି ପାରୁନି ଆଜି । କେତେ-ବେଳେ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଉଛି ତ କେତେବେଳେ ଅଗଣାରେ ଆସି ଠିଆ ହେଉଛି । କେହି ଦାଣ୍ଡରେ ଚାଲିଗଲେ ଗେହ୍ଲେଇ ଆସିଲା ବୋଲି ଭାବି ଦାଣ୍ଡଦୁଆର ମୁହଁକୁ ଦଉଡ଼ି ଯାଏ, ମାତ୍ର ଗେହ୍ଲେଇକୁ ଦେଖି ପାରେନି । ହତାଶ ମନରେ ଫେରି ଆସି ଅଗଣାରେ ମଶିଣା ଖଣ୍ଡେ ପାରି ବସିଲା । ଅଧ ଘଣ୍ଟା ଗଲା, ତଥାପି ଗେହ୍ଲେଇର ଦେଖା ନାହିଁ । :ବସି ବସି ସଖୀକୁ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗିଲା ।

ହାଉ ଉପରେ ହାଉ ଉଠୁଛି । ମଶିଣା ଖଣ୍ଡିକ ଉପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା— ।

ଭୋରଖିଆ ପହର ଗଡ଼ି ଗଲାଣି । ଟେଗେହ୍ଲେଇ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଯିବ ବୋଲି ତରତର ହେଉଛି । ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଆସିବାକୁ କହି ଏତେ ରାତି ହେଲାଣି—କଣ ବୋଲି ଭାବୁଥିବ ସେ— ?

ତରତରରେ ଟେଗେହ୍ଲେଇ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିଲା । ଏବାଉଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା—

"କବାଟ ଦିଏ ବୋଉ—ମୁଁ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଯାଉଛି— ।"

ଟେଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ କବାଟ ଦେଇ ଘରେ ଶୋଇଲା । ଟେଗେହ୍ଲେଇ ଆସି ସଖୀଘର ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ଠିଆ ହୋଇ କବାଟରେ ହାତ ମାରି ଡାକିଲା—

"ସଖୀ ନାମ୍ନୀ— ! ହେ ସଖୀ ନାମ୍ନୀ···!"

କବାଟ ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍ ଶୁଣି ସଖୀର କଅଁଳିଆ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଉଠି ଆସି କବାଟ ଖୋଲୁ ଖୋଲୁ କହିଲା—

"କାଲେ ଟୋକା ! ସଞ୍ଜ ପହର ଯାଇ ଆସି ଭୋରଖିଆ ପହର ଗଡ଼ି ଗଲାଣି···ମୁଁ ଅନାଇ ଅନାଇ ଆଖିରୁ ପାଣି ମଲାଣି···କଉ ଘଇତା ପାଖରେ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଥିଲୁ କି ?"

ଟେଗେହ୍ଲେଇ ମୁହଁ ଫୁଲାଇ କହିଲା—

"ଧେତ୍ । ତୋର ଯଉ କଥାନା ସଖୀ ନାମ୍ନୀ··· !

ସଖୀ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କହିଲା—

"କାହିଁକି କଣ ହେଲା କି ? କହିଲି ବୋଲି ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା କି ?"

"ହଉ—ହଉ—ଗୁଲବୁଚି ଅଗ । ଉଛୁର ହେଲେ ବସିବା ପାଇଁ ଜାଗା ଟିକିଏ ମିଳିବ ନାହିଁ— ।"

"ସେଇଥି ପାଇଁ ତ ସଞ୍ଜ ପହରୁ ଅନାଇ ବସିଛୁ । ତୁ ଏତେ ଉଛୁର କରି ଅସିବୁ ବୋଲି ମୁଁ କଣ ଜାଣିଥିଲି··· ?"

"ରତନାଇ' ଅଜା ଆମ ଘରେ ଖାଇଲେ । ବୋଉ ତ କିଛି କରେ ନାହିଁ କି ବୁଝେ ନାହିଁ । ସବୁ କାମ ସାରି ଆସୁ ଆସୁ ଡେରି ହେଲା— ।"

ସଖୀ ଯାଇ ତାର ବାପାକୁ କହିଲା—

"ମୁଁ ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଯାଉଚି ବାପା ! ଗେଟେହ୍ଲିଇ ଅସିଲାଣି, ଦୁହେଁ ସାଙ୍ଗ ହେଇ ଯିବୁଁ— ।"

ବୁଢ଼ା କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"ହଉ ଯା' ମା' !"

ଗେଟେହ୍ଲିଇ ଓ ସଖୀ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ସଖୀର ମନ ଖାଲି ଛନ ଛନ ହେଉଥାଏ··· । ଗେଟେହ୍ଲିଇକୁ ପଛରେ ପକାଇ ସଖୀ ଅଗକୁ ଅଗକୁ ପାଦ ପକାଇ ଚଂପଟି ଚାଲି-ଥାଏ— । ଗେଟେହ୍ଲିଇ ପଛରୁ ଡାକି କହିଲା—

"ଅଟଲା ଭଉଥା' ସଖୀ ନାନୀ ! ଏମିତି ଗୁନିଆ ହେଇ କାହିଁକି ପଳେଇଚୁ ମ··· ? ମତେ ଏକାଟିଆ ପଛରେ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଉଚୁ । ଡର ମାଡୁଚି ସେ ।

ସଖୀ ଠିଆ ହୋଇ କହେ—

"ଅଟଲା ଚଂଅଠ ତ ଚାଲି ଅସୁନୁ । ବାହାଘର ଚାଲି କଣ ଚାଲୁଚୁ ମ ! ···ବାଜା ବାଜିଲାଣି, ଶୁଭୁନାହିଁ କି ?" ···

ଗେଟେହ୍ଲିଇ ସଖୀ ପାଖକୁ ଅସିଲା । ଦୁଇ ଜଣଯାକ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ବାଟ ଚାଲିଲେ— ।

ମହାଜନଘର ଦାଣ୍ଡ । ଲୋକ ଗହଳି—ଆଖପାଖ ଦଶ ଖଣ୍ଡି ମୌଜାରୁ ଅସି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଜାଗାରେ ଯାତ୍ରା ହେବ

ବାଉଁଶ ଖୁଣ୍ଟି ପୋତା ହୋଇ ସେ ଜାଗାଟି ଘେରାଉ କରା ଯାଇଛି । ସେହି ବାଉଁଶ ଘେର ଚଉଅଧି ସମସ୍ତେ ବସିଛନ୍ତି । ଉପରେ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତ ବଡ଼ ତେରପାଲ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ଦୁଇ ଗୃବଠା ପେଟ୍ରୋମ୍ୟାକ୍ସ ଲାଇଟ୍ ଜଳୁଛି—ସଫା ଦିନ ଅଲୁଅ ପରି । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାଗାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ଗାଆଁର କେତେକ ଯୁବକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଭାବେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ରଞ୍ଜନା ବି ସେହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳର ଜଣେ— ।

ଗେହ୍ଲେଇ ଓ ସଖୀ ଯାଇ ମାଇପି ମହଲରେ ବସିଲେ । ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇନି । କନ୍‌ସର୍ଟ ବାଜୁଛି । ଲୋକ ମାନଙ୍କ ପାଟି ତୁଣ୍ଡ ହେତୁ ବେଳେ ବେଳେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ମାନେ ଯାଇ ଲୋକ ମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତିରେ ବସାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ।

ମହାଜନ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ପର୍ଦ୍ଦା ଦିଆ ଖିଡ଼କି ପାଖରେ ବସିଛନ୍ତି । ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ଚଉପାଢ଼ୀ ଉପରେ ବସିଛି । ପାଖରେ ପୁଅ, ନାତି ନାତୁଣୀଏ ସବୁ ବସିଛନ୍ତି । ଗୃହର ଅଣି ପାନ ମସଲା ପାଖରେ ଦେଇ ଯାଉଛି । ବଡ଼ଲୋକ ଘର । ସବୁ ସମୟକୁ ସବୁ କଥା ଖଞ୍ଜା ହୋଇଛି— ।

ଗେହ୍ଲେଇ ମହାଜନଙ୍କ ଘର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା—ପୁରୁଣା କୋଠାଘର । ଠାଏଁ ଠାଏଁ ଚୂନ ବାଲି ଖସି ଗଲାଣି । ନାଲି ଇଟା ଦେଖା ଯାଉଛି ।

ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀକୁ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ମହାଜନ ଘର କୋଠା କଣ ପୁଳା ପୁଳା ହୋଇ ଚୂନ ବାଲି ଖସି ପଡୁଛି···ମରାମତି କରୁନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?"

ସଖୀ କହିଲା—

"ଆଗ କଥା ଏବେ ଆଉ ନାହିଁ । କପୂର ଗଲାଣି—-ଖାଲି କନା ପଡ଼ି ରହିଚି— । ଥାଟ ବଜାଏ ରଖିବା ପାଇଁ ଏ ଅଡ଼ମ୍ବର— ।"

ବାସ୍ତବିକ କଥାଟା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ । ଲୋକ ମୁଖରୁ ଏବେ ବି ଶୁଣାଯାଏ—ମହାଜନ ଘର କଦଳୀ ପତ୍ରରେ କୁଆଡ଼େ ଆଗେ ଭାତ ଖାଉଥିଲେ । ଦୁଆରେ ବରଡ଼ା ପତ୍ରର କବାଟ ଥିଲା । ଦିନେ ଖାଇଲେ ତିନି ଓଳି ଉପାସରେ କଟୁଥିଲା । ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହି ନ ପାରି ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲା । ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡ ବରଗଛ । ନିଶବଦ ରାତି···ଅନ୍ଧାର କଟିକଟି । ଗୋଟାଏ ମୋଟା ଲଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ି ନେଇ ଗଛ ଡାଳରେ ବାନ୍ଧି ବେକରେ ଫାଶୀ ଭିଡ଼ିବା ସମୟରେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଆସି ମହାଜନ ବୁଢ଼ାର ହାତ ଧରି ପକାଇ କହିଲେ—

"ଏ ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ କାହିଁକି ବାପା ହରାଉଚୁ ?"

ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ନିଜର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବୁଢ଼ାକୁ ଗୋଟିଏ ଥଳି ଦେଇ କହିଲେ—

"ନେ'—ଏଇ ଥଳି ଭିତରେ ଯା' ଅଛି, ତାକୁ ସାବଧାନରେ ରଖିବୁ । କାହାରିକୁ ଶୁଣାଇବୁ ନାହିଁ— ।"

ଥଳିଟି ଦେଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ବୁଢ଼ା ଘରକୁ ଆସି ଥଳିଟି ଫିଟାଇ ଦେଖିଲା—ଖାଲି ରୁପା ଟଙ୍କା । ଅସରନ୍ତି ଭଣ୍ଡାର । ଯେତେ ଖରଚ ହଉଥାଏ, ପୁଣି ମନକୁ ମନ ଥଳିଟି ପୁଣି ଭରିଯାଏ— ।

କୋଠାବାଡ଼ି ଗାଈ ଗୋରୁରେ ଘର ଭରି । ଲୋକେ ଦେଖି ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର କଥା କୁହାକୁହି ହେଲେ— । ପୋତା ମାଲ ମିଳି ଯାଇଚି ବୋଲି

ଅଧିକାଂଶ କହିଲେ । କିଏ କହିଲା—ବୁଢ଼ା ଘରେ ଗୋଟାଏ ଯକ୍ଷ ଅଛି—ଖୁବ୍ ଭିତରେ ପର ଝାଡ଼େ । ସେଇଥିରୁ ଯାହା ଧନ ମିଳେ, ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ବାକ୍ସରେ ରଖେ । ଏଇପରି ନାନା କଥା ମହାଜନ ଘର ବିଷୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଅଚଳାଚଳ ସମ୍ପତ୍ତି—ହୁ—ହୁ ବଢି ଚାଲିଚି । ଲୋକେ ଦେଖି ତାଟସ୍ଥ ହେଲେ— ।

ପନ୍ଦର ହଳ ବଳଦର ଚାଷ । ଘରେ ଚାକର ପୂଜାରୀ—ସବୁବେଳେ ଧୋ-ଧୋ ହେଉଛି । ଧନଙ୍କର ଘଟଣା··· । ମହାଜନର ସ୍ତ୍ରୀ ବସିଛି । ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଆସି ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖରେ ବସିଲା । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ କଥା ପଡିଲା । ଶେଷରେ ମହାଜନ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା—

"ହଇହେ ! ଗୋଟାଏ କଥା ପଚାରିବି ପଚାରିବି ବୋଲି ମନରେ କେତେ ଥର ଭାବୁଚି । ସାହସ କରି ପଚାରି ପାରୁ ନାହିଁ— ।"

ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀର ଏପରି କଥା ଶୁଣି ଉତ୍ତର କଲା—

"ମଲା ! ଏମିତି କି କଥା ଯେ···କହିବା ପାଇଁ ତମର ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । ଅଚ୍ଛା, କଅଣ ପଚାରିବାର ଅଛି ପଚାର । ମୁଁ ତମକୁ ଅଭୟ ଦେଲି— ।"

ସ୍ତ୍ରୀ ସୁହାଗ ମିଶା ଗଳାରେ କହିଲା—

"କହିଲ ଦେଖି—ଆମର ଦିନେ ଖାଇଲେ ତିନି ଓଳି ଉପାସ ଭୋକରେ କଟୁଥିଲା— । ଏତେ ଧନ କୁଆଡ଼ୁ ପାଇଲ ଯେ —ରଖିବା ପାଇଁ ଜାଗା ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ··· ?"

ମହାଜନ ବୁଢ଼ାକୁ ମାଯ୍ଯା ଘୋଟିଲା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର କଥାକୁ ସେ ମନରୁ ଭୁଲି ସାରିଚି । ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହିଲା—

"ଅଚଲ ! ଖୋଦା ଯବ୍ ଦେତା•••ଛପ୍ପର ଫାଡ଼୍‌କେ ଦେତା••• ।"

"ମଲା ମ ! ଏପରି କି ଭକ୍ତି କଲ ଯେ—ଖୋଦା ତମକୁ ଛପର ଫାଡ ଦେଇଦେଲେ— ?"

ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଆଗରେ ସବୁ ଘଟଣା ଖୋଲି କହି-ଦେଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣି ମନେ ମନେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଲା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା ମନରେ ଦୁଃଖ ହେଲା । ଏ କଥା କାହାରି ଆଗରେ ନ କହିବା ପାଇଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ମନା କରିଥିଲେ । ମନେ ପଡ଼ି ଯିବାରୁ ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଅନୁତାପ କଲା ।

ରାତିରେ ଖାଇ ସାରି ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇଛି । ସପନ ଦେଖିଲା ସେ—ସେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଆସି କହୁ-ଛନ୍ତି—

"ମୁଁ ତୋ ଦୁଃଖ ଦେଖି ତୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲି•••ଏ କଥା କାହାରିକୁ କହିବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ସାବଧାନ କରେଇ ଥିଲି, କିନ୍ତୁ ମୋ କଥା ନ ମାନି ତୋ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସବୁ କଥା କହିଦେଲୁ••• । ଏଥର ତୋ ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ— ।"

ବୁଢ଼ାର ନିଦ ହଠାତ୍ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଅନ୍ଧାର ଘର । କାହାରିକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲାନି । ମନରେ କେତେଅଡ଼ୁ କେତେ ଭାବନା— । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ କଥା କହିଥିବାରୁ ମନେ ମନେ ଦୁଃଖିତ ହେଲା ସେ । ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ଶୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏକଡ଼ ସେକଡ଼ ହେଉଁ ହେଉଁ ରାତି ପାହିଲା ।

ସକାଳୁ ଉଠି ନିଜର ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଯେତେବେଳେ ବାକ୍ସ ଫିଟାଇ ଦେଖେ—ବାକ୍ସ ଖାଲି । ସନ୍ନ୍ୟା-

ଗୀଙ୍କ ଦେଇଥିବା ଥଳିଟି ଅଜି ନାହିଁ । ଗୁହାର ଫଟାପି ଉଡ଼ିଗଲା—ଅଚେତାରେ ଜ୍ଞାନ ହଜିଲା ।

ସେହି ଦିନଠାରୁ ମହାଜନଘର ଶ୍ରୀହୀନ ହେଲା । ଧୀରେଧୀରେ ସକଳ ମର୍ମର ଭିତରେ ଯାଉଛି । ଗୁଡ଼ାଏ ଠଙ୍କା କରଜ ହେଲାଣି । ଜମିବାଡ଼ି ବନ୍ଧକ ପଡିଛି ।—

ଭାଗବତରେ ଅଛି—

ଯେ ଧର୍ମ ଆପଣେ କରିବ ।
କେବେହେଁ ପରେ ନ କହିବ ॥
ଯଦି କହିବ ପତ୍ନୀ ପାଶ ।
ସକଳ ଧର୍ମ ଯିବ ନାଶ ॥

ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ମହାଜନ ଘର ଇତିହାସ ସଖୀ ଡଗ ଡଗ କରି ତୁଣ୍ଡରେ ଗାଇ ଚାଲିଛି । ହଠାତ୍ ବାଧା ପଡିବାରୁ ସଖୀର କଥା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଦି' ଜଣଯାକ ଅନାଇଲେ । ସଭା ମଞ୍ଚରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜଣେ କହୁଛି—

"ଏବେ ବାଲକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରଚିତ କେଦାର ଗୌରୀ ନାଟକ ଆମେ ଆଜି ଅଭିନୟ କରିବୁଁ । ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ଥିଲେ କ୍ଷମା କରିବେ ।"

କହି ଦେଇ ଲୋକଟି ଚାଲିଗଲା । ସଭା ଭିତରୁ କର୍ମ ଉଠିଲା ହାତତାଳି । କେହି କେହି କହିଲେ—"କେଦାର ଗୌରୀ" ଗୀତାଭିନୟ ଭାରି ଭଲ—ଦେଖିଲେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ହେବ ।

ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କନ୍‌ସାର୍ଟ ବାଜୁଛି । ଓଡିଆ ବାଜା । ଘରେ ଶୋଇଥିବା ଲୋକେ ବାଜା ଶୁଣି ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । ସମାଜ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଜମି ଗଲାଣି— ।

ପ୍ରଥମେ ନାଚ ହେଲା । ତା ପରେ ଆସିଲେ ରାଜା ରାଣୀ । ସେନାପତି, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଦୁଆରୀ ସମସ୍ତେ ଆସି ରାଜାରାଣୀଙ୍କ ସାମନାରେ ଠିଆହେଲେ । ଦେଶବିଦେଶର କେତେକଥା ପଡ଼ିଲା । ରାଜା ସିଂହାସନରେ ବସି ନିଜର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇ କହିଲେ—"ମୋ ପରି କ୍ଷତ୍ରିୟ ଏ ମହୀମଣ୍ଡଳରେ କେହି ନାହିଁ ।" ପାତ୍ର ଅମାତ୍ୟବର୍ଗ କର ଯୋଡ଼ି କହିଲେ—ପ୍ରକୃତ କଥା ମହାରାଜ ! ଆପଣଙ୍କ ସମାନ ଯୋଦ୍ଧା ଆମେ କାହାରିକୁ ଦେଖୁନାହୁଁ ।"

ରାଣୀ କହିଲେ—"ପ୍ରାଣନାଥ ! ଦାସୀର ନିବେଦନ ଘେନା କରନ୍ତୁ ।"

ରାଜା ସସ୍ନେହରେ ରାଣୀଙ୍କୁ କହିଲେ—"ହୃଦୟେଶ୍ୱରୀ ତମର କଣ କହିବାର ଅଛି ଶୀଘ୍ର କୁହ··· ?"

ରାଣୀ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ—"ଝିଅ ଗୌରୀର ବିବାହ ବୟସ ହେଲାଣି, ସତ୍ପାତ୍ରରେ ତାକୁ ଅର୍ପଣ କର । କେଦାର ଆମ ଗୌରୀଟିର ଉପଯୁକ୍ତ ବର । ପିଲାଟି ଦିନରୁ ଦି' ଜଣଯାକ ଏକାଠି ଖେଳି ବୁଲି ବଢି ଆସିଛନ୍ତି । ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ପାଠ ପଢିଛନ୍ତି—ଦି' ଜଣଙ୍କର ମନ ଖୁବ୍ ମିଳୁଛି ।" —

ରାଣୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ରାଜା କହିଲେ—"ନା-ନା, କେଦାର ସାଙ୍ଗରେ ମୋ ଝିଅର କଦାପି ବିବାହ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କେଦାରର ପିତା ମୋର ଶତ୍ରୁ । ଗୋଟାଏ ଶତ୍ରୁର ପୁଅକୁ ଜ୍ୱାଇଁ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ।"

ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି ରାଣୀ ମନ ଦୁଃଖରେ ଚାଲିଗଲେ । ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ·····ସତ୍ପାତ୍ରର ଅନୁସନ୍ଧାନ କର । ଝିଅ ଗୌରୀକୁ ବିବାହ ଦେବି । —

ରାଜସଭା ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଚାଲିଗଲେ । ସଖୀଗଣଙ୍କ ସହ ଗୌରୀ ଆସିଲା । ବାପା ତାର ଅନ୍ୟଠି ବିବାହର ଆୟୋଜନ କରୁଥିବା ହେତୁ ମନରେ ଦୁଃଖ । କେଦାରକୁ ସେ ସ୍ୱାମୀ ରୂପରେ ବରଣ କରିଛି । କେଦାର ତାର ସ୍ୱାମୀ—ଦେବତା— । ସେ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷକୁ ସ୍ୱାମୀ ରୂପରେ ବରଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସଖୀମାନଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ମନ କଥା କହି ଗୌରୀ କେତେ କାନ୍ଦୁଛି । କିପରି ଥରେ କେଦାରକୁ ଦେଖା କରି ନିଜର ଦୁଃଖ କଣେଇବ , ସେହି କଥା ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚୁଛି— ।

ଏଣେ କେଦାର ସଖୀନଗ୍ନ କେଳା ବେଶରେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଆସିଲା—

ଧନ ଯୌବନ କାଳେ ହେଲା ଅନ୍ତରରେ······
ଧନ ଯୌବନ କାଳେ ହେଲା ଅନ୍ତର,
କେ ତୋତେ କଲା କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରରେ······
ଧନ ଯୌବନ କାଳେ ହେଲା ଅନ୍ତର ।
ପାଠ ପଢିଲା ବେଳେ··· ପ୍ରାଣ ବିକଳ ହେଲେ,
ବାଲ୍ୟ ସ୍ନେହ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାଣ ହୁଏ ବିଦାର
ବାଲା, କେ ତୋତେ କଲା କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରରେ,
ଧନ ଯୌବନ କାଳେ ହେଲା ଅନ୍ତର ।

କେଦାର ଗୀତ ଗାଉଛି । ଦେଖଣାହାରୀଏ ତଟସ୍ଥ ହୋଇ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦର ରୂପ—ଭଲ ଗୀତ ଗାଉଛି···କଥା କହିବାର ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖି ସମସ୍ତେ କେଦାରକୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି— ।

ସଖୀ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ କେଦାରକୁ ଅନାଇ ରହିଛି । ସବୁ ମାନ ଅଭିମାନ ଭୁଲି ଗଲାଣି ସେ । ମନେ ମନେ ଭାବୁଛି—

ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ନିଜର ସ୍ୱାମୀକୁ କୁଣ୍ଢେଇ ପକାଇବ । କହିବ—ଏ ଦାସୀକୁ ସିନା ତମେ ଭୁଲି ଯାଇଚ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତମକୁ ଭୁଲିନାହିଁ । ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଅଖିରୁ ପାଣି ମଲାଣି । ତଥାପି ତମେ ଆସୁନାହଁ । ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ତମେ !

ସଖୀ ଲୁଗା କାନିରେ ଲୁହ ଧାର ପୋଛିଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀକୁ ଅନାଇ କହିଲା—

"ଗୌରୀ ତା ସଖୀ ମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ କଥା କହି କେତେ କାନ୍ଦିଲା । ତା ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ବି କାନ୍ଦିପକାଇଲି । କେଦାର ଆସି ଗୀତଟା ଗାଇ ଦେଲା ବୋଲି ତୁ କାନ୍ଦି ପକାଉଚୁ ସଖୀ ନାଁନି ?"

ସଖୀର ଅନ୍ତର ଦୁଃଖରେ ସେତେ ବେଳକୁ ଫାଟି ପଡୁଥିଲା । ଗେହ୍ଲେଇର ଏପରି କଥାରେ ସେ ବେଶୀ କାନ୍ଦିଲା—ପେଟ ଭିତରୁ କୋହ ଉପରେ କୋହ ଛୁଟି ଆସିଲା ।

ସଖୀର ଏପରି କାନ୍ଦ ଦେଖି ଗେହ୍ଲେଇ କିଛି ବୁଝି ପାରୁନି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଖାଲି ସଖୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ଯାତ୍ରା ଚାଲିଚି । ଦର୍ଶକମାନେ ନୀରବ-ନିସ୍ତବ୍ଧ । କେଦାର ସଙ୍ଗେ ଗୌରୀର ମିଳନ ହେଲା । ଦୁହେଁ କେତେ କାନ୍ଦିଲେ । ପରସ୍ପର ଠାରୁ ବିଚ୍ଛେଦ ହେବା ସମୟର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଲୋକେ ଦୁଃଖରେ ହାୟ···ହାୟ···ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ— ।

ସଖୀର ମନେ ହେଲା—ସେ ଯେପରି ଗୌରୀ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରୁଛି । ତାର ସ୍ୱାମୀ କେଦାର ବେଶରେ ଆସି ତାକୁ କୋଳ କରୁଛି—ସ୍ନେହରେ ତାର ଚିବୁକ ଧରି କେତେ ଆଦର କରୁଛି ।

ହଠାତ୍ ସଖୀ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ତଳେ ଢଳି ପଡ଼ିଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ଚିତ୍କାର କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ବସିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କଣ ହେଲା କଣ ହେଲା କହି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ଏପରି ଗଣ୍ଡଗୋଳର ସୂତ୍ରପାତ ଦେଖି ଯାତ୍ରା କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ମାନେ ଧାଇଁଗଲେ । ରତନା ମଧ୍ୟ ଘଟଣା ସ୍ଥଳକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା—ସଖୀ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ହୋଇ ତଳେ ଶୋଇଛି । ଗେହ୍ଲେଇ କାନ୍ଦୁଛି ।

ମୁହଁରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚି ସାଷ୍ଟମ କରେଇବାକୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା, ତଥାପି ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ରତନା ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସଖୀକୁ ଉଠାଇ ଘରକୁ ନେଇଗଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ବି ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗଲା ସଖୀ ଘରକୁ— ।

ରତନା ସଖୀ ମୁହଁରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚୁଛି । ଗେହ୍ଲେଇ ବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡେ ହାତରେ ଧରି ବୁଲାଉଛି । ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଧୀରେ ଧୀରେ ଫେରି ଆସୁଛି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ପଲକ ଦୁଇଟି ଉଠାଇ ଅନାଇଲା ସଖୀ । ମନେ ମନେ କାହାକୁ ଖୋଜିଲା ପରି ହେଲା । ରତନା ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଦେହ କେମିତି ଜଣା ଯାଉଛି ସଖୀ ?"

ସଖୀ କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"ସେ କାହାନ୍ତି ?"

ରତନା କହିଲା—

"କା' କଥା କହୁଚୁ ? ···ଗେହ୍ଲେଇ ପରା ତୋ ପାଖରେ ବସିଛି ।"

ସଖୀ କରୁଣ ଆଖିରେ ରତନାକୁ ଅନାଇ କହିଲା—

"ନାଇଁ ମ ! ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ଆଣିଲ ନାଇଁ ?"

"କାହାକୁ ?"

ରତନା କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ସଖୀକୁ ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ଗେଦେଇ କହିଲା—

"ସଖୀ ନାମ୍ବାର କଣ ହେଲା ରତନାଇ'··· ? ଯାତ୍ରା ଦେଖୁଥିଲା—ସଖୀନଚ୍ଚ କେଲା ବେଶରେ କେଦାରକୁ ଦେଖିଲା ବେଳୁ ତାର ଏପରି ଦଶା ହେଇଚି··· ।"

ରତନାକୁ ବୁଝିବାକୁ ଆଉ ବାକି ରହିଲାନି । ସେ କହିଲା-

"ଏଇ ଥର ଜାଣିଲି, ସଖୀର କାଇଁକି ଏପରି ଘଟିଲା— ।"

"କଅଣ ଜାଣିଲି ରତନାଇ' ?"

"ଯେଉଁ ଯାତ୍ରାଦଳ ଆସିଚନ୍ତି···ସେହି ଦଳରେ ନାଟବର ଅଛିଟି— । ···କେଦାର ପାର୍ଟ ଯିଏ କରୁଥିଲା—ସେଇ ହଉଚି ସଖୀର ଗେରସ୍ତ । ଅଚ୍ଛା, ତୁ ସଖୀ ପାଖରେ ବସିଥା', ରାତି ପାହିବାକୁ ଆଉ ଅଳ୍ପ ସମୟ ବାକି ଅଛି । ଯାତ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଲେ ମୁଁ ନଟବରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଆସିବି— "

କହି ଦେଇ ରତନା ଚାଲିଗଲା । ଗେଦେଇ ସଖୀ ପାଖରେ ବସିଛି । ଆଉ ଘନ ଘନ ଶ୍ୱାସ ରୋଗୀର ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶ । ବିକଳରେ ଡାକ ପକାଉଛି—

"ହରି ହେ···କାଇଁକି ଆଉ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଚ ? ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେବା ଅପେକ୍ଷା···ଏ ପିଣ୍ଡରୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଯିବା ଦରକାର··· ।"

ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଫେରି ଆସିଲା । ତଥାପି ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ଦେଉଛି । ଗେହ୍ଲେଇକୁ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଗେହ୍ଲି ! ବାପାଙ୍କ ଦେହ ବୋଧେ ବେଶୀ ଖରାପ ହେଲା । ସେଇଥି ପାଇଁ ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହଉଚନ୍ତି । ତୁ ଟିକିଏ ଯାଇ ଦେଖି ଆସିଲୁ— ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ଉଠି ଯାଇ ସଖୀର ବାପାକୁ ପଚାରିଲା—

"ମଉସା ! ଦେହ କଣ ବେଶୀ ଖରାପ ଜଣା ଯାଉଚି ? ଗୋଡ଼ ହାତ ଅଉଁସି ଦେବି ?"

ସଖୀର ବାପା ଗେହ୍ଲେଇକୁ ହତାଶଭରା ଆଖିରେ ଅନାଇ କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"କିଏ ତୁ ? ମୁଁ ତ ମା' ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ । ସଖୀ କୁଆଡ଼େ ଗଲା... ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ବୁଢ଼ାର ବିଛଣା ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲା—

"ମଉସା ! ମୁଁ ପରା ଗେହ୍ଲେଇ—ଚିହ୍ନି ପାରୁନା ମତେ ?"

"ଖୁଆସ ରୋଗ ତ ମତେ ଖାଇଲା...ଆଖିର ଦୁରଶ କମି ଗଲାଣି...ପାଖ ଲୋକ ବି ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ... ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ବୁଢ଼ା ଦେହରେ ହାତ ମାରିଲା—ଖଇ ଫୁଟୁଚି । ଚମକି ପଡ଼ି କହିଲା—

"ମଉସା ତମକୁ ଜର—ଦେହ ତାତିଚି... ।"

"ହଁ ମା' ! ପାଟି ଅଠା ଅଠା ହେଇ ଯାଉଚି...ଟୋପିଏ ଗରମ ପାଣି ଦେଲୁ... ।"

"ଆଣୁଚି—କହି ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀ ପାଖକୁ ଆସିଲା ।

"ମଉସାଙ୍କୁ ଜର । ଶୋଷ କରୁଚି । ଗରମପାଣି ମାଗୁଚନ୍ତି ।"

ସଖୀ ଗ୍ଲାସଅରେ ଉଠି ବସିଲା । ଚୂଲ୍ଲୀ ଧରେଇବାକୁ ଗେଦେଲିଇକୁ କହି ଦୌଡ଼ିଲା ତାର ବାପା ପାଖକୁ ।

ବାପା ତାର ଶୋଇଛନ୍ତି । ତଣ୍ଟି ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶୁଭୁଛି । ଦେହରେ ହାତ ମାରିଲା ସଖୀ । ଜର, କଣ କରିବ ? ବୋଉ ଏଯାଏଁ ମାମୁଁ ଘରୁ ଫେରି ନାହିଁ । ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲା । କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ଡାକିଲା—

"ବାପା··· । ବାପା ! ···ବାପା ମ··· !"

ସଖୀର ବାପା ଆଖି ଖୋଲି ସଖୀକୁ ଅନାଇଲା । ଶୁଖିଲା ଆଖିରେ ଲୁହ ଜକେଇ ଆସୁଛି । କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଏଁ···ମତେ କଣ କହୁଚୁ ମା' ?"

ସଖୀ ଅନ୍ଧାରରେ ବାପାକୁ ତାର ଅନାଇ ରହିଲା । ନାନା କଥା ଭାବି ମନରେ ପାପ ଛୁଉଁଛି । ଆଜି ଯଦି ବାପ ତାର ଆଖି ବୁଜି ଦେବ, ତେବେ···ତେବେ ସଖୀର ଅବସ୍ଥା କଅଣ ହେବ ? ସଖୀ ବାଘୁଣୀ ପରି ବାପାର ବିଛଣା ପାଖରେ ବସି ଆଉଁସି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଖିରେ ଲୁହ ଧାର··· ।

ମଥାନ ଘର ଉପରେବସି କାଉ ଗଅ···ଗଅ ରାବ ଛାଡୁଛି । ଫର୍ଚ୍ଚା ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ଗେଦେଲିଇ ଗରମ ପାଣିରେ ଗୁଁ ପକାଇ ଦେଲା । କଂସାରେ ଛାଣି ଗିଲାସରେ ଗୁଁ ଆଣି ବୁଢ଼ା ପାଖରେ ଥୋଇଲା । ସଖୀ ଅଉଁସି ଦେଉଁ ଦେଉଁ ଧୀର ଗଳାରେ ଡାକିଲା—

"ବାପା···ଗେଦେଲିଇ ଗୁଁ ତିଆରି କରି ଆଣିଚି···ଉଠି ପିଇ ଦିଅ··· ।"

ବୁଢ଼ାର ପାଟି ଖନ ବାଜିଲାଣି । ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଉଠି ପାରୁନି । ସଖୀ ଗେଦେଲିଇ ଧରାଧରି କରି ଉଠାଇ ବସାଇ ଦେଲେ । ପିଠି ପାଖରେ ତକିଆ ଦିଗ ଦେଇ ବୁଢ଼ା କାନ୍ଥକୁ

ଆଉଜି ବସିଲା । ସଖୀ ଥାଳି ପଟିକରେ ଗରମ ଗୁଁ ଡାଲି ବୁଢ଼ାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ପିଆଇ ଦେଉଥିବା ସମୟରେ ରତନା ନଟବରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ପଶି ଆସିଲା ଘର ଭିତରକୁ । ସଖୀ ଓଢ଼ଣା ଟିକିଏ ଟାଣି ଦେଇ ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ବସିଲା ।

ନଟବର ନମସ୍କାର କରି ବୁଢ଼ା ପାଦରୁ ଧୂଳିନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ମାଇଲା ।

ବୁଢ଼ା ଅନାଇ କହିଲା—

"କିଏ...ମୁଁ ତ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ... !"

ରତନା କହିଲା—

"ମଉସା ! ତମ ଜୋଇଁ ଆସିଚନ୍ତି... ।"

ବୁଢ଼ାର ମୁହଁରେ ବିରକ୍ତିର ଭାବ । କଣ କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ମଧ୍ୟ କିଛି କହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଖାଲି ଖୁଁ...ଖୁଁ...କାଶ—ଦମା ଉଠୁଚି— ।

ନଟବର ବୁଢ଼ାର ବିଛଣା ପାଖରେ ବସିଲା । ସଖୀ ଉଠି ଚାଲିଗଲା । ଗେଡ଼େଇ କଂସା ଥାଳି ଧରି ସଖୀର ପଛେ ପଛେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କହିଲା—

"ଘରକୁ ଏଥର ଯାଉଚି ରତନାଇ'... ।"

ରତନା କହିଲା—

"ହଉ, ତୁ ଯା' ! ମୁଁ ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଯିବି— ।"

ଗେଡ଼େଇ ଚାଲିଗଲା । ସଖୀର ମନ କୁରୁଳି ଉଠୁଚି । ବାପାର ରୋଗ କଥା ବି ଭୁଲି ଗଲାଣି । ମଝିରେ ମଝିରେ ବୋଉ ଉପରେ ଭାରି ବିରକ୍ତ ହେଉଚି । ବୋଉ ଘରେ ଥିଲେ ଜୋଇଁ ଆସିଚି ବୋଲି ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ୁ ନ ଥାନ୍ତା । କେତେ କଣ ଛୁଟେଇ ସାଉଁଟି ଆଣି ଜୋଇଁପାଇଁ ଛ'ତୁଣ...ନ'ଭଜା କରି ଥୋଇ

ଦଅନ୍ତା । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ରଜ ପରବ ଦିନେ ଯାଇ ବାପ ସାଇରେ ବାଦକରେ ବସିଛୁ । ଏଣେ ରୋଗୀ ବାପକୁ ନେଇ ସଖୀ ଏକା ଘରେ ଅଛୁ । ପଥର ଘାତ···କେମିତି ଯାଇ ଅଛୁ କେଜାଣି— ?”

ସଖୀ ଭାବିଲା—

ଆଜ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଏଠି ରହିବେ । ରାତିକ ତ ପୁଣି ଏଇ ଗାଆଁରେ ଯାତ୍ରା ହବ ? ଦି' ଦିନ ପାଇଁ ବଇନା ଧରିଚନ୍ତି— । କଣ ରାନ୍ଧିବ ? ଘରେ ତ କିଛି ଭଲ ପରିବା ନାହିଁ । ରତନାଇ'କି କହିଲେ ଜାଲ ପକାଇ ପୋଖରୀରୁ ମାଛ ଦି'ଟା ଧରି ଦଅନ୍ତା··· । କେମିତି କହିବ ସେ ? ରତନାଇ' କଣ ମନରେ ଭାବିବ ?

ସଖୀର ମୁହଁ ଲାଜରେ ନାଲି ପଡ଼ି ଆସିଲା । କଣେଇ କରି ଘରଭିତରକୁ ଅନାଇଲା । ଠିକ୍ ଦୁଆରପାଖକୁ ନଟବରବସିଛି । ରତନାଇ' ଆର ପଟକୁ ବସି ବାଘା ସାଙ୍ଗରେ କଣ କଥା ବାର୍ତ୍ତା କରୁଛି । ନଟବର ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଦେଇଛି··· । ଗୋରା ତକ୍ ତକ୍ ଦେହ । ମୁଣ୍ଡରେ କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚିଆ ବାଳ—ବେକତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓହଳି ପଡ଼ିଛି । ବେଶୀ ମୋଟା ନୁହେଁ—ପତଳା । ସୁନ୍ଦର ରୂପ—ଦେଖିବାକୁ ଠିକ୍ ରଜାପୁଅ ପରି । ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଯାତ୍ରା ମଞ୍ଚରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ ରୂପରେ କନ୍ଦର୍ପ ବି ହାର ମାନିଯିବ— ।

ସଖୀର ମନ ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା । ଏଇ ତାର ସ୍ୱାମୀ । ଛଅ ବରଷ ପରେ ଆସିଛନ୍ତି । ଏକାନ୍ତରେ ଦେଖା ହେଲେ— କଅଣ କହିବ ତାଙ୍କୁ ?

ରତନା ଘର ଭିତରୁ ଆସି ସଖୀକୁ କହିଲା—

“କଲୋ ! ତୁ ଏଠି ବସିଚୁ କାହିଁକି ? ନଟବର ଦାନ୍ତ ଘଷି ନାହିଁ । ଯାତ୍ରା ଭାଙ୍ଗିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୁଁ ତାକୁ ନେଇ ଆସିଚି । ଯା', ଦାନ୍ତକାଠି ପାଣି ଲୋଟା ଅଣ । ଜଳଖିଆ ଯୋଗାଡ଼ କର ।”

ଆରେ ସତ କଥା ତ ! ସଖୀର ମୋଟେ ଖିଆଲ୍ ନ ଥିଲା । ରତନା କଥାରେ ତାର ଚମକ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଉଠି ପଡ଼ି ନିଜକାମରେ ମନ ଦେଲା ସେ ।

ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ରତନା ଯେତେବେଳେ ନଈଦରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଘର ଭିତରକୁ ଆସେ—ଦେଖିଲା, ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଆସିଣୀ ବିଛା ହୋଇଛି । ଥାଳିରେ ସରୁ ଚକୁଲି, ଛୁଇଁ ପତର, ଗିଲାସରେ ଦୁଧ, ଗୋଟିଏ କଂସାରେ ଗରମ ଚା' ଓ ତାଟିଆରେ ଚିନି ଥୁଆ ହୋଇଛି । ରତନା ମନେ ମନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ସଖୀ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଆୟୋଜନ କରି ପକାଇଥିବା ହେତୁ ମନେ ମନେ ସଖୀକୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କଲା ।

ଚା' ପିଠା ଖାଇ ସାରି ରତନା ବାହାରିଲା ନିଜ କାମରେ । କିନ୍ତୁ ସଖୀ ଛାଡ଼ିଲାନି । କହିଲା—ନା, ରତନାଭାଇ, ତମେ ଆଜି କୁଆଡ଼କୁ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଏଇଠି ଖାଇବ । ମୋ ରାଣ ରହିଲା— ।

ରତନା ମହା ଅଡୁଆରେ ପଡ଼ିଲା । ନିଜ ମନ ଉପରେ ତାର ତ ସ୍ୱାଧୀନତା ନାହିଁ । ପର ଘରେ ଚାକରି କରିଛି ସେ । ଯଦି ସେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଏଠି କଟେଇ ଦେଉଛି, ତେଣେ ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ ରତନାର ସାତ ପୁରୁଷ ଖୋଜି ଖାଇ ବାଡିବ । ସେହି ଭୟରେ ରତନା କହିଲା—

"ଅଲୋ ମତେ କେମିତି ରହିବାକୁ କହୁଚୁ ? ରାଉତ ବୁଢ଼ା କଥା ଜାଣୁ ତ ? ଗୋଟିଏ କାମ ନ ହୋଇଚି ତ ଚାଲିବ ଗାଳି ଉପରେ ଗାଳି । ମତେ ତାକୁ ମହା ଡର ।"

ସଖୀର ମୁହଁଟି ମଉଳି ଗଲା । ଅଭିମାନ କରି କହିଲା—

"ମୋ କଥା କାହିଁକି ଶୁଣିବ ରତନାଇ ! ଗେହେଲ୍ଇ ଯଦି କହୁ ଥାଆନ୍ତା—ତା କଥାକୁ ଏଡ଼ି ଦେଇ କଣ ଯାଇ ପାରନ୍ତ ?"

ରତନା ଭାବିଲା—ବାସ୍ତବିକ ଚାଲିଗଲେ ସଖୀ ମନରେ କଷ୍ଟ ହେବ । କହିଲା ସେ—

"ଅଚ୍ଛା, ମୁଁ ସରତ ବୁଢ଼ାକୁ କହିଦେଇ ଆସେଁ । ଆଜି ତୋ'ର ଘରେ ଖାଇବି—ତୁ ଏପରି ମୁହଁ ଆଉ ଶୁଖାନା— ।"

ସଖୀ ଆନନ୍ଦରେ କୁରୁଳି ଉଠି କହିଲା—

"ଆସିଲା ବେଳେ ଗେହେଲ୍ଇକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିବ । ଘରେ କିଛି ନାହିଁ । ଏଇ ଦୋ'ଟି ଟଙ୍କା ନିଅ, ଦୋକାନରୁ ଆଳୁପିଆଜ କିଣି ଆଣିବ । ଜାଲ ଅଛି । ଆସିଲେ ପୋଖରୀରୁ ମାଛ ଧରିଦେବ ମୁଁ ରାନ୍ଧିବି— ।"

ରତନା ସଖୀ ପାଖରୁ ଟଙ୍କା ୨ ନେଇ ଚାଲିଗଲା । ସଖୀ ହାଣ୍ଡି-ଶାଳରେ ପଶି ରୋଷେଇ ଯୋଗାଡ଼ରେ ମନ ଦେଲା— ।

ଜଳଖିଆ ଗୁ' ଖାଇ ସାରି ନଟବର ମଝି କୋଠାରେ ବସି ଘର ଚଉଦିଗ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଖୁଛି—କେତେ ଜିନିଷ । ଗୋଟିଏ ଅମାରିଟିରେ ଧାନ । ଅନ୍ୟ ପଟକୁ ଭାଡ଼ିଟିଏ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଓଳିଆ ଦୁଇ ଚାରିଟା ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଗୋଟିଏ ଟ୍ରଙ୍କ, ଦୁଇଟି ସୁଟ୍‌କେଶ । ଲିପା ପୋଛାରେ ଘରଟି ଚକ୍‌ଚକ ଦେଖା ଯାଉଛି । ହାଣ୍ଡିଶାଳକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲା । ଦେଖିଲା—ସଖୀ ବସି ହାଣ୍ଡି ଧୋଉଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ଓଢ଼ଣା, ତଥାପି ମୁହଁ ଦିଶୁଛି । ହଳଦୀ ରଙ୍ଗର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ସାରା ଅଙ୍ଗରେ ଫୁଟି ପଡୁଛି । ମୁହଁର ମସୃଣତା—ନିତମ୍ବର ନିବିଡ଼ତା··· ବୟସର ବିଦରତା ସବୁ ଦେଖୁଛି ନଟବର ।

ନଟବର ଆଖିରେ ସଖୀ ଆଜି ମୋହିନୀ କନ୍ୟା ପରି । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ସଖୀକୁ ଅନାଇ ବସିଛି । ସଖୀ ହାଣ୍ଡିରୁ କଳାପାଣି

ପୋଷ୍ଟ ଦେଇ ପିଣ୍ଡିରେ ଥୋଇଲା । ମାଟି ଗୋବର ପାଣିରେ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଲିପି ଲିପି ଘରକୁ ଅନାଇଲା । ନଟ ତାଆର ଅଡ଼କୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁଛି । ସଖୀ ବି ନଟକୁ ଅନାଇଲା । ଚାରି ଆଖିର ମିଳନ...ସଖୀର ସାରା ଅଙ୍ଗରେ ଶିହରଣ ଖେଳିଗଲା । ତଥାପି ସଖୀ ନଟକୁ ଅନାଇ ରହିଛି—ତାରୁଣ୍ୟ ନିରର୍ଥକ ପରି... ।

ନଟ ମୁହଁ ଫେରାଇ ହାଇ ମାରିଲା । ସଖୀ ଭାବିଲା, ରାତି ଅନିଦ୍ରା ହେତୁ ନିଦ ଲାଗୁଥିବ । ଉଠି ଯାଇ ବିଛଣା ପାରିଦେଲା । ନଟ ସଖୀ ପାଖରେ ଅପରାଧୀ ପରି ନିଜକୁ ମନେ କଲା । କଣ କହିବ କହିବ ବୋଲି ଭାବୁଛି, ତଥାପି ମୁହଁ ଖୋଲି କିଛି କହି ପାରୁନି ।

ସଖୀ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଟିକିଏ ଶୋଇ ପଡ଼ । ରନ୍ଧା ସରିଲେ ଉଠାଇ ଦେବି—"

ନଟ ସଖୀର କଥାକୁ ଭଲ ପିଲାଟି ପରି ପାଳନ କଲା । ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା ସେ—

ତିନି ବରଷ ତଳର କଥା । ବର ବେଶରେ ଏଇ ଘରେ ସେ ବସିଥିଲା । କନ୍ୟା ବେଶରେ ସଖୀ ବି ତାଆରି ପାଖରେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି କଉଡ଼ି ଖେଳୁଛି । କଦଳୀ ପତରରେ ଖିରି ପିଠାର ମଧ୍ୟ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଛି । ବରକନ୍ୟା ବିଦା ହେବା ସମୟରେ ନଟର ଶାଶୁ କେତେ ବାହୁନି କାନ୍ଦୁଛି । ଝିଅର ହାତ ସାଙ୍ଗରେ ତା ହାତକୁ ଏକାଠି ଛନ୍ଦି ଦଶ ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବା ପାଇଁ କେତେ ବୁଝେଇଛି । ...କିନ୍ତୁ ଆଜି ଇଏ କଣ ? ଶାଶୁଙ୍କ କଥା ନଟ କଣ ପାଳନ କରି ପାରିଛି ? ପ୍ରକୃତରେ ସଖୀକୁ କଣ ସେ ସୁଖୀ କରିଛି ?

ଏଇମିତ କେତେ କଣ ଭାବୁ ଭାବୁ ନିଦରେ ପଲକ ଦୁଇଟି ଢାଙ୍କି ଆସିଲା । କର ଲେଉଟାଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ନଟବର ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଗେଦେହ୍ଲେଇକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ରତନା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଦୋକାନରୁ କିଣି ଆଣିଥିବା ସଉଦା ସଖୀ ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଇ କହିଲା—

"ଦେ' ଜଣିଯାକ ରନ୍ଧାରନ୍ଧର ବନ୍ଦବସ୍ତ କର । ମତେ ଜାଲ ଦିଏ···ମାଛ ଧରି ଆଣିବି··· ।"

ସଖୀ ଜାଲ ଆଣି ରତନା ହାତକୁ ଦେଲା । ରତନା ଜାଲ ଗୋଟିଏ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ସଖୀ ଅଳୁ ପିଆଜ ଗେଦେହ୍ଲେଇ ପାଖରେ ଥୋଇ କହିଲା—

"ତୁ ପରିବା କାଟିଦିଏ···ମୁଁ ଯାଉଚି ହଳଦୀ ବାଟଣ ବାଟିବି— ।"

ଗେଦେହ୍ଲେଇ ପନିକି ଆଣି ପରିବା କାଟି ବସିଲା । ସଖୀ ଶିଳ ମୁଣ୍ଡରେ ବସି ହଳଦୀ ବାଟୁଥିଲା ।

ଗେଦେହ୍ଲେଇ ସଖୀକୁ ଡାକି ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ସଖୀ ନାନୀ ! ତୋ ବର କଣ ନିଦରେ ଶୋଇଚି··· ?"

ସଖୀ କୃତ୍ରିମ ରୋଷ କରି କହିଲା—

"ନିଦରେ ଶୋଇଚି କି ଚେଇଁ ଶୋଇଚି ମୁଁ କଣ ଦିଅଣୀ ପଢିଚି ଯେ ଜାଣିବି··· ?"

"ଯାଇ ଦେଖି ଆସୁନୁ !"

"କଲୋ ମୁଁ କାହିଁକି ଯିବି ? ଯେବେ ତୋର ଗରଜ ପଡ଼ିଚି ତୁ ଯାଉନୁ··· ।"

ଗେଦେହ୍ଲେଇ ଥଟ୍ଟାଳିଆ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—

"ହଁ ମୋର ଗରଜ ନୁହେଁ କଣ ? ସେଇଥି ପାଇଁ ପର ଝିଅକୁ ଦେଖିଲା କ୍ଷଣି ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଉଛ... ।"

ଟେରେଲ୍ଲଇ କଥାରେ ସଖୀକୁ ଭାରି ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା । ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କହିଲା—

"ପୋଡ଼ାମୁହିଁକୁ ମରଣ ନାହିଁ ? ...କଥାରେ ତତେ କିଏ ପାରିବ ଲୋ... ।"

ଟେରେଲ୍ଲଇ ହସି ହସି କହିଲା—

"ଆଚ୍ଛା, ସତ କହିଲୁ ସଖୀ ନାନୀ ! ନଟିଆ ଭାଇକି ତୁ ସତେ ଭଲ ପାଉ ? ସେ ତ ତତେ ଭଲ ପାଇଲା ପରି ମୋର କାହିଁକି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ । ତିନି ବରଷ ହେଲା ଯିଏ ପଚାରୁ ନ ଥିଲା, ସିଏ ଯେ ତତେ ଆଦର କରିବ ଏ କଥା ମୋ ମନକୁ ପାଉ ନାହିଁ— ।"

ଟେରେଲ୍ଲଇ କଥାରେ ସଖୀ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲା । ଭାବିଲା—ଟେରେଲ୍ଲଇ ମିଛ କହୁନାହିଁ । ଯିଏ ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଛଡ଼ି ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦାଣ୍ଡରେ ବସେଇଛି—ତା ହୃଦୟରେ ସଖୀ ପାଇଁ ଥାନ ଟିକିଏ ଅଛି କି ନାହିଁ ସେ କଥା କିଏ କହିବ ? ସେ ତ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଆସି ନାହିଁ । ରତନାଇ' ଡାକି ଆଣିଛି । ସଖୀର ନାରୀ ହୃଦୟ ସ୍ୱାମୀ ସକାଶେ ହା-ହା-କାର କରି ଉଠୁଛି । ହିନ୍ଦୁ ସ୍ତ୍ରୀ...ପତି ପରମ ଗୁରୁ । ସେ ମଦୁଆ ହେଉ ବା ଲମ୍ପଟ ହେଉ... ତଥାପି ସ୍ତ୍ରୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସ୍ୱାମୀ ସେବା କରିବା... । ଏହାହିଁ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରର ପରମ୍ପରା— ।

ସଖୀ ନିଜ ମନକୁ ବୋଧ ଦେଲା । ଧୀର ଗଳାରେ ଟେରେଲ୍ଲଇକୁ କହିଲା—

"ଥାଉ ଟେହେଲି ! ସେ ସବୁ କଥା ତୁ କହନାଇଁ । ହଜାରେ ଦୋଷ କଲେ ସେ ବି ମୋ ସ୍ୱାମୀ । ତାଙ୍କଠାରୁ ଆଦର ଯତ୍ନ ଆଶା କରୁନାହିଁ···ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀର ଯାହା କରିବାର କଥା ମୁଁ ତାହାହିଁ କରୁଚି— ।"

ଟେହେଲିଇ କହିଲା—

"ଏ ପୁରୁଣା କାଳିଆ କଥା ଏବକୁ ଅଚଳ ହେଲଣି । ସେ-ଦିନ ଗାଆଁ ପଡ଼ିଆରେ ଯଉ ନାରୀ ମହଲର ସଭା ବସିଥିଲା । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ସହରରୁ ଆସି କେତେ କଥା ବୁଝେଇ କହୁ-ଥିଲା—ପୁରୁଷର ଯାହା ଅଧିକାର ସ୍ତ୍ରୀର ବି ସେହି ଅଧିକାର । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ଦାସୀ ନୁହେଁ କି ଘରର ପୋଇଲି ନୁହେଁ । ପୁରୁଷର ଦୋଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଯଦି କ୍ଷମା କରେ, ସେହିପରି ପୁରୁଷର ଉଚିତ ହେଉଚି ସ୍ତ୍ରୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରିବା— । ଏଇମିତି କେତେ କଥା–

ସଖୀ ମୁରୁକି ହସି କହିଲା—

"ସହରକୁ ଚାଲିଯା'···ଗାଆଁ ଗହଳରେ ତୋ କଥା କାହିଁ କରିବ ନାଇଁ··· ।"

ଟେହେଲିଇ କହିଲା—

"ତୁ ଯାହା କହ ସଖୀ ନାନୀ ! ମୋ ମନ କହୁଚି—ତୁ ନଟ ଭାଇକୁ ମୋଟେ କଥା କହ ନାହିଁ । ତତେ ଯେପରି ଦଣ୍ଡ ଦଉଚି, ତୁ ସେହିପରି ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଏ । ନଟ ଭାଇକୁ ଛାଡ଼ି ···ତାଆରି ଆଖି ଆଗରେ ଆଉ ଜଣକୁ··· ।"

ଟେହେଲିଇ କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ସଖୀ ରାଗି ଉଠି କହିଲା—

"ଥାଉ···ଥାଉ···ଆଉ ବେଶୀ କହ ନାଇଁ । ଓପରେ ପଡ଼ି କଥା କହିବା ଅଭ୍ୟାସ ତୋର ବଢିଯିବ— । ଜଣକର ହାତ ଧରି

ତ ପେଟ ପୂରିଲା ନାହିଁ, ସହରର ଜାଗାକୁ ଯିବା ମତେ ପୋଷେଇବ ନାହିଁ•••ତୋ ପରି ଅଣ୍ଡିରିଚଣ୍ଡୀ ଟୋକୀକି ପୋଷାଏ••• ।”

ଗେହ୍ଲେଇ ଭାବିଲା—ଏପରି କହିବାଟା ତାର ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇଛି । ମନେ ମନେ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । କିଛି ନ କହି ନୀରବରେ ବସି ପଇବା କାଟିଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଓଦା ସର ସର ଦେହରେ ରତନା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । କାନ୍ଧରେ ଜାଲ । ହାତରେ ଦୁଇଟା ରୋହି ମାଛ ।

ହଳଦୀ ବାଟିଣ ଥୋଇ ସଖୀ ଚୁଲୀ ଧରାଇ ଭାତ ବସାଇ ଦେଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ପଇବା ରଖାଇ ମାଛ କାଟିଲା ।

ରତନା ଦେହ ହାତ ପୋଛି ସଖୀକୁ କହିଲା—

“ନଟବର କଣ କରୁଚି ସଖୀ ?”

ସଖୀ ଲାଜ ଲାଜ ହୋଇ କହିଲା—

“ଘରେ ଶୋଇଚନ୍ତି••• ।”

“ମଉସାଙ୍କ ଦେହ କେମିତି ଅଛି ?”

“ଜର ଟିକିଏ କମିଚି ।”

“ମାଉସୀ ଫେରି ନାହିଁ ?”

“ନା’••• ।”

ଗେହ୍ଲେଇ ମାଛ କାଟୁ କାଟୁ କହିଲା—

“ଆଜି ମାଉସୀ ଆସିଲା ପରି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ•••ବୋଧେ ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ଫେରିବ । ନଟଭାଇ ଏଠି ରହିବେ ନା’ ଚାଲିଯିବେ ?”

ରତନା କହିଲା—

“ଯିବ ଅଉ କୁଆଡ଼େ ? ଯାତ୍ରାଦଳ କାଲି ଚାଲିସିବେ । ନଟବର ଏଠି ଆଠଦିନ ରହି ପରେ ଯିବ— । ତାର ନିଜର କମ୍ପାନୀ ପାଇଁ ଧରି ପୁଣି ଏଠାକୁ ଫେରି ଆସିବ ।”

ସଖୀର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ରତନାଈ' ଯେତେବେଳେ କହୁଚି—ନିଶ୍ଚୟ ସେ କହିଥିବେ । ତାଙ୍କର ସୁବୁଦ୍ଧି ଫେରି ଆସିଚି ବୋଲି ସଖୀ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା । ସ୍ୱାମୀର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ମାନସା ଦେବ ବୋଲି ମାନସିକ କଲା ।

ଗେହେଲିଇ ମାଛ ଧୋଇ ଲୁଣ ହଳଦୀ ଗୋଳାଇ ଥୋଇଲା । ଚୁଲି ପାଖରେ ବସି ରାନ୍ଧିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲା ସଖୀ ।

ଦୁଆରପାଖରେ ରତନା ବସିଛି । ସଖୀ ରାନ୍ଧୁଛି । ଗେହେଲିଇ ସଖୀ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ରତନାକୁ କଣେଇ କଣେଇ ଅନାସା କରୁଛି । ବେଳେ ବେଳେ ରତନା ବି ଗେହେଲିଇକୁ ଅନାଇ ଦିଏ ···ଦୁଇ ଆଖିର ହୁଏ ସଂଘର୍ଷ । ଲାଜରେ ଗେହେଲିଇ ମୁହଁ ବୁଲେଇ ଦିଏ ଅନ୍ୟ ଅଡ଼କୁ । ରତନାର ପେଟ ଭିତରୁ ଛୁଟେ ହସର ଫୁଆରା— ।

ସଖୀ ସ୍ନେହ ଚାହାଣିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖେ । ମନେ ମନେ ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ ସେ । ହସି ହସି କହେ—

"କ'ଣ ଠିଆ ହେଇ ରହିଲୁ କାଇଁକି ? ଟିକେ ପାନ ଭାଙ୍ଗି ରତନାଈ'ଙ୍କ ଦେଇନୁ ?"

"ତୋ ଘରକୁ ଆମେ କୁଣିଆ ହେଇ ଆଇଚୁ···ମୁଁ କାଇଁକି ପାନ ଭାଙ୍ଗି ରତନାଇଙ୍କୁ ଦେବି ?"

ସଖୀ ସନ୍ତୁଳା ମାଛ ଥାଳିରେ ଅଜାଡ଼ି ହସି ହସି କହିଲା—

"ହଉ, ରତନାଈ'ଙ୍କ ସିନା ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଦବୁ ନାହିଁ···ମତେ ଖଣ୍ଡେ ଦିଏ··· । ଆର ଘର ଭାଡ଼ି ତଳେ ପାନ ଗୁଣ୍ଡୁଡ଼ି ଅଛି ଆଣେନି ଆ'··· ।"

ଗେହେଲିଇ ପାନଗୁଣ୍ଡୁ ଅଣିବ ବୋଲି ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା । ନଟବର ଶୋଇଛନ୍ତି । ଗେହେଲିଇ ଗୋଡ଼ ଟିପି ଟିପି ଯାଇ ଭାଡ଼ି ତଳୁ ପାନ ଗୁଣ୍ଡୁ ଅଣି ହାତରେ ଧଇଲା । ଫେରି ଆସିବା ସମୟରେ ତାର କାନି କିଏ ପଛରୁ ଟାଣି ଧରିଛି । ଗେହେଲିଇ ଚମକି ପଡ଼ି ଅନାଇ ଦେବା ସମୟରେ ଦେଖିଲା—ନଟବର ହସୁଛି ।...

ଗେହେଲିଇର ରାଗ ହେଲା । କାନିଟା ଝିଙ୍କି ଆଣି କହିଲା—

"ଛି' ନଟଭାଇ ! ଏଡ଼ିକି ବେହିଆ ତମେ ?"

ନଟ ଭାବିଥିଲା ସଖୀ ବୋଧେ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଛି । କିନ୍ତୁ ଗେହେଲିଇକୁ ଦେଖି ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁଟି ତାର ଶୁଖିଗଲା । ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରିଲାନି । ମନରେ ସଙ୍କୋଚ ହେଲା । ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ କହିଲା ସେ—

"ଅଜାଣତରେ ଏପରି ହେଲା··· । ଭାବିଲି···ସଖୀ ଆସିଚ ବୋଲି···"

ଗେହେଲିଇ ଦଣ୍ଡକରେ କଥାଟା ଭାବି ନେଲା । ବାସ୍ତବିକ ନଟବରର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଗେହେଲିଇକୁ ସଖୀ ମନେ କରି କାନି ଝିଟାରି ଧରିଥିଲା— ।

ମୁରୁକି ହସି ଗେହେଲିଇ କହିଲା—

"ସଖୀ ନାନୀକୁ ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ତ ପାଗଳ ପରି ହେଇ ଯାଉଚ··· । ତନି ବରଷ ହେଲା ଥେଲ କେଉଁଠି ?" ···

କହି ଦେଇ ପାନ ଗୁଣ୍ଡୁ ଧରି ଚାଲି ଆସିଲା । ନଟବର ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ଭାବିଲା··· ।

ତନି ବରଷ ହେବ ସଖୀକୁ ଖୋଜି ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ସ୍ୱାମୀର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେଥିରେ ସେ ଅବହେଳା କରିଛି । ଶଶୁର ଶାଶୁ, ଗାଁ ର ପଡ଼ାପଡ଼ୋଶୀ ନଟବର ପତି ବିଦ୍ରୋହ କରୁଛନ୍ତି···

ଘୃଣାରେ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି···ମାତ୍ର ସଖୀ ! ସେ କଣ ପ୍ରକୃତରେ ଘୃଣା କରେ ? ସ୍ୱାମୀକୁ କଣ ଚାହେଁନି ସେ ?

କିଏ କହିଲା ସଖୀ ତାର ସ୍ୱାମୀକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ବୋଲି ?

ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ସଖୀର ଯଦି ମମତା ନ ଥାନ୍ତା··· ତେବେ କାହା ପାଇଁ ଆଜି ସଖୀର ଏ ବ୍ୟସ୍ତତା ? କାହା ପାଇଁ ରନ୍ଧା ବଢ଼ାର ଆୟୋଜନ ଚାଲିଛି ?

ରତନା ପାନ ଖଣ୍ଡେ କଲରେ ଜାକି ଆସି ଡାକିଲା—

"ଉଠ ନଟବର ! ରନ୍ଧା ସରିଲାଣି···ଗାଧୋଇ ଯିବା ।

ନଟବର ଆଗକୁ ଆଉ ଭାବି ପାରିଲାନି । ବିଛଣାରୁ ଉଠି ବସିଲା । ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ବାପାଙ୍କ ଦେହ ଏବେ କିପରି ଅଛି ?"

"ଜର ଟିକିଏ ଓହ୍ଲେଇଛି । ଶୋଇଛନ୍ତି ।" —

ନଟ ଆଉ କିଛି କହିଲାନି । ଗାଧୋଇ ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲା ରତନା ସାଙ୍ଗରେ ।

ଟେଣ୍ଡେଲଙ୍କ ଦୁଆର ଘର ଓଳେଇ ଆସିମା ବଛେଇ ଦେଲା । ସଖୀ ହାଣ୍ଡିଶାଳକୁ ଯାଇ ବଢ଼ାବଢ଼ିର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗିଲା ।

ହସ କୌତୁକ ଭିତରେ ଖିଆ ପିଆ ଶେଷ କରି ରତନା ଓ ଟେହ୍ଲୀ ଯେତେବେଳେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଲେ, ସେତେ-ବେଳକୁ ସଞ୍ଜ ନେଉଟ ହେଲାଣି । ପଶ୍ଚିମ ପଟରୁ କଳା ବଉଦ ଡାକି ଆସୁଛି । ଆଉ ଟିକକ ପରେ ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

ସଖୀ ଘର ଭିତରକୁ ଅନାଇଲା । ନଟବର ବସି ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣୁଛି । ପାଖରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମ । ତକିଆ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ବହି । ବୋଧ ହୁଏ ସୁଆଙ୍ଗ ବହି ହେବ । ସଖୀ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲା—କେବେ ଆଉ ଯାଙ୍କର ସୁବୁଦ୍ଧି

ହେବ ? ଯାହାର ବହି ଆଉ ଗଞ୍ଜେଇ ଚିଲମରେ ତ ସଦା ସର୍ବଦା ଧ୍ୟାନ, ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ କଥା ଭାବିବା ପାଇଁ ବେଳ କାହିଁ ?

ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲା ସଖୀ । ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ହାତ ମାରିଲା । କପାଳ ଲିଖନ···ଆନ କିଏ କରିବ ? ବାପା କଥା ମନେ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଚମକି ଉଠିଲା । ଯେଉଁ ଘରେ ତାର ବାପା ଶୋଇଛନ୍ତି ସେହି ଘରକୁ ପଶି ଯାଇ ଡାକିଲା—

"ବାପା ! ବାପା··· !"

ସଖୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଡାକିଲେ ବାପା ତାର ଶୁଣୁନାହାଁନ୍ତି କାହିଁକି ? ଦେହରେ ହାତ ମାରିଲା । ଜର । ବୁଢ଼ା କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ କମ୍ପୁଛନ୍ତି । ସଖୀ ବିକଳରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା ।

ଆର ଘରେ ନଟବର ବିଛଣାରେ ଶୋଇ କେତେ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି । ସଖୀର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ଉଠି ଆସିଲା । ସଖୀ ନଟବରକୁ ଦେଖି କାଇଁ କାଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲା । ନଟବର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ପଚାରିଲା—

"ବାପାଙ୍କର କଣ ହେଲା ?"

"ଜରରେ କମ୍ପୁଚନ୍ତି···ଡାକିଲେ ଜବାବ ଦେଉନାହାନ୍ତି··· ।"

ନଟବର ବୁଢ଼ା ଦେହରେ ହାତ ବୁଲେଇଲା । ଭୀଷଣ ଜର । କଣ କରିବ କିଛି ଭାବି ପାରିଲାନି । ମୂକଙ୍କ·ପର ସଖୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ସଖୀ କହିଲା—

"ବାପାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥାଅ, ମୁଁ ଆମ ଗାଁ ସଦେଇ ବୈଦରାଜଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣେ··· ।"

ସଖୀ ଚାଲିଗଲା । ନଟ ବୁଢ଼ାର ବିଛଣା ପାଖରେ ନୀରବରେ ବସି ରହିଛି— ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କବିରାଜଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ସଖୀ ଫେରି ଆସିଲା । କବିରାଜ ବୁଢ଼ାର ନାଡ଼ୀ ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ବଟୁଆରୁ ଗୁଣ୍ଡି ପାନେ ବଡ଼ି ବାହାରି କରୁ କରୁ କହିଲେ—

"ଆଜି ରାତିଟା କଟିଗଲେ ଆଉ ଭୟ ନାହିଁ । ଶ୍ୱାସ ରୋଗ ଟିକିଏ କମିଛି । ଏଇ ବଡ଼ି ଗୁଣ୍ଡିପାନେ ଦେଇଗଲି । ଘଣ୍ଟାକେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ବଡି ଖୁଆଇ ଦେବୁ···ମୁଁ କାଲି ସକାଳେ ଆସିବି··· ।"

କବିରାଜ ଚାଲିଗଲେ । ସଖୀ ଗୋଟିଏ ବଡି ବୁଢ଼ାକୁ ଖୁଆଇ ଦେଲା । ବୁଢ଼ା ଜରରେ ସେହିପରି କମ୍ପୁଛି । ···

ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା କଟିଲା । ନଟବର ସଖୀ ଦି' ଜଣଯାକ ବୁଢ଼ା ପାଖରେ ବସିଛନ୍ତି । କାହାରି ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ବୁଢ଼ା ଆଖି ଖୋଲିଲା । କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଭାରି ଶୋଷ···ଟୋପାଏ ପାଣି··· ।"

ସଖୀ ଟିଣ୍ଲସରେ ଗରମ ପାଣି ଆଣି ବୁଢ଼ାକୁ ପିଆଇ ଦେଲା ।

ପାଣି ପିଇ ସାରି ବୁଢ଼ା ଟିକିଏ ସାଷ୍ଟମ ହେଲା ପରି ଜଣା ପଡ଼ିଲା ।

ବେଳ ବୁଡ଼ିଲାଣି । ମେଘ ଝିପି ଝିପି ଅବସ୍ଥ ହେଉଛି । ସଖୀ ଉଠି ଆସି ସଞ୍ଜ ଦୀପ ସଜାଡିଲା । ନଟ ଉତ୍ତରୀୟ ଖଣ୍ଡେ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ଦାଣ୍ଡକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କହିଲା—

"ମେଘ ହେଲାଣି । ଆଜି ଯାତ୍ରା ବନ୍ଦରହିବ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମନା କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫେରି ଆସିବି— ।"

ନଟବର ଚାଲିଗଲା । ସଖୀ ସଞ୍ଜଦୀପ ଜଳାଇ ବୃନ୍ଦାବତୀଙ୍କ ପାଖରେ ଥୋଇ ଦଣ୍ଡବତ କରି ନିଜର ଦୁଃଖ ମନେ ମନେ ଜଣାଇଲା । ସ୍ୱାମୀକୁ ଭାରି ସୁବୁଦ୍ଧି ଦିଅ; ସେ ସୁଖରେ ଘର ସଂସାର କରୁ ।

ସଞ୍ଜ ପହର ଗଡ଼ି ଗଲାଣି । ସଖୀ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ଶେଷ କରି ବସିଛି । ବାପାର ଦେହ ଟିକିଏ ଭଲ ଅଛି । ବୋଉ ଭାଇ ଆଜି ବି ମାମୁଁ ଘରୁ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ସଖୀ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେଲା । ନଟବର ମଧ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ନାହିଁ । ରାତି ଘଡ଼ିକରୁ ବେଶୀ ହେଲାଣି । ବୋଧ ହୁଏ ଆସୁଥିବେ । ନିଜ ମନକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲା ସଖୀ । ଦୁଆର ପାଖରେ ବସି ରହିଲା ନଟବରର ଆସିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ।

ରାତି ଅନେକ । ଅନ୍ଧାର କଟି କଟି । ଝିପି ଝିପି ବରଷା । ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଛି । ଚକ୍ ଚକ୍ ବିଜୁଳି ଆଲୁଅ । ସଖୀ ଦାଣ୍ଡକୁ ଅନାଇଲା—କିଏ ଜଣେ ଟଳି ଟଳି ଆସୁଛି ।

ନଟବର ସାଇ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲା । ସଖୀ ଉଠି ଆସି ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଏତେ ଡେରି କଲ ? ଭାତ ଦ'ଟା ଶୁଖି ଭୁଜା ଗୁଡ଼ିଲ ହେଲାଣି···ଖାଇବ ଚାଲ—।"

ନଟ ଖନ ଖନ ହୋଇ କହିଲା—

"ନା, ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ···ମତେ ଭୋକ ନାହିଁ ।"

"ଦିନରେ କଣ ଦ'ଟା ଖାଇଥିଲ···ରାତିଟାରେ ଉପାସ ରହିବ କେମିତି ?"

"ମୋ ଦେହ ଭଲନାହିଁ···ବିଛଣା ପାରି ଦେ', ଶୋଇବି···"

ଅଧୀର ହୋଇ ସଖୀ ନଟ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି ପଚାରିଲା—

"ଦେହ କଣ ହେଲା ?"

ଟଳି ଟଳି ନଟବର ସଖୀ ମୁହଁ ପାଖରେ ମୁହଁ ଯୋଡି ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲା—

"ହୃଦୟେଶ୍ୱରୀ ! କହିଲି ତ ଥରେ,
ନ କରିବି ଅହାର ମୁଁ ଅଦ୍ୟ ରଜନୀରେ ।"

ଇସ୍‌...ମୁହଁରୁ କି ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଚି ? ନାକରେ କାନିଦେଇ ସଖୀ ଦୂରେଇ ଠିଆ ହେଲା । ନଟବର ସଖୀର ଅଣ୍ଟାରେ ନିଜର ହାତ ଛନ୍ଦି ପାଖକୁ ଭିଡି ଅଣି କହିଲା—

"ପ୍ରିୟେ ! ଅଭିମାନେ ଯାଉଅଛ ଘୁଞ୍ଚି ?
କ୍ଷମା କି ଗୋ ନାହିଁ ହୃଦେ ତବ—ଏହି ଦାସ ପ୍ରତି... ?"

ନଟବର କଥାରେ ସଖୀ ନିଜକୁ ଭୁଲିଗଲା । ସ୍ୱାମୀର ଛାତିରେ ଢଳି ପଡିଲା ସେ । ନଟବର ଆବେଗରେ ସଖୀର ଗାଲରେ ଅଜସ୍ର ଚୁମ୍ବନ ଅଙ୍କିଦେଲା । ଲଜ୍ଜାରେ ସଖୀର ଆଖି ବୁଜି ହୋଇ ଆସିଲା ।

ନିଶବଦ ରାତି । ସୁଙ୍ଖ ସୁଙ୍ଖ ପବନ ସାଙ୍ଗରେ ବରଷା । ଘଡ଼-ଘଡି ସାଙ୍ଗରେ ଲଢା ବଜୁଲି । ସଖୀ ଭୟରେ ନଟବର କୋଳକୁ ଜାକି ହୋଇ ଯାଉଛି । ...ନଟବର ସଖୀକୁ ନିଜର ବାହୁ ଫାଶରେ ଭିଡି ଧରିଛି ଠିକ୍ ଲତାଟି ପରି... ।

ସ୍ୱାମୀର ସୁଆଗରେ ସଖୀ ସବୁ ମାନ ଅଭିମାନ ଭୁଲି ଗଲାଣି । ସରଳା ପଲ୍ଲୀବାଳା—ସେ କାହୁଁ ଜାଣିବ ନଟବରର ନଟକୁଟିଆ ସ୍ୱଭାବ ?

ନଟବରର ମଦ ଝୁଙ୍କ ଛାଡ଼ିଗଲାଣି । ସଖୀକୁ ନିଜକୋଳରେ ଭିଡ଼ି ଧରି କହିଲା—

"ଏ ଯୋଡ଼ି କାଲ ମହରଗ ପଡଛି...ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଚଳୁ-ଥିବ ତ ସଖୀ ?"

ସଖୀ ସ୍ୱାମୀର ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲା—

"କଷ୍ଟ କାହାଁକି ହବ ? ଯିଏ ଗତର ଖଟେଇ କାମ କରିବ, ତାର ପେଟ ଅପୋଷା ରହିବ ନାହିଁ । ଲୋକେ ରାତି ପାହିଲେ ଟୋକିକୁ ଧାନ ଗୁଡ଼ିଲ ପାଇଁ ଦଉଡ଼ୁଚନ୍ତି···ଆମ ଅମାରରେ ଧାନ ଭର୍ତ୍ତି ଅଛି···ଘସି ଗୋବର ବିକି ବେଶ୍ ଦ' ପଇସା ପୁଞ୍ଜି କରିଚ । ଅଭାବ କଣ ?"

ନଟବର କହିଲା—

"ମୁଁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ତୋତେ ଦେଇଚି ସଖୀ ! ତୋ କଥା ନ ମାନି—ପିତୃ ଅର୍ଜିତ ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି ହରେଇ ଏଇନେ ମୁଁ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରି···।"

ସଖୀ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

"ଯାହା ତ ହେବାର ହେଇ ଯାଇଚି, ଭାବିଲେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଆମର ଏଠାରେ ସବୁ ଅଛି, ତମେ ଆଉ କୁଆଡ଼କୁ ଯାଅ ନାହିଁ···ଏଇଠି ବସି ରୁହ···ମୁଁ ପୋଷିବି— ।"

ନଟବର ସଖୀର ଗାଲରେ ଚୁମ୍ବନଟିଏ ଆଙ୍କି ଦେଇ କହିଲା—

"ଆଉ ମୁଁ କେଉଁଠିକି ଯିବିନାହିଁ··· । ଏଥର ଶୋଇ ପଅଡ଼, ଅନେକ ରାତି ହେଲାଣି— ।"

ନଟବରର ସୁବୁଦ୍ଧି ଫେରି ଆସିଛି । ସଖୀ ମନେ ମନେ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଲା । ସ୍ୱାମୀକୁ ନିଜ ପାଖରେ ପାଇ ମନରେ ଯେ ତାର କେତେ ଖୁସି, ସେ କଥା ସଖୀର ମନ ଜାଣେ । ରଜା ଉଆସର ରାଣୀ ଗଜଦନ୍ତ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଇ ଯେତେ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରୁ ନ ଥିବ, ସଖୀ ତାର ସ୍ୱାମୀ କୋଳରେ ଅଧିକା ସୁଖ ଅନୁଭବ କରୁଛି ବୋଲି ମନେ ମନେ ଭାବିଲା । ଆନନ୍ଦରେ ପଲକ ଦୁଇଟି ତାର ବାଜି ଆସୁଛି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ସ୍ୱାମୀର କୋଳରେ ଅଚାନ୍ତାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ସେ— ।

ରାତି ପାହି ସକାଳ ହେଲାଣି । ସଖୀ ପଲଙ୍କ ଖୋଲି ଅନା-ଇଲା । ନଟବର ନାହିଁ । ସଖୀ ଭାବିଲା ବୋଧ ହୁଏ ଉଠି ଦାଣ୍ଡରେ ବସିଥିବେ । ଭରଭର ହୋଇ ବିଛଣାରୁ ଉଠିଲା । ମାଟି ଗୋବର ପାଣି ଅଣି ଦୁଆର ଘର ଲିପିଲା । କଂସା ଥାଳି ମାଜି ପରିଷ୍କାର କଲା । ଦାନ୍ତକାଠି ପାଣି ଲୋଟା ଅଣି ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ଥୋଇଲା । ମାତ୍ର ନଟ ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ବୋଧ ହୁଏ ପଡ଼ିଆ ଅଡ଼କୁ ଯାଇ-ଥିବେ । ଅସିବେ— ।

କଅଁଳ ଗାଧୁଆବେଳ ହେଲା । ଗୁଂ ପିଠା ଥଣ୍ଡା ହେଲାଣି । ତଥାପି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସୁ ନାହିଁ । ସଖୀ ମନରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ସନ୍ଦେହ । ଘରକୁ ଗଲା । ହଠାତ୍ ତାର ନଜର ପଡ଼ିଲା ବାକ୍ସ ଉପରକୁ । ଦେଖିଲା କୋଳପ ଖୋଲା । ଗୁବ ଟୁଙ୍ଗିଛି । ସଖୀ ବାକ୍ସର ଢାଙ୍କଣା ଖୋଲି ଦେଖିଲା—ଗାଞ୍ଜିଆ ଭର୍ତ୍ତି ଟଙ୍କା ନାହିଁ । ସଖୀର ବୁଝିବାକୁ ବାକୀ ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସି ପଡ଼ିଲା ସେ— । ଅଖିରେ ଲୁହ ଧାର । ଅନ୍ତରଫାଟିଲା କୋହ ଅସୁଛି । ତଥାପି ମୁହଁ ଫିଟାଇ କାନ୍ଦ ପାରୁନି ସେ ।

କବିରାଜ ଅସିଲେ । ବୁଢ଼ାର ନାଡ଼ୀ ପରୀକ୍ଷା କରୁ କରୁ ଚମକି ଉଠିଲେ । ହତାଶ ଗଳାରେ କହିଲେ—

"ମା ସଖୀ ! ବୁଢ଼ାର ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଖରାପ···କାହାକୁ ପଠାଇ ଡାକ୍ତର ଡକାଇ ଅଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର··· ।"

ହତାଶ ଅଖିରେ ସଖୀ କବିରାଜଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲା । —ପାଖରେ ଅଉ କିଏ ଅଛି ? କାହାକୁ ପଠାଇବ ସେ ? ଜୀବ-ନରେ ଘଷି ଗୋବର ସାଉଁଟି ଯାହା ପୁଞ୍ଜି ସଞ୍ଚୟ କରିଥିଲା,

ସେଠାକୁ ତ ହରେଇ ବସିଛି । ରୁଗ୍ଣ ବାପାର ଚିକିତ୍ସା କରିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା କାହିଁ ତା ପାଖରେ ?

ତିନି ବରଷ କାଳ ସଙ୍ଗ ସାଥୀହୀନ···ନିଅଶ୍ରି ଭାବେ ଗତି କରି ଆସୁଥିବା ଜୀବନ ଭିତରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପାଇ ଦିନ ଗୁଡିକ ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦରେ କଟାଇ ଦେବ ବୋଲି କେତେ କଳ୍ପନା ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚିଥିଲା···କିନ୍ତୁ ଇଏ କଣ ହେଲା ? କିଛି ନ କହି ବାକ୍-ସରୁ ଟଙ୍କା ନେଇ ଗୁପ୍ତାଗୁପ୍ତି ପଳାଇ ଯିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଅଣ ? ମତେ କହିଥିଲେ ମୁଁ କଣ ଟଙ୍କା ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି ? ଟଙ୍କା ତ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା···ଜୀବନଟା ଯଦି ବଳି ଦେବାକୁ ହୁଏ, ତଥାପି ସ୍ୱାମୀର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ହସି ହସି ଦେବାକୁ ତିଆରି ଅଛି ସଖୀ··· ।

ସଖୀ କହିଁ କହିଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଲା ।

କବିରାଜେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ—

"ଛି', କାନ୍ଦନି ମା' ! ···ସବୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା······ । ପରମାୟୁ ଯଦି ଥାଏ ନିଶ୍ଚୟ ବାପା ତୋର ବଞ୍ଚିଯିବ···ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ···ଏଇ ଦୁଇପାନ ଔଷଧ ଦେଇଗଲି···ମହୁ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶେଇ ପିଆଇ ଦେବୁ··· ।"

କବିରାଜେ ଚାଲିଗଲେ । ସଖୀ ବାପାକୁ ତାର ଔଷଧ ପିଆଇ ଦେଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଗଣାକୁ ଆସିଲା । ମୁଣ୍ଡ ଘୂରେଇ ଦେଉଛି । ଚାଲିବାକୁ ବଳ ପାଉନି··· । ବାଘୁଣୀଙ୍କ ପରି ହେଉଛି ସେ । ······

ଖବର ପାଇ ରତନା ଗେହ୍ଲେଇ ଧାଇଁ ଆସିଲେ । ସଖୀଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣି ସାବି ରତନା ଧାଇଁଗଲା ମହାଜନ ଘର ଚଉ-ପାଢ଼ୀକୁ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ନଟବର ନାହିଁ । ଯାବାଦଲ ସେମାନଙ୍କ

ସାଜ ପୋଷାକ ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ିରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଅଳ୍ପରେ ସେମାନେ ଗ୍ଲିପିବେ··· ।

ରତନା ଫେରି ଆସି ସଖୀକୁ କହିଲା—

"ନାଟବର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କୁଅଡ଼େ ପଳେଇଚି···ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅ ନାଇଁ। ଯେଉଁଠି ଥାଉ, ଦିନେ ନା ଦିନେ ମୋ ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିବ··· ।

ହଠାତ୍ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଲୋକ ସାଇ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲା । ସେହେଲାଇ କହିଲା—ଇଏ କିଏ କି ସଖୀ ନାମ୍ନୀ ?

ସଖୀ ଅନାଇଲା ମାମୁଁ ତାର ଆସିଛି । ଅଧୀର ହୋଇ ସଖୀ ପଚ୍ଚାରିଲା—

"ବୋଉ କାଇଁ ମାମୁଁ ?"

ମାମୁଁ ମୁହଁରେ କଥାନାହିଁ—ଆଖିରେ ଖାଲି ଲୁହଧାର— ।

ସଖୀ ମନରେ କେତେ କଥା— । ମାମୁଁ ତାର କାନ୍ଦୁଛି କାହିଁକି ? କଣ ହେଲା ? ବୋଉ ତାର ଆସିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ମାମୁଁ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ବୋଉ ତୋର ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ···ସବୁ ଦିନପାଇଁ ସେ ବିଦା ହୋଇ ଚ୍ଲି ଯାଇଚି—"

ସଖୀ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା—

"ବୋଉର କଣ ହେଲା ମାମୁଁ··· ?"

"ଆମ ଗାଁରେ ହଇଜା ଲାଗିଚି । ଘର ଘରକେ ଛାଟି କବାଟ ପଡ଼ି ଗଲାଣି । ଲୋକେ ଲୋକେ ବୋଉକୁ ତୋର ଗୁରିଟା ପୋଖରୀ ହେଲା···ସବୁ ଶେଷ··· । ପହିଲି ରାତି ସ୍ଥିତରେ ବୋଉ ତୋର ମରିଗଲା— ।"

ସଖୀ ବିକଳରେ ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲା । ସବୁ ଅଳାଙ୍ଗଳ ସଖୀର ଶେଷ ପାଇଗଲା । ବୋଉ ତାର ମରି ଯାଇଛି··· । ଅନାଥିନୀ ସଖୀକୁ ଏକା ଛାଡ଼ିଗଲା ଦହଗଞ୍ଜରେ ସନ୍ତୁଳି ହେବାକୁ ।

ସଖୀର ବିକଳ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଅସି ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ ···ବୋଧ ଦେଇ ଯେଝା କାମରେ ପୁଣି ସମସ୍ତେ ଚାଲିଗଲେ । ଘରେ ସଖୀ ଏକା, ଆଉ ବିଛଣାରେ ପଡି କଷ୍ଟ ପାଉଛି ତାର ରୁଗ୍ଣ ବାପା— ।

ଝାଣ ଗାଧୁଆ ବେଳ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଖୀର ପେଟକୁ ପାଣି ଟୋପାଏ ଯାଇନି । ବାପାର ରୋଗ କ୍ରମଶଃ ବଢି ଚାଲିଛି । ସଖୀ ନିରତାଲ ବସି ରହିଛି—ଚକ୍ଷୁ ପୀଡିତ—ମନ ହତାଶ— ! ! !

ଶୁଖିଲା ଆଖିରେ ଲୁହ ବୋହୁଛି । ତଣ୍ଟି ଘଡ଼ ଘଡ଼ । କଥା କହିବା ବେଳେ ପାଟି ଖନି ମାରୁଛି । ଖୁଁ-ଖୁଁ କାଶ···ଭାରି କଷ୍ଟ··· ।

ବାପାର କଷ୍ଟ ଦେଖି ସହି ପାରିଲାନି ସଖୀ । ଅସହାୟାଙ୍କ ପରି ନିଜକୁ ମନେ କଲା ସେ । ବାପା ଛାତିରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜି କଇଁ କଇଁ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା··· ।

ବୁଢ଼ା ଥରିଲା ହାତରେ ସଖୀର ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଦେଇ କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"···ବୋଉ ତୋର ଚାଲିଗଲା···ମୁଁ ବି ଯିବି ତୋ ବୋଉ ପାଖକୁ । ସେ ମତେ ଡାକୁଛି···ମୁଁ ଯିବି···ତୁ କାନ୍ଦନା ମା'···"

ଆଉ କଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ମାତ୍ର କହି ପାରିଲାନି— ଖୁଁ-ଖୁଁ କାଶ— ।

ପାଖ ଖଞ୍ଜାରେ ଗହଳି ଚହଳି ଲାଗିଛି । କଲିକତିଆ ଘର । ବଡ଼ସହରେ କାରବାର । ମାସକୁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା । ଆନନ୍ଦ ଫୂର୍ତ୍ତି ଚାଲିଛି । ଗ୍ରାମଫୋନ୍ ରେକର୍ଡରେ ବାଜି ଉଠିଲା—

ବେଳତ ଗଲାଣି ମଠ ମଠ କାହିଁକି,
ବାଟୋଇରେ ବେଗେ ସଉଦା ସାର...
ସେପାର ନାଉରୀ ଡାକ ଦେଇ କହେ,
ଗଣ୍ଡିଲ ତୋହର ସଜିଲ କର...ସଉଦା ସାର...
ଏ ହାଟରେ ଯେତେ କଲୁ ବିକା କିଣା,
ହିସାବ ଦେବାକୁ ଅଛୁ କି ଠିକଣା...
ମାଲିକ ତୋହର ପଚାରିବ ଯେବେ
ଦେଇ କି ପାରିବୁ ହିସାବ ତାର ? ...
ସଉଦା ସାର......

ବେଳ ସରି ଆସିଲାଣି । ଘରର ମାୟା ମମତା ଏଡ଼ି ଚାଲି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ସବୁ ଦିନପାଇଁ । ଦୁନିଆ ହାଟରୁ ସଉଦା କିଣା ଶେଷ ହୋଇ ଯାଉଛି... । ମାଲିକ ପାଖରେ ଯାଇ ନିଜର ହିସାବ ନିକାଶ କରିବାକୁ ହେବ । ଯମ ଦରବାରରେ ବିଚାର ବସିଛି । ଦୁନିଆର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କର ବିଚାରାଳୟ ସେ... ।

ତନ୍ଦ୍ରାରେ ବୁଢ଼ା ଗୀତ ଶୁଣୁଛି ଆଉ ଭାବୁଛି—ଏ ଦୁନିଆରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯିବା ଆସିବା ଲାଗିଛି । ମିଛମାୟା ସଂସାର । ମାୟା ମମତାରେ ପଡ଼ି ମଣିଷ ନିଜର ସତ୍ତା ହରାଇ ଦେଉଛି । ...

ସଖୀକୁ ଭୟ ହେଲା । ମନରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ । ବୁଢ଼ାର ତଣ୍ଟି ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଡାକୁଛି । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଳୟ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ।

ଟାଣି ଗାଧୁଆ ବେଳ ନଇଁ ଆସିଲାଣି । ସଖୀ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ବାପାକୁ ଚାହିଁ ଅନାଇ ବସିଛି । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ବୁଢ଼ା ପଲକ ଉଠାଇ ସଖୀକୁ ଅନାଇଲା । କଥା କହି ପାରୁନି । ପାଟି ଆଁ... ହୋଇଛି—ଅଠା ଅଠା । ମିଶିରି ପାଣି ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା । ସଖୀ

ଶାମୁକାଏ ମିଶିର ପାଣି ବୁଢ଼ା ପାଟିରେ ଦେଲା । ଅତି କଷ୍ଟରେ ଢୋକ ଗିଳିଲା ବୁଢ଼ା— । ଆଉଶାମୁକାଏ ପାଟିରେ ଦେଲା ସଖୀ । ବୁଢ଼ା କିନ୍ତୁ ଢୋକି ପାରିଲାନି—ଗାଲ ଉପର ଦେଇ ବୋହି ପଡି ତକିଆ ତନ୍ତ୍ରାଇ ଦେଲା ।

ସଖୀ କାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁଛି—ବୁଢ଼ାର ପଲକ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାଙ୍କି ହୋଇ ଆସୁଛି । ମୁହଁ ପାଉଁଶିଆ…ମୃତ୍ୟୁର କରାଳ-ଛାୟା… । ଗୋଟିଏ ହିକ୍କା ଆସିଲା…ବା'ଶ୍—ସବୁ ଶେଷ… ।

ସଖୀ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା ଅସହାୟାଙ୍କ ପରି ।

ଦୁନିଆରେ ଆଜି ସେ ଏକାକିନୀ । ବୋଉ ମଲା । ବାପା ବି ମଲେ । ସ୍ୱାମୀ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ ନାଅଣି… । ଦୁଃଖରେ ଆହା ପଦୁଟିଏ କହିବା ପାଇଁ ସଖୀର ଆପଣାର ହୋଇ କେହି ନାହିଁ… ।

ରତନା ଗେହେଲିଇ ଆସି ସଖୀ ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ସଖୀ ଭେଁ କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ଗେହେଲିଇ ବି କାନ୍ଦିଲା । ରତନା ଯେତେ ବୁଝେଇଲେ ବି ସଖୀର ମନ ବୁଝୁ ନାହିଁ । …

ଦୁଃଖିନୀ ସଖୀର ଆପଣାର ବୋଲିଲେ ଏଇ ଗେହେଲିଇ ଆଉ ରତନା… । ସେମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ସାହା ଭରସା କିଏ ଅଛି ଆଉ ସଖୀର ?

ନଂ..........
ତା..............

(ଛଅ)

କବିଙ୍କର ଲେଖନୀର ଗତି ଆଜି ମନ୍ଥର । ଅଭାବ ଅନାଟନର ତାଡ଼ନାରେ ନିଷ୍ପେଶିତ ହୋଇ ଯାଇଛି ତାଙ୍କର କଳ୍ପନା । ଯେଉଁ ଅଡ଼କୁ ସେ ଆଖି ବୁଲେଇ ଅନାଉଛନ୍ତି, ସେଅଡ଼େ ଶୂନ୍ୟ ···ମହାଶୂନ୍ୟ । ସାହାରା ମରୁଭୂମିରେ ମନ ମରୀଚିକା ଛଟପଟ ହେଉଛି ଅହରହ । ଆଖି ପତା ଉଦାସ···ମନ ହତାଶ··· ।

ଝରକା ଫାଙ୍କ ବାଟେ ନୀଳ ଆକାଶ ଆଡ଼େ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି କବି । ଟିକି ଟିକି ତାରକା ମେଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ର···ଅତି ଚମତ୍କାର ଅତି ମନୋହର । ଭାବ ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରିବା ପାଇଁ କବିଙ୍କର ମନ ଛଟପଟ । ଶତ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ମଧ୍ୟରେ କବି ଚାହେଁ ସଦା ସର୍ବଦା ଭାବ ରାଜ୍ୟରେ ହଜି ଯିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ଆଗରେ ···ବାଧା—ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—ଅଭାବ ଆଉ ଅନାଟନ ! ! !

କବି ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ରାତି ପାହିଲେ ହେବ ସକାଳ । ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପାଉଣାବାଲା—ଗୋଟିକ ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆସି ଠିଆ ହେବେ । —ଟଙ୍କା ନ ପାଇଲେ କେତେ କଥା—ଅସଂଖ୍ୟ ବୋଲଣା ।

ନାନା କଥା ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ନିଜକୁ କ୍ଲାନ୍ତ ମନେ କଲେ କବି । ଛୁଣ୍ଡ୍ରା ଚଟଟରେ ଖଣ୍ଡିକ ଉପରେ ନିଷ୍ଟଳ ଭାବେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ—ପଲକ ଦୁଇଟି ତାଙ୍କର ଢାଙ୍କି ହୋଇ ଆସିଲା । କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଚେତା ହରାଇଲେ ସେ— ।

× × × ×

କବିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପାଟଛତା । ବେକରେ ଫୁଲମାଳ । ଦେଶର ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଚଉଅଧି ବେଢି ରହିଛନ୍ତି । ବିରାଟ ପଟୁଆର ଗହଳରେ କବି ଚାଲିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଜୟଗାନ ।

ଖୋଲା ଜିପ୍‌କାରରେ କବି ଠିଆ ହୋଇ ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ନମସ୍କାର କରୁଛନ୍ତି···ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ନମ୍ରତା··· । ଆନନ୍ଦରେ ହୃଦୟ ତାଙ୍କର ପୁଲକି ଉଠୁଛି ।

ଗୋଟିଏ ଖୋଲା ପଡ଼ିଆରେ ସମସ୍ତେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ସୁସଜ୍ଜିତ ମଞ୍ଚଟିଏ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଗଦିଅଣ୍ଟା ଆଠ ଦଶଖଣ୍ଡି ଚେୟାର ଥୁଆ ହୋଇଛି । ମଖମଲ ଗଦି ଉପରେ କବିଙ୍କୁ ନେଇ ବସାଇ ଦିଆଗଲା । ସହର ତରଫରୁ ତାଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଦିଆ ଯାଉଛି । ମାଇକ୍‌ରେ ଚାଲିଛି ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଜୟଗାନ । ଜଣ ଜଣ କରି ବକ୍ତା ଭାଷଣ ପରେ ଭାଷଣ ଆରମ୍ଭ କରି ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି···ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ପ୍ରଶଂସା··· ।

ରୁପା ଫ୍ରେମ୍‌ରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ମାନପତ୍ର କବିଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ନତ ମସ୍ତକରେ କବି ଦୁଇ ହାତ ପାତି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବିଶାଳ ଜନତା ଭିତରୁ କମ୍ପି ଉଠିଲା କରତାଳି । ସଭାପତି ମହୋଦୟ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ଥଳି କବିଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଲେ । ···

ଦଶ ହଜାର ?

ହଁ ଦଶ ହଜାର ! ଅଭାବ ଆଉ ରହିଲା କଣ ? ସଂସାର ଚଲାଇବାକୁ ଏଇ ଟଙ୍କା ଯଥେଷ୍ଟ । କବିଙ୍କର କଳ୍ପନା—ନିର୍ବି-ବାଦରେ ଏଥର ସାଧନା ଚାଲିବ । ଅନାଟନର ତାଡ଼ନା ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ପିଲାମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାରେ ଏଥର ବିବ୍ରତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବନି । ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତାରେ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଅବକାଶ ମିଳିବ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଲେ କବି ।

ଆର୍ତ୍ତନାଦରେ କବିଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଶୁଣିଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ଆଉ ଘରେ ବିକଳ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । କାତର ଭାବେ ଧାଇଁଗଲେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ । ନିମିଷକ ଆଗରୁ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନ ସେ ଦେଖୁଥିଲେ—ତାହା ମର୍ମାନ୍ତିକତାରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ଚିକିତ୍ସା ଅଭାବରୁ ଆଦରର ମଣିଟିକୁ ସେ ଆଜି ହରାଇ ବସିଲେ । କବିଙ୍କର ପୁଅ ବଞ୍ଚାନ ମରି ଯାଇଛି । କବିପତ୍ନୀଙ୍କର କାତର କନ୍ଦନ ଶୁଣି ବାଟଚଲା ବାଟୋଇଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଟଳ-ମଳ । କବି ମୂକ । ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରତିମା··· ।

ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ହେଲା । ଚମକି ଉଠିଲେ କବି । ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷର ଆଦେଶ—ପୁତ୍ର ଶୋକରେ କାତର ହୋଇ ପ୍ରତିଭା ପୂଜା ଭୁଲି ଯାଉଛ କବି ?

କଣ ଚାହଁ ?

ପୁଅ ଶୋକରେ କାତର ହୋଇ ମୂକ ପାଲଟିବ ନା ନିଜର ପ୍ରତିଭା ବିକାଶ ପାଇଁ ସାଧନାରେ ଲିପ୍ତ ରହିବ ?

ନା—ନା—କବି ମୂକ ନୁହେଁ, ଚାହେଁ ସାଧନା । ଦେଶ ଓ ଦଶର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦେବାର ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରୁଛି ସେ— ।

ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅବିସ୍ମରଣୀୟ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଛବି ଆଖି ଆଗରେ । କବି ଭାବୁଛନ୍ତି—

ଦିନରାତି ପରିଶ୍ରମ କରି ବାରଶହ ବଢ଼େଇ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାରିଗର ଏମାନେ— କିନ୍ତୁ ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମାରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ବାର ବରଷର ଧରମା ! ପିଲା ବୟସ । ଶେଷକୁ ଅସି ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମାରିଲା । ତାଆରି ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗର୍ବ । ଗୌରବ ମଧ୍ୟ— ।

ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବାରଶହ ବଢ଼େଇଙ୍କର ସଭା ବସିଲା । ବାର ବରଷ ପିଲାଟି ପାଇଁ ବାରଶହ ବଢ଼େଇର ପ୍ରାଣନାଶ ? ଧରମାର ବାପା ହାତଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଦେଶ ହେଲା—

"...ବାରଶହ ବଢ଼େଇଙ୍କୁ ଚାହଁ ନା' ପୁଅକୁ ଚାହଁ ? ? ?"

ଆଦେଶ ଶୁଣି ଧରମାର ବାପା ବୀର ଦର୍ପରେ କହିଲା— ମୁଁ ବାରଶହ ବଢ଼େଇ ଚାହେଁ...ପୁଅଟି ମୋର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ... ରାତି ଶେଷରେ ଦେଖାଗଲା—ଧରମାର ମୃତ୍ୟୁପିଣ୍ଡ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ... । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ବାର ବରଷ ପୁଅ ଅମର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଧରମାର ବାପା ଜାତି ଓ ଦେଶର ମାନ ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ।

ମନକୁ ଶକ୍ତ କଲେ କବି । ସମସ୍ତ ମାୟା ମମତାରୁ ସେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ...ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଧାଇଁଲେ ଭଙ୍ଗା ଟେବୁଲ ପାଖକୁ । ଭାବ ରାଜ୍ୟରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଲେ ସେ । ଦୁନିଆର କୌଣସି କଥା ଯେପରି ତାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ନହୁଏ । ଖଣ୍ଡି ମରା-ମରା ତୁଣ୍ଡରେ ଗାଇ ଯେପରି ଉଇହୁଙ୍କା ପାଲଟି ଶେଷକୁ ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି ବେଶରେ ରାମ ରାମ ଜପ କରି ହୁଙ୍କାରୁ ବାହାରି

ଅସିଲେ, କବି ଗୃହୁଁ ଥିଲେ ନିଜକୁ ସେହିପରି ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ ଦେଇ—ନୂଆ ଜୀବନର ଆବିର୍ଭାବ··· ।

(ସାତ)

ରତନା ଆଜି ମୁକ୍ତ—ସ୍ୱାଧୀନ ସେ । ଦଶଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ବି ଜଣେ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି— ।

ସରକାରଙ୍କର ଯୋଜନା କାମ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ବଣ ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଉର୍ବର ମାଟି ତିଆରି କର—ଅଧିକା କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ କର । ଦେଶର ସମୃଦ୍ଧି ବଢ଼ାଅ— ।

ନେଙ୍ଗୁଟି ସାଉଡଙ୍କର ରତନା ଆଜ ଚାକରିଆ ନୁହେଁ । ଗାଁର ମହାଜନଙ୍କ ଦୟାରୁ ଡିହ ଖଣ୍ଡେ ପାଇଛି । ସେହି ଡିହରେ ଘର ଖଣ୍ଡେ ତୋଳି ସାରିଲଣି । ଘର ତଳକୁ ଲାଗି ଛୋଟ ବଗିଚା ଖଣ୍ଡେ । ଅମ୍ବ; ପିଜୁଳି, ଲେମ୍ବୁ ଏଇପରି ନାନା ପ୍ରକାରର ଗଛ । ପରିବା ପତର ଅଭାବ ନାହିଁ । ବଳକା ସମୟ ପାଇଲେ ରତନା ନିଜ ହାତରେ ବଗିଚା ଭିତରକୁ ଯାଇ ଏ ସବୁ କରେ ।

ଗ୍ରାମରୁ ପାଏ ବାଟ ଛଡ଼ାରେ ଛୋଟିଆ ଜଙ୍ଗଲଟିଏ । ଜମି ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ପଟ୍ଟା ମିଳୁଛି । ଚାଷୀଙ୍କୁ ବହୁ ରକମର ସୁବିଧା । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଟଙ୍କା ବି ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଏ— ।

ରତନା ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଜମି ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ମଂଜୁରି ଚିଠାଉ ସରକାରଙ୍କ ଘରୁ ପାଇଲା । ବହୁ ପରିଶ୍ରମରେ ଜମି ଖଣ୍ଡିଏ ବାହେରିଛି । ହଳେ ବଳଦର ଚାଷ । କିସମ କିସମର ଫସଲ ଫଳିବ । ରତନାର ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ହେବ । ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଆଜି ପାଗଳ ହୋଇଛି । ଚାକିରିଆ ଆଉ ନୁହେଁ । ଆଜି ସେ ସ୍ୱାଧୀନ…। ଜଣେ ଚାଷୀ । ଭଲ ଫସଲ ଫଳେଇ ପାରିଲେ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଇନାମ ମିଳିବ ।

ମାଟି ସାଙ୍ଗରେ ସେ ଆଜି ନିଜକୁ ମିଶେଇ ଦେଇଛି । କୋଦାଳ ଖଣ୍ଡେ ହାତରେ ଥିଲେ ଏବି ମାଟିରେ ସେ ସୁନାର ଫସଲ ଫଳେଇବ । ସେ ଚାହେଁନା ନିକମା ହୋଇ ବସି ରହି-ବାକୁ । ନିୟତିରୁ ବରକତ— । ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀ ସୁପ୍ରସନ୍ନା ହୁଅନ୍ତି । ରତନାର ଗୋଟିଏ ଗୀତ ମନେ ପଡ଼ିଲା । ହାତର କୋଦାଳ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ବନ୍ଦ କରି ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଗାଇଲା—

"ଅଇଲା କଳା ମେଘ ଲୋ…ବରଷେ ଅାଁଠୁଆଣି,
ପୋଷିବି ଚଷାପୁଅ ଲୋ…କରିବି ପାଟେରାଣୀ… ।"

ଗୀତର ଶେଷ ପଦ—"କରିବି ପାଟେରାଣୀ" ! କାହାକୁ ?

ରତନାର ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠିଲା ଟେଟେଲିଙ୍କର ହସ ହସ ମୁହଁଟି । ସେଇ ତାର ହେବ ପାଟେରାଣୀ । ରତନାକୁ ସେ ଚାହେଁ । ରତନା ବି ପ୍ରାଣଠୁ ବଳି ଟେଟେଲିଙ୍କୁ ନିଜର କରି ନେଇଛି କେବଠୁ ।

ମାଟି ଢେଲାଏ ଉଠାଇ ହିଡ଼ ଉପରେ ଥୋଇଲା । ବୁଦ ବୁଦକିଆ କେଣା ଗଛ । ଜମିର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର ଚିହ୍ନ ।

ହୁଡ଼ ବାଡ଼ ଥିଲେ ଗୃଷୀ ଗୃଷୀ ଭିତରେ କଳିଗୋଳର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବନି । ନିଜ ନିଜର ସୀମା ରେଖା—ଏହି ହୁଡ଼ଦେବ ତାର୍ ସାକ୍ଷୀ ।

ହଳ ଶେଷରେ ମଇ ବୁଲେଇ ରତନା ଘରକୁ ଫେରୁଛି । ଝାଣି ଗାଧୁଆ ବେଳ । ବଳଦ ଅଡ଼େଇ ଗୃଲିଛି । ମନରେ କେତେ କଥା—ଘରକୁ ଘରଣୀ ଥିଲେ ସିନା ଘର ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବ ? •••ଖାଲି ଘରେ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ସାଇତା ହେଲେ କଣ ହେବ ? ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା ରତନାର ମନେ ପଡ଼ିଲା । ସଞ୍ଜ ପହର ଗଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଗାଆଁ ଭାଗବତ ଘର । ଖଞ୍ଜଣି ମାଡ଼ ସାଙ୍ଗରେ ଗୀତ ଗୃଲିଛି । ମଙ୍ଗୁଳି ପଧାନ ଗାଉଥିଲେ—କି ହେବ ଶୁଆ ପୋଷିଲେ, •••ହରି ନାମ ନ ଧଇଲେ, କୃଷ୍ଣ ନାମ ନ ଘୋଷିଲେ•••କି ହେବ •••ଅରେ, ଘରକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଘରଣୀ ଥିଲେ•••ଘରଣୀ ଥିଲେ କି ହେବ ପୁତ୍ରବତୀ ନ ହୋଇଲେ•••କି ହେବ••• ।

ରତନା ମନେ ମନେ ହସି ଉଠିଲା । ଭଜନଟି ମନକୁ ବେଶ୍ ପାଇଛି । ରତନାର ମନ କଥା । ଯେତେଶୀଘ୍ର ଘରକୁ ଘରଣୀ କରି ଆଣିବ । ସେହି ହେବ ଏ ସଂସାରର କର୍ତ୍ତ୍ରୀ••• ।

ଘରକୁ ଆସି ଥକ୍କା ମାରି ବସି ପଡ଼ିଲା ସେ । ତଉଅଧ ଆଖି ବୁଲେଇଲା—ଜିନିଷପତ୍ର ଖେଳେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । କେହି ଜଣେ ଘରେ ଥିଲେ ସିନା ସବୁ ଦରବ ସାଇତି ରଖନ୍ତା । ଘରର ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତା ? ମରଦ ପୁଅ—ସେ କାହୁଁ ଜାଣିବ ଘର କରଣା କଥା ?

ରତନାକୁ ଭୋକ କଲାଣି । କଣ କରିବ ଭାବୁଛି । ରାତିରେ ନିଜେ କିଅଣ ଦି'ଟା ଫୁଟେଇ ଖାଇଥିଲା । ସକାଳେ ପଖାଳତକ ଖାଇ ବିଲକୁ ଗଲା । ଏବେନେ ଫେରି ଆସି ହତାଶ । କଣ କରିବ ସେ ? ସଖୀ ପାଖକୁ ଯିବ ? ନା, ସେ ବିଗୃରିକୁ ହଇରାଣ କରିବା

ଠିକ୍ ହେବନି । ତେବେ···ତେବେ କଣ ସେ ଗେହ୍ଲିଙ୍କର ଘରକୁ ଯିବ ? ···

ରତନା ଉଠି ଯାଇ ବଳଦଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା ତୋରାଣି ପିଆଇଲା । ଗୁହାଳଲ ପୁରାଇ ଧଡ଼ା ବନ୍ଦ କରି ଗାଧୋଇ ବାହାରି ଗଲା ।

ପୋଖରୀରୁ ଫେରି ଅସି ଦେଖେ ତ ଭାତ କଂସା ଧରି ସଖୀ ଦୁଆରେ ବସିଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ରତନା ପଚାରିଲା—

"ତୁ ପୁଣି ଏତେବେଳେ କୁଆଡ଼େ ଅସିଲୁ ସଖୀ ?"

ସଖୀ ହସ ହସ ମୁହଁରେ କହିଲା—

"ତମ ପାଇଁ ପରା ଭାତ ନେଇ ଅସିଛି···। ସକାଳେ ତ ପଖାଳତକ ଖାଇ ହାଣ୍ଡି ଗଡ଼େଇ ଚାଲିଗଲ, ଏବେ ଫେରି କଣ ଖାଇବ ସେ କଥାକୁ ତ ଭାବନା ନାହିଁ··· ?"

ରତନା କବାଟ ଖୋଲି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଅସି କହିଲା—

"ମୋ ହାଣ୍ଡିରେ ଭାତ ନାହିଁ···ତୁ ଜାଣିଲୁ କମିତି ?"

"ମଲା, ନ ଜାଣିବ କମିତି ? ···ଛୁଇ ପରି ତମ ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼େଇଛି···ତମେ ସିନା ଦେଖି ପାରୁନାହଁ···ମୁଁ ସବୁ କଥା ଜାଣେ··· ?"

କହି ଦେଇ ସଖୀ ରତନାକୁ ଅନାଇଲା । ଅଖିରେ ଥିଲା ଦୁଷ୍ଟାମିର ଚାହାଣି— ।

ରତନା ସଖୀକୁ ଅନାଇ କହିଲା—

"କଅଣ ତୁ ଜାଣୁ ସଖୀ ?"

"ସକାଳେ ହାଣ୍ଡିରୁ ଭାତ ବାଢିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଦୁଆର ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖିଛି···"

ରତନା ହସି ଦେଇ କହିଲା—

"ଚୋରୁଣୀ···"

ଧୀର ଗଳାରେ ସଖୀ କହିଲା—

"ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରି ପାରୁନାହିଁ··· ।"

"କଣ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁ ?"

ସଖୀର ମନ ହେଲା କହିଦେବ—ମୁଁ ତମର ମନ ଚେଷ୍ଟା କରିବି", କିନ୍ତୁ କହି ପାରିଲାନି । କିପରି ବା କହିବ ? ବିବେକ ବାଧା ଦେଲା । ସେ ଆଉ କୁମାରୀ ନୁହେଁ—ବିବାହିତା । ଆଉ ଜଣକର ସ୍ତ୍ରୀ ସେ— ।

କଥାକୁ ବାଆଁରେଇ ସଖୀ କହିଲା—

"ଗାଧେଇ ଆସିଚ···ଆଗ ଖାଇ ଦେଲ ।" ···

ରତନା ଭାତ କଂସା ପାଖରେ ବସି ଖାଇଲା । ସଖୀ ଦୁଆର କାନ୍ଥକୁ ଅଉଜା ବସୁ ବସୁ କହିଲା—

"ଚଳିବାକୁ ଅସୁବିଧା ହବ । ଦିନକୁ ଦିନ ଜଞ୍ଜାଳ ବଢୁଚି । ଗୋଟିଏ ଦେଖି ଘରକୁ ଆଣ ରତନାଭି'··· ।"

"ଖାଲି ଆଣ ବୋଲି କହିଲେ ତ ହବ ନାହିଁ···ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ହବ"···

"କାହିଁକି ? ମନ ଥିଲେ ପାଖରେ ଅଛି । ମନେଇ ପାରିଲେ ହେଲା··· ।"

ରତନା ଭାବିଲା ସଖୀ ବୋଧେ ଗେହେଲିଇ କଥା କହୁଚି । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହିଲା—

"କେତେ ଥର ମନ କରୁଚି କଥାଟା ପକେଇ ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକଣା କରିନେବି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କି ପାଖକୁ ଆସି କହିବାକୁ ତୁଣ୍ଡ ଖୋଲୁନି ନାହିଁ··· ।"

ସଖୀ ଭାବିଥିଲା, ରତନାଭି' ବୋଧେ ସବୁ କଥା ଭୁଲିଯାଇ ତାଆରି ପାଖରେ ରହିବାକୁ ସଖୀକୁ କହିବ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କଥା ରତନା ମୁହଁରୁ ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ କହିଲା—

"କାହା କଥା କହୁଛ ରତନାଇ' ?"

ରତନା କହିଲା—

"ଗେହେଲିଇ ବିଷୟରେ ତା ବୋଉକୁ କହିବ କହିବବୋଲି କେତେଥର ମନ କଲିଣି, ମାତ୍ର କହି ପାରୁ ନାହିଁ..."

ସଖୀ ଏଥର କଥାଟା ପରିଷ୍କାର ବୁଝି ପାରିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଯଦି ଗେହେଲିଇ ରତନାର ବାହାଘର ହୁଏ, ଯୋଡ଼ି ଏକା ଦହିଁ-ଙ୍କର ମିଳିଯିବ ।

ସଖୀ ! ସେ ତ ଛଡ଼ାଫୁଲ । ସ୍ୱାମୀ ସାଙ୍ଗରେ ରହି ସୁଖରେ ଘର କରିବା ତା କପାଳରେ ନାହିଁ । ଦାହଗଞ୍ଜରେ ଜୀବ-ନଟା କଟେଇବା ପାଇଁ ବିଧାତା ତାକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିଛନ୍ତି । ସୁଖର ସଂସାର ଆଶା କଲେ ମିଳିବ ବା କୁଆଡୁ ? ଗେହେଲିଇ ସେଦିନ କହିଥିଲା—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଭୁଲି ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜେ, ସ୍ତ୍ରୀର ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷକୁ ନେଇ ଘର କରିବା— ।

ସେଦିନ ସଖୀ ମନେ ମନେ ଗେହେଲିଇ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଅ ହେବା ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର କଳଙ୍କର ଦାଗ ବୋଲି ଘୃଣାରେ ନାକ ଟେକି ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ସଖୀର ଏ ଦୁର୍ବଳତା କାହିଁକି ? କଣ ହୋଇଛି ତାର ? ରତନାକୁ ସେ ଝିଅ ବୋଲି ମାନିଛି । ତା ପ୍ରତି ପୁଣି ଏ ପାପ ଆଶା କାହିଁକି ?

ଛି, ଅଉ ଏ ସବୁ କଥା ମନରେ ଭାବିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଗେହେଲିଇ ତାର ସାଙ୍ଗ । ଛୋଟ ଭଉଣୀ ପରି ସେ ତାକୁ ସ୍ନେହ କରେ । ରତନାଇ' ସାଙ୍ଗରେ ଗେହେଲିଇର ଯେପରି ବିବାହ ହେବ ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ସଖୀ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କହିଲା—

"ତମକୁ ଯଦି କହିବାକୁ ଲାଜ ଲାଗୁଚି; ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ ଆଗରେ ମୁଁ କଥାଟା ପକାଇଲେ କିମିତି ହୁଅନ୍ତା ?"

ରତନା ଆନନ୍ଦରେ କହିଲା—

"ତୋ ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କିଏ ଅଛି ସଖୀ ? ମୁଁ ସିନା ତୋଠୁଁ ବରଷେ 'କି ଛ' ମାସ ବଅସରେ ବଡ଼ ହେବି, ହେଲେ ବୁଦ୍ଧିରେ ତୁ ମୋ ଠାରୁ ବଡ଼··· ।"

ରତନାଇ' ସଖୀକୁ ଅତି ଆପଣାର ବୋଲି ଭାବିଛି—ଠିକ୍ ନିଜର ମାଆ ପେଟର ଭଉଣୀ ପରି । ଏଇ ତାର ଯଥେଷ୍ଟ । ବାପା ମାଆ ସଖୀର ଯେତେବେଳେ ମରିଗଲେ, ପଡ଼ା ପଡ଼ୋଶୀ କେହି ପାଖ ପଶିଲେ ନାହିଁ । ଏଇ ରତନାଇ' ତା ପାଖରେ ଆସି ଠିଆ ହେଲା । ଅଣ୍ଟାରେ ଗାମୁଛା ଭିଡ଼ି ସବୁ କାମରେ ସଖୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ଦୁଃଖରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇଛି । ନ ଖାଉଥିଲେ ପାଖରେ ବସି ଖୁଆଇ ଦେଇଛି । ଏତେ ସ୍ନେହ···ଏତେ ମମତା ସଖୀ କଣ ଭୁଲିଯିବ ?

ନା—ନା, ଏହା କିପରି ହେବ ? ସଖୀର ଏ ଦୁନିଆରେ ସାହା ଭରସା କିଏ ଅଛି ? ଏଇ ରତନାଇ' ତାର ସବୁ । ଯାଙ୍କୁହିଁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସଖୀ ନିଜର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୁଲି ଯିବାକୁ ଚାହେଁ । ରତନାଇ' ଓ ଗେହ୍ଲେଇର ମିଳନରେ ସେ ବାଦ ସାଧିବ କାହିଁକି ? ରତନା ତାର ଭାଇ । ଗେହ୍ଲେଇ ହେବ ନୂଆବୋଉ ।

"ଏଁ ନୂଆବୋଉ ?"

ମନେ ମନେ ହସି ଉଠିଲା ସଖୀ ।

ଏଇ ଗେହ୍ଲେଇ—ସଖୀ ନାନୀ···ସଖୀ ନାନୀ କହି ହୁରି ପକାଏ··· । ପୋଡ଼ାମୁହିଁ ଅଗ୍ନିସଚଣ୍ଡୀ କହି ସଖୀ ଗେହ୍ଲେଇ ଗାଲରେ ଖୁନ୍ଦା ବସାଏ···ସେଇ ପୁଣି ହେବ ସଖୀର ନୂଆବୋଉ !

ରତନାଇ'ର ସ୍ତ୍ରୀ । ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଖେଳ । ଯା' ହାଣ୍ଡିରେ ଯିଏ ଗୁଣ୍ଡିଲ ପକାଇଛି— ।

ସଖୀ ଆନନ୍ଦରେ କୁରୁଳି ଉଠିଲା । ମନେ ମନେ ରତନାଇ'ର ମଙ୍ଗଳ ମନାସି ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୁହାରି ଜଣେଇଲା ।

ରତନାର ଖାଇବା ଶେଷ ହେଲା । ସଖୀ ଅଇଁଠା କଂସା ଉଠାଇ ନେଇ କହିଲା—

"ମୁଁ କାଲି ଖରାବେଳେ 'ଗେଣ୍ଡେଇ'ର ଘରକୁ ଯାଇ ଗେଣ୍ଡେଇ ବୋଉ ସାଙ୍ଗରେ ସବୁ କଥା ଠିକ୍ ଠିକଣା କରି ଆସିବି ।"

ରତନା ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ତୁ ଯେପରି ଭଲ ବୁଝୁଚୁ ସେଇପରି କଅର... ।"

ରତନାଇ'ର ସଖୀ ଉପରେ ଏତେ ବିଶ୍ୱାସ ? ଘରର ମୁରବି ଭାବି ସଖୀ ଉପରେ ସବୁ କଥା ଛାଡ଼ି ଦେଉଛି । ଏଇ କଥାକୁ ମନେ ମନେ ଭାବି ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠିଲା ସଖୀ ।

× × × ×

ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ । ଗାଆଁର ମାମଲତକାର । ଟାଉଟରିଆ । ଆଜି କାଲି ସଭ୍ୟ ଭାଷାରେ ଯାହାକୁ କହନ୍ତି 'ବ୍ରୋକର' ବର୍ଗ । ରାଉତଙ୍କ ଫାନ୍ଦରେ ଯିଏ ଥରେ ପଡ଼ିଛି, ସିଏ ଜାଣେ ଏ ଫାନ୍ଦରୁ ଉଧୁରିବା କେଡ଼େ କଠିନ । ମୁଣ୍ଡରେ ରାମାନନ୍ଦ ଚିତା । ତୁଣ୍ଡରେ "ରାଧାକୃଷ୍ଣ"ଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମ । ବେକରେ ଲମ୍ବେ ଆଠଟି ତୁଳସୀ ମାଳୀ । ପର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମନ ଥିଲେ ବି ମୁଣି ଭିତରେ ମାଳା ଗଡ଼େଇବାର ଭୁଲ୍ ମୋଟେ ହୁଏନି ।

ରାଉତଙ୍କର ବୟସ ପଞ୍ଚାବନ । ଦେଖିଲେ ଚାଳିଶି ଭିତରେ ମନେ ହୁଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ରୋଗିଣୀ । କିଛି ନା କିଛି ରୋଗ ସଦାବେଳେ ଲାଗି ରହୁଛି । ରାଉତେ ମଝିରେ ମଝିରେ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିବାହ କରିବାକୁ ମନ ହୁଏ । ସାଙ୍ଗ ସାଥୀମେଳରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲେ । ରାଉତେ ପାତ୍ରୀ ଠିକଣା କରି ଦେବାକୁ ସାଙ୍ଗ ଲୋକଙ୍କୁ କହନ୍ତି— । ବୁଢ଼ା ହେଲେ ବି ଯୁବକ ସୁଲଭ ସ୍ୱଭାବ ମୁହଁରେ ଆଣିବାକୁ କେତେ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି ସେ ।

ଧନ୍ୟ ରାଉତେ··· । ଆଉ ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାଙ୍ଗ ସାଥୀଗଣ ! —

ଏଇମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସମାଜପତି । ଗାଆଁ ମୁଖିଆ । ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ନାଗରିକ । ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତର ସଭାପତି । ଭଲ ମନ୍ଦ ସବୁ ଏଇମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏଇମାନେହିଁ ଗ୍ରାମ ଲୋକଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା— !

ରତନା ରାଉତଙ୍କ ଘରୁ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେଲାଣି, ସେଇ ଦିନଠାରୁ ରାଉତେ ସବୁ କଥା ଦେଖି ଶୁଣି କି ଉପାୟରେ ରତନା ଠାରୁ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଆଯିବ, ମନେ ମନେ ସେଇ ଉପାୟ ଖୋଜୁଛନ୍ତି । ହେଲେ ମହାଜନ ଘର ଭୟରେ ମୁହଁ ଖୋଲି କାହାରିକୁ କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି ।

ରାଉତେ ବୈଠକଖାନାରେ । ଗାଆଁର ଆଉ କେତେ ଜଣ କୁହାଳିଆ । ଭଲ ମନ୍ଦ କେତେ କଥା ପଡ଼ୁଛି ।

ରାଉତେ କହିଲେ—

"ପିଲାଟି ଦିନରୁ ଠୋକାଠାକୁ ଖୁଆଇ ପିଆଇ ବଢ଼େଇ ଆଣିଲି । ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ ଅପମାନ ଦେଇ ଗୁଲିଗଲା ? ସବୁ କରିବ···ମଣିଷ ଗଛ କେବେଁ ହେଇବ ନାହିଁ··· ।"

ଧିଉ ସ୍ୱାଇଁ କଥାଟାକୁ ଅଧୁରି ଟିକିଏ ବାଟେଇ ଦେଇ କହିଲା—

"ତମେ ଯାହା କୁହ ଗୁଜନଡ ! ଠୋକାଠା ଗୋଟାଏ ଭୁଣ୍ଡୀ ଚୁପ୍ ସଇତାନ । ···ସବୁବେଳେ ସେଇ ସଖୀ ଘରକୁ ଦଉଡୁଚି । ହେଁ-ହେଁ, ଫେଁ-ଫେଁ । ହ୍ଣ' ହ୍ଣ'···କଣ ଅଉ ସେ କଥା ଗୁଡ଼ାକ କହିବି—"

ହଲିଆ କହିଲା—

"ଖାଲି କଣ ସଖୀ ଘରକୁ ? ଗେହେଲିଇ ପାଖକୁ ବି ରୋଜ ସଞ୍ଜବେଳେ ଯାଏ । ମୁଁ ଦିନେ ଯାଇଥିଲି ଗେହେଲିଇ ବୋଉକୁ ଡାକିବା ପାଇଁ । ସେତେବେଳେ ରାତି ପହରେ କି ପାଅ ଘଡ଼ି ହବ । ଦେଖିଲି ରତନା ତାଙ୍କ ଅଗଣାରେ ବସିଚି । ତା ପାଖକୁ ଲାଗି ସେ ଠୋକାଠା ବି ବସିଥାଏ । ଗେହେଲିକ ବୋଉ ତ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆମ ଘରକୁ ଅଇଲା । ସେ ଠୋକା ଠୋକୀ ରହିଲେ ଘରେ । କାଳୁଟିଆ ରାତି । କେହି ନାହାନ୍ତି— । ଏଇଥିରୁ କଥାଟା ଅନୁମାନ କଲି··· । ମିଛ କହୁ ନାହିଁ···ଆଖି ଦେଖିଲା କଥା ଇଏ···"

ଠେଟମେଇ ସାହୁ ଗଳାଟା ଖଙ୍କାରି ଦେଇ କହିଲେ—

"ଆଜି କାଲିକା ଠୋକା ଠୋକୀଙ୍କ କଥା ଅଉ କାହିଁକି କହିବ···ଦେଖିଲ ନାହିଁ, ଏଇ ସେଇ ଦିନର କଥା । ଘରେ ବାପ ମାଆ ଭାଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ—କୁଦପାର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଝିଅ କଣ

କଲ ? ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ମାଷ୍ଟରଟା ସାଙ୍ଗରେ ରାତାରାତି ଚମ୍ପଟ ।
...ଏତେ ବଡ଼ ବୁଢ଼ୀଅଧିରେ କପାଳ କାଳି ଲଗେଇ ଦେଲା... ?"

ରାଉତେ ପାନ ଦାଲୁ ଦାଲୁ କହିଲେ—

"ବୁଝିଲ ସ୍ୱାଇଁଏ...ଏ ହେଲା କଳିଯୁଗ । ...ଘୋର ପାପ । ଗୁରୁ ଗୌରବ ମାନିବେ ନାହିଁ । ଥୟ ଧର, ବେଳ ଖଣ୍ଡେ ପାଖେଇ ଆସିଲାଣି । ବଳଭଦ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ କଳା ଘୋଡ଼ା ଧଳା ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ବାରହାତ ଖଣ୍ଡା ଧରି ଯେତେବେଳେ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ସଂହାର କରୁଥିବେ...ସେତେବେଳେ ଯାଇଁ ମେଦିନୀ ପାପଭାରରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇବ— ।"

ସାହୁଏ କହିଲେ—

"ଗାଆଁରେ ସମସ୍ତେ ଝିଅ ବୋହୂ ଧେନି ଘର କରିଥାଇଁ । ଆଖି ଆଗରେ ଏପରି କାଣ୍ଡ ହେଉଛି । ଏହାର ଗୋଟାଏ ବାଟ ନ କଲେ ଶେଷକୁ ଗାଆଁର ନିନ୍ଦା ହେବ— । ସର୍ଖୀକୁ ଡାକି ପଚରା ଯାଉ । ରତନାକୁ ଘରେ ପୂରେଇ ସେ ଏ ନାଟ କାହିଁକି ଲଗେଇଛି— ।"

ଧଡ଼ୁ ସ୍ୱାଇଁ ରାଉତଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲା—

"ହଁ, ଠିକ ଠିକ କଥା କହ ରାଉତେ ! ଗେହେଲିର ବୋଉକୁ ଡାକି କହିଦିଅ—ଝିଅକୁ ତାର ଚଉଁଳ କେଉଁଠି ବିବାହ ଦେଉ । ପାନ ଯଦି ନ ମିଳୁଛି ତମେ ରାଜି ହୋଇଯାଅ— । ସେଦିନ ବିଲ ମଝିଠାରେ ରତନା ସାଙ୍ଗରେ ଯୋଉ...ଛାଡ଼, ସେ କଥା ଗୁଡ଼ା ଅଉ କଣ କହିବି..."

ରାଉତେ ଯେଉଁ କଥାଟି ବହୁଦିନ ଧରି ମନେ ମନେ ଗୁଣି ହେଉଥିଲେ, ଆଜି ଧଡ଼ୁ ସ୍ୱାଇଁ ତାଙ୍କ ମନ କଥା ଫିଟେଇ ଦେଇ-ଥିବାରୁ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲେ—

"ମୁଁ କଣ ମନା କଲି ବଡ଼ ହେବାକୁ ? ଗେଡ଼େଲିଇ ବୋଉ ସିନା ରାଜ ହେଲେ ? ଠଙ୍କା ପଇସା ଯାହା ଦରକାର ଦେବାକୁ ତଆର ଅଛି । ତମ ଭିତରୁ କେହି ଯାଇ କଥାଟା ପକାଅ । ସାତ କଥାରେ ସତୀ ଭୁଲେ । ତମେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଯଦି କହିବ, ସେ କଣ ତମ ମାନଙ୍କ କଥାରୁ ବଳେଇ ଯିବ— ?"

ହଳିଆ କହିଲା—

"ତମେ ଭାବନା କର ନାହିଁ ରାଉତେ ! ଗେଡ଼ଲୀ ବୋଉ ମୋର ଖୁଡ଼ୀ ହବ । ଅଜାତରେ ହିଅକୁ ତ ଦବ ନାହିଁ ? ଅପଣା ଜାତି, ପୁଣି ରାଉତଙ୍କ ପରି ଗାଆଁ ମାମଲତକାର । ଏପରି ସୁଯୋଗ ବିଏ ଛାଡ଼ିଲାଣି··· ?"

ରାଉତେ କହିଲେ—

"ବଡ଼ି ପାଣିରେ ଫସଲ ଧୋଇଗଲା । ଘର ଗୋରୁ ବିଲରେ ରହିଲା ନାହିଁ । ଖାଇବା ବିନା ଲୋକେ ଅଁଇଲ ଅଫିସ ଦୁଆରେ ଧାଡ଼ି ଦେଇ ଠିଆ ହେଲେ । ଗୁଡ଼ିଲ ମାଣ୍ଡିଆ ପଡ଼ି ଦିଅଗଲା । ସେ ସମୟରେ ଗେଡ଼େଲିଇ ବୋଉକୁ ମୁଁ କଣ କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ? ଲୁଗା କମ୍ବଳ ବଣ୍ଟା ଯିବାପାଇଁ ଗାଣ୍ଠି ଗାଣ୍ଠି ଅସିଲା । ଦାଇତ୍ୱ ମୋ ଉପରେ । ଗେଡ଼େଲିଇ ବୋଉକୁ ଲୁଗା କମ୍ବଳ ଯାହା ଦେଇଛି, ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘରେ ଥିବ— ।"

ସାହୁଏ କହିଲେ—

"ଏ ଦଶଖଣ୍ଡି ମୌଜାରେ ତମ ସମାନସ୍ତର କିଏ ଅଛି ? ମୋ ଆଖିକୁ ତ କେହି ଦେଖା ଯାଉନାହାନ୍ତି ? ଏଇ ମହାଜନ ଘର । ପଦାକୁ ସିନା ଏତେ ଭଡ଼ଙ୍ଗ, ହେଲେ ଭିତରେ ଭିତରେ ଉଇ ଚରିଗଲାଣି— । ରତନାକୁ ଜାଗା ସୁଲିଏ ଦେଇଛନ୍ତି···କଣ ନା' ନିସହାୟକୁ ଅମେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛୁ । ସହର ବଜାରରେ

ରହିଲା ବାଲି । ତମେ ସବୁ ଏ ଗାଆଁର ମାନ ମହତ ଜାଣିବ କୁଆଡୁ ? ପୂଜେଇ ପାରବଣରେ ଖାଲି ଯାନି ଯାତରା ଟା କରଦେଲେ ହୋଇଗଲା— ?”

ରାଉତେ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହିଲେ—

“ଛାଡ଼, ସେ ସବୁ କଥାରୁ ଆମକୁ କଣ ଆଉ ମିଳିବ । ରତନାକୁ ଛୁଆଟି ବେଳୁ ପାଳି ପୋଷି ଆଣି ଶେଷକୁ ସେ ବି ପର ଶିମାରେ ପଡ଼ି ଏଠୁ ଚାଲିଗଲା । ଦେଖିବା ଟୋକା କୋଉଦୋପାର ବଳ ପାଇଛି ? ଶୁଣୁଛି ହଳେ ବଳଦ କରିଛି । ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଜମି ଚାଷ କଲାଣି··· ।”

ଧଉ ସ୍ୱାଇଁ ଥଙ୍କାଳିଆ ସ୍ୱରରେ କହିଲା—

“ହଁ, ଏଇ ଆଖି କେତେ ଦେଖି ଆସିଲାଣି··· ।”

ମହାଜନ ଘର ଆଜ୍ଞା ବଳ ଦେଇଚ । କାଲି ପୁଣି ଓଲଟି ଯିବ । ସେତେବେଳେ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାପାଇଁ ଠାଇଁ ନ ଥିବ— । ଘର ପର ଏଠି ଚାଲୁଥିଲା । ଦୁଧଗୋଳା ଭାତ ପାଟିକୁ ରୁଚିଲା ନାହିଁ— ।

ରାଉତେ କହିଲେ—

“ସଖୀକୁ ସାବଧାନ କରେଇ ଦିଅ । ଗାଆଁରେ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ ତ ଭଲ ଭାବରେ ରହୁ । ହଁ, ଗେଟେହୁଲିଇ ବୋଉକୁ ଠିକଏ ଫୁସୁଲା ଫୁସୁଲି କର । ସେ ଯେପରି ଚାରି ମାସକୁ ବାଭାଘରର କାମ ଶେଷ କରିବାକୁ ରାଜି ହୋଇଯାଏ— । ଯାହା ଟଙ୍କା ପଡ଼ିବ ଦେବାକୁ ତିଆର ଅଛି ।”

ରାଉତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଏକା ବସି ରହିଲେ । ମନରେ କେତେ ରକମର ଭାବନା । ଗେଟେହୁଲିକୁ ସେ ଯଦି ବିବାହ କରନ୍ତି, ତେବେ ଏତେ ବଡ଼ ଘରଟାକୁ ଏକା ଏକା ସମ୍ଭାଳି

ନେବ । ଚେହେରା ଯେପରି, ସେହିପରି ଦେହରେ ବଳ ବି ଅଛି । ଘର କାମରେ ତାକୁ କେହି ବଳେଇ ଯିବନି । ସେହେଲିଇକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପରେ ପାଇବା ପାଇଁ ରାଉତଙ୍କ ମନ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ନିଯୁତି ପୁ ବୃକ୍ଷ ଉପରେ ଥାଇଁ ହସି ଉଠିଲେ । ରାଉତେ ମନାକୁ ମନ ସିନା ଏତେ ପାଞ୍ଚ କରୁଛନ୍ତି, ସେହେଲିଇ ବୋଉ ଯଦି ରାଜି ନ ହୁଏ ?

ରାଜି ନ ହେବ କିପରି ? ଯେଉଁ ବାଟରେ ହେଉ ତାକୁ ରାଜି କରେଇବାକୁ ହେବ । ପର ଘରେ ଯିଏ ମୂଲିଆଣୀ ହୋଇ ଖଟୁଛି···ରାଣୀ ହେବା କଣ ତାକୁ ଗଢେଇବ ? ଏ ସୁଯୋଗ କିଏ ଛାଡ଼ିଲାଣି ନା ସେ ଛାଡ଼ିବ ?

ଧର ସେହେଲିଇ ବୋଉ ରାଜି ହୋଇଗଲା । ଯଦି ସେହେଲିଇ ଅମଙ୍ଗ ହୁଏ ? ବୁଢ଼ା ବୋଲି ବାହା ହେବାକୁ ମନା କରିଦିଏ ?

ତେବେ ଉପାୟ ?

ଉପାୟ ଅନେକ ଅଛି । ନେଇ ଆଣି କାମରେ ଥୋଇ ପାଇଲେ ହେଲା— ।

ରାଉତଙ୍କର ପାଞ୍ଚ ମନ ପଚିଶ ପ୍ରକୃତି ଏକାଠି ମିଶି ବିଚାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏଇ ଗୋଟାଏ ଛାର କଥା ବଳେଇ ଯିବ ? ପିଲାଟି ଦିନରୁ ରାଉତେ ଯେଉଁ କାମରେ ହାତ ଦେଇଛନ୍ତି ସେ କାମ ହାସଲ ହୋଇଛି । ଇଏ କିବା କଥାଟାଏ ଯେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ— ।

ରାଉତଙ୍କ ତିରିଶି ବର୍ଷ ତଳର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଜୀବନରେ ସେ ଯାହା କରି ଆସିଲେଣି, ସବୁ କଥା ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆସି ଆଖି ଆଗରେ ଛାୟାଚିତ୍ର ପରି ନାଚି ଯାଉଛି ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ମନରୁ ଭୁଲ୍ ହେଉନି । ଭାବିଲେ ଏବେ ବି ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଛି— ।

ମଙ୍ଗୁଳି ଚମାର ତାଡ଼ି ଖଟି । ନିଗୁଛିଆ ଜାଗା । ରାତିରେ ସେଇଠି ଅଡ୍ଡା ବସୁଥିଲା । ଧଡୁ ସ୍ୱାଇଁ, ଚେମେଇ ସାହୁ, ରାଉତଙ୍କର ଭାରି ସାଙ୍ଗ । ସବୁ କାମରେ ଏ ଦୁହେଁ ସହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମଡ଼ର କରି ଭଦ୍ରଲୋକ ସାଜନ୍ତି । ଦୁନିଆରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ପାପ କର୍ମ ଅଛି, ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ବାଦ ଯାଇନି । ସବୁଥିରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଏମାନେ— ।

ମାଘ ମାସର କାଲୁଆ ଶୀତ । ନିଶବଦ ରାତି । ତାଡ଼ି ଖଟିରୁ ଜନ ଗହଳି ଭାଙ୍ଗି ଗଲାଣି । ତିନି ବନ୍ଧୁ ବସିଛନ୍ତି । ନିଶାରେ ଆଖି ଢୁଲୁ ଢୁଲୁ । ବାସି ତାଡ଼ି ସାଙ୍ଗରେ ବୁଟ ଭଜା···ପାଟିକି ସୁଆଦ ଲାଗୁଛି— । ମନରେ ରଙ୍ଗିଣୀ ଆଶା । ସୁନ୍ଦରୀ ଉର୍ବଶୀକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ମନ ବ୍ୟାକୁଳ । × × ×

ଉର୍ବଶୀ ଓ ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତଙ୍କ ନାଆଁରେ ଗ୍ରାମସାରା ହାଟ ବସିଛି । ମାଇପି ମହଲରେ ଉର୍ବଶୀକୁ ବାଟପୀ ବୋଲି କହି ଛଗ ମେଲ୍ଲେ । ଟୋକା ମହଲରେ ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ ନାଆଁରେ କେତେ କଥା ଉଠିଲା । ମୁରବି ମାନଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ନେଙ୍ଗୁଟିଆ ଗୋଟାଏ ବାଲୁଙ୍ଗା ଆଉ ଗୁଣ୍ଡା ବଦ୍‌ମାସ୍— ।

ସମସ୍ତେ କହିଲେ ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ ଉର୍ବଶୀ ସାଙ୍ଗରେ ଅଛି ।

ଏତେ ନିନ୍ଦା ଅପମାନ ସହି ତଥାପି ଦୁ'ଜଣଙ୍କର ଭାବ ଭାଙ୍ଗିଲା ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦିନେ ନ ଦେଖିଲେ ପାଗଳ ପରି ହୁଅନ୍ତି— ।

ଉର୍ବଶୀର ସ୍ୱାମୀ ନିରୀହ । ମୂଲ ଲାଗି ପେଟ ପୋଷେ । ସ୍ତ୍ରୀର ଏପରି ଢଙ୍ଗ ଦେଖି ଶୁଣି ତାକୁ ଭାରି ଅପମାନ ହେଲା । ଲଜ୍ଜାରେ

ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଦାଣ୍ଡ ଘାଟରେ ଚାଲି ପାରିଲାନି । ସମସ୍ତେ ମାଇଚିଆ ବୋଲି କହିଲେ । ରକ୍ତ ମାଂସ ଶରୀର । କେତେ ଆଉ ବରଦାସ୍ତ କରିବ ? ଦିନେ ରାତିରେ ବେକରେ ରଶି ବାନ୍ଧି ଓହଳି ପଡ଼ିଲା । ସକାଳୁ ଦେଖାଗଲା—ଜବଂଶୀର ସ୍ୱାମୀ ରଥି ଦେଇ ମରିଛି । ଗାଆଁ ଲୋକେ ଭୁଚ୍‌ଭାଚ୍ ହେଲେ । କେତେ ରକମର ମନଗଢ଼ା କଥା— ।

ଦାରୋଗା ପୁଲିଶ ଆସିଲେ । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଜାଗା କରାଗଲା । ଜବଂଶୀ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲା—ଆଗରୁ ପେଟବେମାରୀ ଥିଲା । କଷ୍ଟ ସହି ନପାରି ଜୀବନ ହରେଇଦେଲେ ।

ଦାରୋଗା ବାବୁ ଅଣ୍ଟାଗୁଞ୍ଜା ପାଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ଲାସ୍ ଗଲା ମଶାଣିକୁ । ଜବଂଶୀ କେତେ କାନ୍ଦିଲା । ଲୋକେ କହିଲେ—ଏ କାନ୍ଦଣା ଖାଲି ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ।

ଜବଂଶୀ ପାଇଲା ସ୍ୱାଧୀନ । ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ ଜବଂଶୀ ଘରର ଖବର ସବୁ ବୁଝିଲେ । ମଜଲି ମଜଲିସ୍‌ରେ ରାତି ଦିନ କଟା ପଡ଼ିଲାନି— ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଜବଂଶୀର ଯୌବନ ମଉଳିଲା । ନଈର ଉଚ୍ଛୁଳା ଜୁଆରରେ ଭଟ୍ଟା ପଡ଼ି ଗଲାଣି । ଜବଂଶୀ ଘରକୁ ନେଙ୍ଗୁଟି ବାବୁଙ୍କର ଯିବା ଆସିବା ବେଶୀ ନାହିଁ । ଦିନେ ଗଲେ ତ ଆଠ ଦିନ ଦେଖା ମିଳିବା କଷ୍ଟ । ଜବଂଶୀ ଖବର ପଠାଏ । କିନ୍ତୁ ରାଉତେ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ମୁହଁଛପା ଦେଇ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲନ୍ତି । ଜବଂଶୀ ଆସିବା ପଥକୁ ଚାହେଁ, କିନ୍ତୁ ନାଗରମଣି ଅସ-ନ୍ତିନି । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଏ ଜବଂଶୀ··· । ଜୀବନରେ ସେ ଯାହା କରି ଆସିଲାଣି—ଏକାଟିଆ ବସିଲେ ମନେ ମନେ କେତେ କଥା ଗୁଣି ହୁଏ । ଭୁଲି ପାଇଁ ନିଜକୁ ଧିକ୍‌କାର କରେ ସେ । ଏବର୍ଣ୍ଣ ବେଳେ ଲୁହରେ ଆଖିପତା ଓଦା ହୋଇଯାଏ ।

ନେଙ୍ଗୁଟି ବାବୁଙ୍କର ଯୁବକ ମନ । ଆଖିରେ ମହୁଆ ନିଶା । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଭ୍ରମର ଜାତି । ଏ ଫୁଲରୁ ଉଡ଼ି ସେ ଫୁଲରେ ବସି ମଧୁ ଚୁମ୍ବିବା ଏମାନଙ୍କର ଜାତଧନିଆ ବ୍ୟବସାୟ ।

ଉର୍ବଶୀର ଭରାଟିଆ ଯୌବନ ଫିକା ପଡ଼ିଗଲା । ଫୁଲ ମଉଳିଗଲେ ତାହା ମଇଳା ଗଦାକୁ ଫିଙ୍ଗାଯାଏ । ପୁଣି ନୂଆ ଫୁଲକୁ ହୁଏ ଆଦର ।

ଗାଆଁର ବାଉରୀଣୀ ଟୋକୀ ନେତ । ଗୋଟିଏ ଗୁଳଲରେ ଗଢ଼ା । ଟେକା ମୁହଁ । ଅଡ଼ ଆଖିରେ ଚାହିଁଦେଲେ କଲିଜାରେ ଛୁରୀ ଚାଲିଯାଏ । ହସିଲେ ଥୋପି ଥୋପି ମହୁ ଝରି ପଡ଼େ । ନେଙ୍ଗୁଟି ବାବୁଙ୍କ ପିଆସୀ ପ୍ରାଣ ଧାଇଁଲା ନେତ ପାଖକୁ । ଅଞ୍ଜୁଳା ପତେଇ ସେ ନେତ ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲେ । ନେତ ଅଞ୍ଜୁଳାରେ ମହୁ ଭରିଦେଲା ନେଙ୍ଗୁଟି ବାବୁ ପାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ରୋଗ ଶଯ୍ୟାରେ ପଡ଼ି ଉର୍ବଶୀ ସଢ଼ିଲା । ଘୃଣାରେ ସମସ୍ତେ ନାକ ଟେକିଲେ । କେହି ପାଖ ପଶିଲେନି । ଶେଷକୁ ସେ ବିଷ ଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲା— ।

କାହିଁକି ? କାହା ପାଇଁ ?

ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତେ କଣ ଏପାଇଁ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି ?

ଦୁନିଆ ଆଖିରେ ଫାଙ୍କି ଦେଇ ହେବ, କିନ୍ତୁ ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଯିଏ ବିଚାରକ, ତା ପାଖରେ କଣ କୈଫିୟତ ଦେବ ?

ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତଙ୍କ ଯୁବକ ମନ—ଦେହରେ ଅସୀମଶକ୍ତି— ଏ ସବୁ ମାନିବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ । ମନ ଯାହା ଚାହେଁ ତାହାହିଁ କର । ପାପ ଗୋଟାଏ କଣ ? ଧର୍ମାଧର୍ମର ବିଚାର କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଏ ସବୁ ପୁରାଣ ଶାସ୍ତ୍ର କଥା ।

ସୁଜିତଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ପଞ୍ଚାବନ ବର୍ଷ ବୟସ୍କଙ୍କୁ ମନ ଫେରି ଆସିଲା । ଦେହ ହାତକୁ ଅନାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ଶକ୍ତି ଅଛି—ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିବାର ସାହସ ବି ଅଛି— ।

ସଖୀକୁ ନିଜ ଅଧୀନରେ ଆଣିବା ପାଇଁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସଫଳ ହୋଇ ପାରିନି । ସଖୀର ବାପା ଜଣେ ପର ଉପକାରୀ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର କରି ଚାଲୁଥିଲେ । ଶତ୍ରୁର ବି ମିତ୍ରତା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ।

ସଖୀର ବାପ ମାଆ ମଲେଣି । ଏଇନେ ଘରେ ସଖୀ ଏକା । ସ୍ୱାମୀ ତ ଛତରଙ୍କ ପରି କୁଆଡ଼େ ବୁଲୁଛି । ସାହା ଭରସା ତାର କେହି ନାହିଁ, ଥରେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଯିବ କଣ ?

ସୁଜିତେ କାଣରେ ହାତ ସାଉଁଳେଇ କେତେ କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି । ଆଖି ଆଗରେ ଦୁଇଟି ଶବ—ଗୋଟିଏ ଗେହ୍ଲେଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ସଖୀ— ।

(ଆଠ)

ସ୍ୱପ୍ନ ବିହଙ୍ଗର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କବି କହିଲେ—

"ଲଅନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା… !"

ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ହାତରେ ଧରି ପୃଷ୍ଠା ପରେ ପୃଷ୍ଠା ଖେଳେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଗମ୍ଭୀର ଗଳାରେ କହିଲେ—

"କହିଟି ଛାପିଲେ ପାଠକ ପାଠିକା ମହଲରେ ବହୁଳ ବିକ୍ରୟ ହେବ ତ ?"

କବି ବିନୀତ ଗଳାରେ କହିଲେ—

"ଆଜ୍ଞା ! ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଆଗ ଅମୂଳଚୂଳ ପଢି ଦେଖନ୍ତୁ ; ମନ ମାନିଲେ ଭଲ ଖୋରାକ ନିଶ୍ଚୟ ପାଇବେ— ।"

ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ଭାରି ଗଳାରେ କହିଲେ—

"......ହୁଁ...... !"

ପୃଷ୍ଠା ପରେ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକ ଓଲଟା ଚାଲିଛି । ଯେଉଁଠି ମନକୁ ପାଇଲା ଭଳି ଭାଷା ନଜରରେ ପଡ଼ି ଯାଉଛି; ସେହି ପୃଷ୍ଠାଟିକୁ ପ୍ରକାଶକ ଆଖି ପକାଇ ପଢୁଛନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ପୁଣି ଅଙ୍ଗୁଠି ସାହାଯ୍ୟରେ ଚାଲିଛି ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ପୁଣି କବି କହିଲେ—

"ଲେଖାର ଶୈଳୀ ରଖି ଆଜେ ବାଜେ ପ୍ଲଟକୁ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ସଜାଇ ଦିଆ ଯାଇପାରେ । ପାଠକ ପାଠିକା ମହଲରେ ମିଳନ ଅପେକ୍ଷା ବିଚ୍ଛେଦ ବେଶୀ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ମିଳନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିଚ୍ଛେଦର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଧିକ ।"

କବିଙ୍କର କଥା ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ବୁଝିଥିଲେ କି ନାହିଁ ସେ କଥା ଜଣା ପଡ଼ିଲାନି । ତଥାପି ତାଙ୍କର ମୁହଁରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ଥିଲା ପରି ମନେ ହେଲା । ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଦେଖି ସାରି ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥୋଇ ଦେଇ ସେ କହିଲେ—

"ବେଶ୍ ! ଆପଣ ଯେତେବେଳେ କହୁଛନ୍ତି ବହିଟି ଭଲ ହୋଇଛି, କାଲିଠାରେ ଏହାର ଛପାକାମ ଆରମ୍ଭ କରି ଦିଆଯିବ—। ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ଦୁଇ ହଜାର—କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ?"

ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରି କବି କହିଲେ—

"ଆଜ୍ଞା ! ସେ କଥା ମୁଁ କିପରି କହିବି ? ଲେଖା ପାଇଁ ମୁଁ ଦାୟୀ । ସଂସ୍କରଣ ସଂଖ୍ୟା ଦେବା ମୋ ମତ ନୁହେଁ । ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ ମୋର ଅଧିକାର କଣ ଅଛି ?"

ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ହସିଲେ । ଠିକ୍ ବ୍ୟବସାୟୀ ମାଡୁଆଲିମାନେ ଯେପରି ମୋଟା ଗଦି ଉପରେ ବସି ହସନ୍ତି । କେତା ଆଜି ବିକେତାଙ୍କ ମନ କପାକପିର ରଫା ହୁଏ ଏଇ ହସ ଭିତର ଦେଇ । ଶେଷକୁ ସେ ସିଗାରେଟ୍‌ର ବହ୍ନିମୟ ଗୃଲେ— ।

କବି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ମିନତି ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ବସିଛନ୍ତି । ଝିଅ ମାନସୀ ପ୍ଲାଷ୍ଟିକର ରଙ୍ଗିଣୀ ଖେଳଣାଟି ଧରି ଖେଳୁଛି ।

ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାମନାରେ କବି ଠିଆ ହୋଇ ପକେଟରେ ହାତ ପୂରେଇଲେ । କିଛି ପାଇଲେନି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ସେ । ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବାବଦ ଅଗ୍ରୀମ ଦେଇଥିବା ଟଙ୍କା ପକେଟରେ ନାହିଁ । ଗଲା କୁଆଡ଼େ ? ଅନ୍ତରରେ ଆଘାତ ପାଇଲେ କବି । ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସି ପଡିଲେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖରେ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ମିନତି କହିଲେ—

"କଅଣ ହେଲା ? ଏପରି ବସି ପଡିଲ ଯେ··· ?"

ହତାଶ ଗଳାରେ କବି କହିଲେ—

"ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ଦେଇଥିବା ଦଶ ଟଙ୍କା ପକେଟରେ ନାହିଁ । ବାଟରେ ଆସୁ ଆସୁ ପକେଟମାର ହୋଇଛି ।"

ମିନତି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ—

"ସେ ପାଇଁ ଦୁଃଖ କରି ଲାଭ କଣ ? ଯାହା ଅମର ନୁହେଁ, ତାକୁ ଧରି ରଖିଲେ ସେ କଣ ରହିବ ?"

ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ କବି । ତାଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠିଲା କଅଁଳ ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ମୁହଁଟିଏ । ସେ ଆଉ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେଁ—କବିଙ୍କର ପୁଅ ବଞ୍ଚାନ । ଅତି ଆଦରର ଧନମଣି— ।

କବିଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟତା ଯୋଗୁଁ ପୁଅ ତାଙ୍କର ଔଷଧ ନ ପାଇ ମରିଗଲା । ସେ ଦିନ କବିଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖି ଯାଇଥିଲା ଆଉ ଗୁଡି ହୋଇଥିଲା ପଥର ।

ଆଉ ଆଜି ?

ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ କବିଙ୍କର ଚେତନା ଫେରିଛି । ଭାବରାଜ୍ୟରୁ ଫେରି ବାସ୍ତବ ରାଜ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି ସେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ସଂସାର କଥା ଭାବିବା ପାଇଁ ଅବସର ମିଳିଛି ତାଙ୍କୁ । କବି ଭାବୁକ—ଦାର୍ଶନିକ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମର୍ମବେଦନା ଜାଣି ପାରିଲେ ।

ପୁତ୍ର ଶୋକରେ ଅଧୀର ମାତାକୁ କଅଣ ବୋଲି କହି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବେ ସେ ? ଗୁହାରି ଗୁହାରି ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଭିତରୁ ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସେହି ପଦିଏ କଥା—"ଯାହା ଅମର ନୁହେଁ, ତାକୁ ଧରି ରଖିଲେ ସେ କଣ ରହିବ ?"

କାହିଁ, ବଞ୍ଚାନକୁ ତ ଅଟକେଇ ରଖି ହେଲାନି । ଫାଙ୍କି ଦେଇ ସେ ଚାଲିଗଲା । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଚାଲି ଯିବେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଯିବ—ଆଦରର ଝିଅଟି ବି ଚାଲିଯିବ । କଳଶକୁ କବି ବିଦାୟ ନେବେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ।

ରହିଲା ଆଉ କଣ ?

କାହିଁକି ? କବିଙ୍କର ଅମର ଲେଖନୀ । —ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ । —ଯାହା ସେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ଦାନ କରିଗଲେ ।

କବିଙ୍କର ମୁହଁରେ ଶରତ୍ ପରି ହସ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ନିଜେ ନିଃସ୍ୱ । ସେ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ଦାନ କରିବ । ଏପରି ଶସ୍ତା ସାହିତ୍ୟ ଲେଖି ବାଃ—ବାଃ—ମାରି ନେବାକୁ ଲୋକର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଦାଢି ରଖିଲେ କେହି ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ କି ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ ପାଲଟି ଯିବେନି । ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପ୍ରଭୁ ଆଉ ରାମା ଭଣ୍ଡାରୀ ଭିତରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ଫରକ୍ ।

ରାଧାନାଥ ଆଜି ଅମର । ପ୍ରକୃତରେ ସେ କବି ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଆହୁରି ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଆଖି ପକାଅ । ଦେଖିବ—ଅମର ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଓ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଏମାନଙ୍କ ଠାରେ ଚିର-ଋଣୀ । ···ଏମାନେ ଅମ ଜାତିର ପୂଜ୍ୟ—ନମସ୍ୟ ଓ ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ— ।

ଏହିପରି ଶସ୍ତା ସାହିତ୍ୟ ଲେଖି ଦୂଷିତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ହେତୁ କଣ ? ଏହା ପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ? ଲେଖକ ନା' ପ୍ରକାଶକ ଗୋଷ୍ଠି ?

ଭେଜାଲ ଯୁଗରେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଖାଣ୍ଟି ସୁନା ବଦଳରେ ରୋଲ୍ଡଗୋଲ୍ଡର ଆଦର ବେଶୀ । ଖାଣ୍ଟି ଘିଅ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଡାଲ୍ଡା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଫଳପ୍ରଦ ବୋଲି ବଡ଼ ବଡ଼ ବିଜ୍ଞାପନ ଛପା ଯାଉଛି । ଅସଲ୍ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନକଲର ମୋହରେ ସମସ୍ତେ ପାଗଳ ।

ସାହିତ୍ୟ ବଜାରରେ ବି ଭେଜାଲ ପଶିଛି । ଏହି ଭେଜାଲ ସାହିତ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ଅସଲ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି । ସବୁ ଯଦି ମନ୍ଦ ହୁଏ—ଭଲ ପୁଣି କିପରି ବଛାଯିବ ? ଅନ୍ଧାର ରାତିଯୋଗୁଁ ଜହ୍ନ ଆଲୁଅ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ, ସେହିପରି ଭେଜାଲ ସାହିତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଭଲ ସାହିତ୍ୟ ଅଛିବୋଲି ବାରି ହୋଇଯିବ— ।

ସେଦିନର କଥା । ଜଣେ ଲେଖକ ବନ୍ଧୁ କହିଲେ—ଏଣିକି ଆମର ଆଉ କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ । ନିକେ ଏଥର ମୁଁ କଲମକୁ ଶକ୍ତ କରି ଧରିଛି । କାବ୍ୟରେ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଟପି ସାରି-ଲଣି । ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମୋ ସମକକ୍ଷ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । କବିତା ତ ପାଟି ଖୋଲିଲେ ପଦ ପରେ ପଦ ମନକୁ ବାହାରି ଆସେ । ବାକି ଅଛି ଉପନ୍ୟାସ । ସାଧନା ଚାଲିଛି । ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଯିବ । 'ଆମେ ହେଲୁଁ ସାହିତ୍ୟ-କୀଟ । ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ହେଲା ଆମର ପେଶା— । ଆଜି ଆଜି କାଲିକା ଲେଖକଙ୍କର ଯାହା ଲେଖା ବାହାରୁଛି ନା'—ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ଅହିତକର । ମୋ ଲେଖା ପଢିଲେ ଅନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ-ମାନେ କଲମ ଛାଡ଼ିଦେବେ— ।

କବି ସେଦିନ ଉକ୍ତ ବନ୍ଧୁଟି ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିବାଦ କରି ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ।

ଜୋର୍ ଯାହାର ମୁଲ୍‌କ ତାଆରି ନୀତିରେ ସେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି— ।

ହେଉ । କ୍ଷତି କଣ ଅଛି ?

ପାଗଳା ବି କହେ—ମୁଁ ଦୁନିଆର ବାଦ୍‌ଶାହା— । କହିଲା ବୋଲି ପ୍ରକୃତରେ ସେ କଣ ବାଦ୍‌ଶାହା ହୋଇଗଲା । ପାଗଳ ସେହି ପାଗଳହିଁ ରହିବ ।

ଆହ୍ୱାନରେ କବିଙ୍କର ଭାବନା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅନାଇଲେ ସେ । ମିନତି କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ସ୍ୱାମୀକୁ କହୁଛନ୍ତି—

"ଏପରି କାଠଟି ପରି ବସିଲେ ଆଜି କଣ ହେବ ? ଠଙ୍କା ତ ହଜିଲା । ଅନ୍ଧାର ଘରେ ନିଜର ଛାଇ ବି ସାଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିଦିଏ । ଦୁଃଖ କାହିଁକି ? ବଜାରକୁ ଯାଅ । କାଲିଠୁ ଉପବାସରେ ରହିଛ··· ।"

ହତାଶରେ କବି ମିନତିକୁ ଅନାଇ କହିଲେ—

"ସଉଦା କିଣିବା ପାଇଁ ଠଙ୍କା ?"

ଝିଅ ମାନସୀ ଖେଲଣାଟି ଧରି ଆନନ୍ଦରେ ଖେଳୁଛି । କଅଁଳ ଶିଶୁ । ସେ କାହୁଁ ଜାଣିବ ବାପା ବୋଉଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟତାର ତାଡ଼ନା ? ବେକରେ ତାର ସୁନା ତାବିଜଟିଏ ଝୁଲୁଥିଲା । ଥରିଲା ହାତରେ ମିନତି ଫିଟାଇ ଆଣି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ହାତରେ ଥୋଇଦେଲେ ।

ଉଭୟେ ମୂକ । ଗୁରେଟି ଆଖିରେ ଛୁଟିଛି ଅଶ୍ରୁର ବନ୍ୟା— । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ ବହୁକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ— ।

(ନଅ)

"ଦାଦୁ କେମିତି ଅଛୁ ବୋଉ ?"।

ଗେହ୍ଲେଇ ଟିଙ୍କିଲିଞ୍ଜି ଉପରେ ଘାସ ବୋଝଟି ଥୋଇ ବେଙ୍ଗ ବୁଢ଼ୀର ବିଛଣା ପାଖରେ ବସି ପଡ଼ିଲା ।

ବୁଢ଼ୀ କର ଲେଉଟାଇ କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ କହିଲା—

"ମୋ ଦୁଃଖ କଥା କାହିଁକି ପଚାରୁଛୁ ? ଆଖି ବୁଜିଲେ ତୋର କଣ ହେବ, ସେଇ କଥାକୁ ଭାବିଲେ କଲିଜା ଭିତର ମୋର ଦୁଇଁ ହେଇ ଆସୁଛି ।"

ଟେଗେହେଲ୍‌ଇ ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ଦେଇ ଅଭିମାନ ଭରା ଗଳାରେ କହିଲା—

"ହଁ,...ପୁଣି ଯଦି ଏଇମିତିଆ କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିବୁ, ଏ ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ଦେବି କହି ଦଉଛି— ।"

ବୁଢ଼ୀ ଫିକା ହସ ଟିକିଏ ଓଠ ଧାରରେ ଟାଣି କହିଲା–

"ବଅସ ସରିଲା । ବୁଢ଼ୀ ହେଲିଣି । ...ଆଉ କଣ ଲୁହାରେ ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି ତୋ ପାଖରେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବସିଥିବି... ? ପାଚିଲା ତାଳ କେଉଁ ଦିନ ଟୋଳ କରି ଖସି ପଡ଼ିବ— ।"

ଟେଗେହେଲ୍‌ଇ ବୁଢ଼ୀ ଛାତିରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇ କହିଲା—

"ତୁ ଶହେ ବରଷ ବଞ୍ଚିବୁଲୋ ବୋଉ...ଶହେ ବରଷ... ।"

ବୁଢ଼ୀ ଟେଗେହେଲ୍‌ଇର ଅଳିଆ କେଶ କେରିକ ସାଉଁଳେଇ ଦେଉଁ ଦେଉଁ କହିଲା—

"ସଖୀ ଆସିଥିଲା । ଏଇ ଆଷାଢ଼ରେ ବାହାଘର କରିନବାକୁ କହୁଛି । ରତନା ବି ଗୃହ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଘର ସମ୍ଭାଳିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ସଖୀ ବେଳେ ବେଳେ ଯାଇ କଣ ଦି'ଟା ରାନ୍ଧି ଦେଇ ଆସୁଛି— । ସ୍ୱଅଟିକୁ ଚଳିବା ପାଇଁ ଏକା ଭାରି କଷ୍ଟ ହଉଥିବ— ।"

ଟେଗେହେଲ୍‌ଇ ମନ ଦେଇ ଶୁଣୁଥିଲା । ମୁହଁ ଖୋଲି କିଛି କହି ପାରିଲାନି ।

କିମିତି ବା ସେ କହିବ ? ବୋଉ କଅଣ ମନରେ ଭାବିବ ? ଲାଜରେ ମୁହଁଟି ତାର ନାଲି ପଡ଼ି ଆସିଲା । ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲା ସେ— ।

"କାହିଁକି ସେଟି ହଇରାଣରେ ଚାଲୁଚନ୍ତି ? ଆମ ଘରେ ଥିଲେ କଣ ହେଇ ନ ଥାନ୍ତା ? ଅପର ଯାହା ଗୁଣେ ବାଣ୍ଟାଏ ଅଛି ଶେଷକୁ ସେଇ ତ ପୁଣି ଭୋଗ କରିବେ ?"

ଦାଣ୍ଡଦୁଆରୁ ଡାକ ଶୁଭିଲା । ଗେହ୍ଲେଇର ଭାବନା ଅଧା ହେଇ ରହିଲା । ଡାକୁଚନ୍ତି ସେ । ତାଙ୍କର ପାଟି ପରି ଶୁଭୁଚି— ।

ଗେହ୍ଲେଇ ଲାଜ ଲାଜ ହୋଇ କବାଟ ଫିଟେଇ ଦେଲା । ରତନା ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁ ଆସୁ କହିଲା—

"ବୋଉ ଦେହ କେମିତି ଅଛି ଗେହ୍ଲୀ— ?"

ଗେହ୍ଲେଇ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଲାନି । ଲମ୍ୱଆ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ଠିଆ ହେବାର ସାହସ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯାଉଛି । କବାଟ କଣରେ ମୁହଁଛପା ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ସେ ।

ରତନା ବୁଢ଼ୀର ବିଛଣା ପାଖକୁ ଯାଇ ବସିଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ଧୁଆଁଘର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇ କଣେଇଛି । ବୁଢ଼ୀ ରତନାକୁ ଦେଖି କହିଲା—

"ଏ ଅବେଳଟାରେ କୁଆଡ଼େ ଆସିଲୁ ବାପ ?"

ରତନା କହିଲା—

"ସଖୀଠୁଁ ଶୁଣିଲି, ଧାଙ୍ଗ ଭଲ ନାହିଁ ବୋଲି । ବିଲରୁ ସିଧା ସିଧା ଏଣିକି ଆସିଲି ଦେଖି ଯିବାକୁ । କଣ ହଉଚି ଦେହ ?"

"ନାଇଁ ବାପ ସେମିତି କିଛି ହେଇ ନାଇଁ । କାଲି ରାତିରେ କଅଣ ଟିକିଏ ଜର ହେଇଥିଲା । ଭଲ ହେଇଯିବ ଯେ···ତମେ ସବୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହଉଚ କାହିଁକି ?"

"ମୁଁ ଯାଉଚି ଡାକ୍ତର ଡାକି ଆଣିବି— ।"

"ନାଇଁ ମ ! ଡାକତର ଆଣିବୁ କାହିଁକି ? ମଝିରେ ମଝିରେ ଏଇପରି ମୋ ଦେହ ହଏ···ଦିନକ ପରେ ଆପଣା ଛାଏଁ ଭଲ

ହେଇଯାଏ— । ବିଲରୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆଇଚୁ···ଯା' ଗାଧେଇ ଖାଇବୁ— ।"

ଟେଟେହୁଲିଇ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇ ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲା । ଭାବିଲା, କହିବ—ଏଇଠି ମୁଁ ରନ୍ଧା ଦଉଚି, ଗାଧେଇ ଖାଇ ଦେଇ ଯାଅ— । କିନ୍ତୁ କହି ପାରିଲାନି ସେ । ମୁହଁ ପାଖକୁ ଆସି କଥାଟା ଅପଣା ଛାଏଁ ଲେଉଟି ଗଲା । ନାରୀ ସୁଲଭ ଲଜ୍ଜାରେ ମୁହଁଟି ତାର ରଙ୍ଗା ପଡ଼ି ଆସିଲା ।

ରତନା କହିଲା···

"ମୁଁ ଯାଉଚି ମାଉସୀ ! ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିକୁ ଆସିବି— ।"

ବୁଢ଼ୀ ସ୍ନେହଭରା କଣ୍ଠରେ କହିଲା—

"ଏଇଠି ଦି'ଟା ଖାଇ ଦେଇ ଗଲେ କଣ ହୁଅନ୍ତା ନାଇଁ ବାପ ?"

"ନାଇ ମାଉସୀ ! ସଖୀ ରନ୍ଧାବଢ଼ା କରି ତେଣେ ଅନେଇ ବସିଥିବ—"

"ଅଚ୍ଛା ଯା' ବାପ ! ସଞ୍ଜ ପହରକୁ ଆସିବୁ··· ?'

ରତନା ଚାଲି ଯାଉଛି । ଟେଟେହୁଲିଇ ରତନାର ପଛେ ପଛେ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଲା । କଣ କହିବ କହିବ ବୋଲି ମନ କରୁଛି, ମାତ୍ର କିଛି କହି ପାରୁନି । ଠିଆ ହୋଇ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରତନାର ଯିବା ବାଟକୁ ଅନାଇ ରହିଛି ।

ସଖୀ ପ୍ରତି ଟେଟେହୁଲିଇ ମନରେ ଅଭିମାନ ଆସିଲା । ମନକୁ ମନ କହି ହେଲା—ପୋଡ଼ାମୁହିଁ ସଖୀ ନାମ୍ନୀ ସବୁ କଥାକୁ ଅଗ ଭର ହଉଚି— । ବଳେ ପଣି ଘରେ ମାଲିକଆଣୀ ଦେଖାଇ ହବ । ସେ କଣ ଏଠି ଖାଇ ନ ଥାନ୍ତେ··· । ତାଅରି ପାଇଁ ଚାଲିଗଲେ— ।

ବୁଢ଼ୀ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ଡାକ ପକାଇଲା—

"ଆଲୋ ଟେଗ୍‌ହ୍ଲୀ ସେତେବେଳୁ ବିଲରୁ ଆସିଲୁଣି···କଅଣ ଦି'ଟା ଖାଇଦିଏ··· ।"

ଟେଗ୍‌ହ୍ଲିଇ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା । ଦେଖିଲା ବୋଉ ତାର ଜରରେ କମ୍ପୁଛି । ଛିଣ୍ଡା କମ୍ବଳଟିଏ ଅଲଗୁଣିରୁ ଆଣି ଘୋଡ଼େଇ ଦେଇ କହିଲା—

"ଜର ବେଶୀ ହେଲା କି ବୋଉ ?"

"ଇଲୋ ନା'ଲୋ··· । ମୋର କିଛି ହେଇ ନାହିଁ···ତୁ ଯିବୁଟି ଖାଇବୁ— ।"

ଟେଗ୍‌ହ୍ଲିଇ ଯାଇ ଭାତ ବାଢ଼ି ଖାଇଲା । ମନ ତାର ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ବୋଉକୁ ଏପରି ଜର ହେବାର ସେ ଆଉ କେବେ ଦେଖିନି । ଦି' ଦିନ ହେଲା ସେହିପରି ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ରହିଛି— ।

× × × ×

ସଖୀ ପଚାରିଲା—

"ମାଉସୀଙ୍କ ଦେହ କିପରି ଅଛି ରତନାଇ' ?"

"ଦେଖି ଆସିଲି—ଜର ଟିକିଏ କମିଚି । ବିଛଣାରେ ଶୋଇଚନ୍ତି । ଡାକ୍ତର ଡାକିବା ପାଇଁ କହିଲି—ସେ ମନା କଲେ— ।"

"ଟେଗ୍‌ହ୍ଲିଇ କଣ କରୁଚି ?"

"ବୋଉ ପାଖରେ ତାର ବସିଚି । ଲାଜ ଲାଜ କଲା । କଥା କହିଲା ନାହିଁ— ।"

ହସି ଉଠିଲା ସଖୀ । କହିଲା—

"ବାହାଘର କଥା ଶୁଣି ଟୋକୀଟାକୁ ଲାଜ ମାଡୁଚି ।"

ରତନା କିଛି କହିଲାନି । ସଖୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା । ସଖୀକୁ ଠିକ୍ ନିଜ ମାଆ ପେଟର ଭଉଣୀ ପରି ସେ ଦେଖେ । ସ୍ୱାମୀକୁ ଚାରି ଭିତରିଆ ଲୋକ ପୁଚରାଇ ଖୋଜେ । କିନ୍ତୁ କିଛି ସନ୍ଧାନ ପାଏନି । ସେତେବେଳେ ସାଙ୍ଗରେ ବିଭାଘର ହେବ । ସଖୀର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରତନାର ମହାଚିନ୍ତା—ସଖୀ ପାଇଁ । ···ସେତେବେଳେ ଏ ଘରକୁ ଆସିଲେ ସଖୀର ମନ ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ଭାବନା ଚିନ୍ତା କରି କରି ଆହୁରି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବ । କିପରି ସଖୀର ସ୍ୱାମୀକୁ ଖୋଜି ଆଣି ସଖୀ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇବ । ଏହି ଚିନ୍ତା ରତନା ମନରେ ସଦା ସର୍ବଦା ରହିଛି— ।

କିଏ ଡାକିଲା—

"ଘରେ ଅଛୁ ରତନା ଭାଇ ?"

ରତନା ଜବାବ ଦେଲା—

"କିଏ ?"

"ମୁଁ ମଦନା । ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଡାକୁଚନ୍ତି"—

ରତନା ସଖୀକୁ କହିଲା—

"ତୁ ଘରେ ଥା' ସଖୀ ! ମୁଁ ଯାଉଚି ମହାଜନଙ୍କ ଘରକୁ । ବୁଢ଼ା କାହିଁକି ଡକେଇ ପଠେଇଚି ଶୁଣି ଆସେଁ—"

ମଦନା ସାଙ୍ଗରେ ରତନା ଚାଲିଗଲା । ସଖୀ ଦୁଆର ଘର ଓଳେଇବାରେ ଲାଗିଲା— ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ରତନା ଘରକୁ ଫେରି ଆସି କହିଲା—

"ସଖୀ ! ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକ ଯାଉଛି । ଫେରୁ ଫେରୁ ଦୁଇ ଦିନ ଡେରି ହବ । ଘର ଦୁଆରକୁ ଅନିସା ରଖିବୁ । ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କ ଖବର ଭଲ ରକମ ବୁଝୁଥିବୁ— ।"

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ରତନା ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ସଖୀ କହିଲା—

"କଣ ଏମିତ ଜରୁରୀ କାମ ପଡ଼ିଲା ଯେ···ଏଇନେ କଟକ ବାହାରିଚ ?"

"କଅଣ ସରକାରୀ କାମରେ ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ଯାଉଚନ୍ତି । ଏକା ନ ଯାଇ ମତେ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବେ । ହଁ, ମାଉସୀ ଖବର ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ବୁଝି ଆସିବୁ— ।"

ଲୁଗା କାମିଜ ପିନ୍ଧି ରତନା ଚାଲିଗଲା । ସଖୀ ଠିଆ ହୋଇ-ଥିଲା । ଭାବିଲା, ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ରତନାଇଁକୁ ଡାକି କହିବ—କଟକ ଯାଉଚ, ଯଦି ତାଙ୍କ ଦେଖା ପାଅ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବ ।

ରତନା ପଛେ ପଛେ ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଦୌଡ଼ିଗଲା ସଖୀ । କିନ୍ତୁ ଡାକି ପାରିଲାନି । ଶୁଭ ଅନୁକୂଳରେ ରତନାଇଁ ଯାଉଚି । ପଛରୁ ଡାକିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା ସଖୀ ।

ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ ଗେହ୍ଲେଇର ଘରକୁ ଗଲା ସଖୀ । ଗେହ୍ଲେଇ ମୁହଁଟି ଶୁଖାଇ ଦେଇ ବୋଉର ବିଛଣା ପାଖରେ ବସିଛି । ବୁଢ଼ୀକୁ ଭାରି ଜର । ପାଗଳୀଙ୍କ ପରି ଗପୁଛି ।

ସଖୀକୁ ଦେଖି ଗେହ୍ଲେଇ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା—

"ବେଳକୁ ବେଳ ବୋଉର ଜର ବେଶୀ ହଉଚି । ମୁଁ କଅଣ କରିବି ସଖୀ ନାଣୀ··· ?" ···

ସଖୀ କହିଲା—

"ତୁ ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ହଉଚୁ ? ଥୟ ଧର···ମାଉସୀର କଣ ହେଇଚି ଆଗ ମୁଁ ଦେଖେଁ— ।"

ସଖୀ ବୁଢ଼ୀ ଦେହରେ ହାତ ଦେଲା । ଭାରି ଜର । ଦେହ ଯେପରି ନିଆଁ— । ଗେହ୍ଲେଇ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଏକା ଅସିଲୁ ସଖୀ ନାନୀ ?" ...

ସଖୀ କହିଲା—

"କଅଣ ଆଉ କରିବି ? ରଞ୍ଜନାଇ' ଘର ନେଉଥିବାରେ ମହାଜନ ବୁଢ଼ା ସାଙ୍ଗରେ କଟକ ବାହାରି ଗଲେ । ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ଆସିବେ ବୋଲି କହି ଯାଇଚନ୍ତି । ମାଉସୀ ଦିହ କିପରି ଅଛି ଦେଖିବାକୁ ଆଇଲି !"

ଗେହେଲିର ମନରେ ଭାରି କଷ୍ଟ ହେଲା । କଟକ ଗଲେ ସେ, ଏଥରୁ ଫେରୁ ଦୁଇ ଦିନ ହବ । ବୋଉର ଦିହ ଯଦି ବେଶୀ ଖରାପ ହୁଏ, ଏକାଟିଆ ସେ କଅଣ କରିବ ? ଡାକ୍ତର ଡାକି ଆଣିବ କିଏ ?

ଗେହେଲିଇ ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ରଞ୍ଜନା ଉପରେ ତାର ଏ ଅଭିମାନର କାନ୍ଦଣା ।

ସଖୀ କହିଲା—

"ତୁ' ତୁ କାନ୍ଦୁଚୁ ? ମୋ ରାଣ ତୁନି ହ'... ।"

ଗେହେଲିର ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଲା ସଖୀ ।

ବୁଢ଼ୀ ବିଛଣାରେ ଶୋଇଛି । ପାଟି ଅଠା ଅଠା । କଥା କହି ପାରୁନି । ଡାକିଲେ ଜବାବ ଦେଉନି । ଗେହେଲିର କଅଁଳ ଅନ୍ତର ଭୟରେ ଥରି ଉଠିଲା । ଧୀରଗଳାରେ କହିଲା ସେ—

"ବୋଉକୁ ଜର । କେହି ସାହା ଭରସା ନାହିଁ । ରାତିରେ ଏକାଟିଆ କେମିତି ରହିବି ସଖୀ ନାନୀ ?"

"କ'ଣ୍ଲେ ଡର ଗୋଟାଏ କଅଣ ? ଏକା କାହିଁକି ରହିବୁ ? ମୁଁ ପରା ତୋ ପାଖରେ ଅଛି ?"

ଗେହେଲିଇ ସଖୀ ପାଖରୁ ଭରସା ପାଇଲା । ରାତିରେ ଦିହେଁ ଯାକ ଚେଇଁ ବସି ରହିଲେ । ବୁଢ଼ୀ ସେହିପରି ନିର୍ଜୀବ ଭାବେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଛି ।

ନିଶବଦ ରାତି । ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କର ହୁଲା ଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ "ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା ଧାଇଁ ପଡ଼ ହୋ" କହି ଚିଲାର କରି ଦୌଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଗେହେଲିଇ ସଖୀ ଆସି ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖିଲେ । ଲୋକ ଗହଳରେ ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡ କମ୍ପି ଉଠୁଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଡାକ—'ଧାଇଁପଡ଼ ହୋ ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା ।'

କାହାର ?

ଗେହେଲିଇ ସଖୀ ଅନାଇଲେ—ରତନାର ଘର ପୋଡ଼ି ଯାଉଛି । ପାଗଲୀଙ୍କ ପରି ଦ' ଜଣଯାକ ଧାଇଁଲେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ।

ଲହ ଲହ କରି ନିଆଁ ହୁଲା ଉଠୁଛି । ବାଲ୍‌ତି, ମାଠିଆ, ଗରା, ଯିଏ ଯାହା ପାଉଛି ପୋଖରୀରୁ ପାଣି ଆଣି ନିଆଁ ଉପରେ ଢାଳୁଛନ୍ତି । ପବନ ସାଙ୍ଗରେ ନିଆଁର ପ୍ରଖର ଗତି ପ୍ରବଳବେଗରେ ଜଳି ଉଠୁଛି । ପାଣି ଢାଳିଲେ ବି ଶାନ୍ତ ହେଉ ନାହିଁ । ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରକୋପ—ସେ ଆଜି ରତନାର ଘରକୁ ଭସ୍ମ କରିଦେବେ— ।

ରତନାର ଘର ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲା । ଗେହେଲିଇ ସଖୀ ଚିଲାର କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ କଥା—"ଆହା, ବିଚରା କେତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଘର ଖଣ୍ଡିଏ କରିଥିଲା···ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ସବୁ ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲା··· ?"

ବହୁ କଷ୍ଟରେ ନିଆଁ ଲିଭିଲା । ଜିନିଷପତ୍ର ସବୁ ପୋଡ଼ି ଯାଇଛି । କିଛି ନାହିଁ । ଗେହେଲିଇ ସଖୀ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ବୁଢ଼ୀ ସେହିପରି ବିଛଣାରେ ଶୋଇଛି । ଖୁସ୍‌-ଖାସ୍ ଶବ୍‌ଦ ନାହିଁ ।

ଗେହେଲିଇ ଡାକିଲା—

"ବୋଉ ! ବୋଉ ମ··· !"

କିଛି ଜବାବ ନାହିଁ । ଦିହରେ ହାତ ବୁଲେଇଲା—ହେମାଳ । ହାତ ଗୋଡ଼ ନାଠି ହୋଇ ଗଲାଣି— । ନାକରେ ନିଶ୍ୱାସ ଚାଲୁନି ।

ଗେହ୍ଲେଇ ବିକଳରେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ସଖୀ ବି ବାହୁନିଲା ଗେହ୍ଲେଇ ସାଙ୍ଗରେ— ।

ସକଳ ମାୟା ମମତା ଏଡ଼ି ଗେହ୍ଲେଇ ବୋଉ ମରିଗଲା ।

କାନ୍ଦଣାରେ ସାଇ କଂପୁଛି । ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ କେହି ପାଖରେ ନାହିଁ । ରାତି ସାରା ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପାଖରେ ବସି ରହିଲେ ଦୁଇ ଜଣଯାକ କାଠ ପିତୁଳାଟି ପରି— ।

ସକାଳ ହେଲା ! ପାଖରେ କେହି ନାହିଁ । ରତନା ତ ଯାଇଛି କଟକ । ଶବ ମଶାଣିକୁ ଯିବ କିପରି ? ହତାଶ ଆଖିରେ ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା—

"କଣ କରିବା ସଖୀ ନାନୀ ? ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଉଠିବ କିମିତି ?"

ସଖୀ କହିଲା—

"ତୁ ବସିଥା' । ମୁଁ ଯାଉଚି ପଡ଼ା ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବି— ।"

ସଖୀ ଚାଲିଗଲା । ଗେହ୍ଲେଇ ତା ବୋଉର ଶବ ପାଖରେ ବସି ଭାବୁଛି । ଆଖିରେ ଲୁହଧାର ।

ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଦୁଇଟି ବିପଦ । ଏ ବେଳରେ ରତନାଇ ପାଖରେ ନାହିଁ । ଘର ତାଙ୍କର ପୋଡ଼ି ଯାଇଚି । ଏଣେ ବୋଉ ହଠାତ୍ ମରିଗଲା । କିପରି କଣ ସେ କରିବ ? ବୁଦ୍ଧି ବାଟ କିଛି ଦିଶୁ ନାହିଁ ଗେହ୍ଲେଇକୁ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆଖିରୁ ପାଣି ଶୁଖି-ଲାଣି । ତୁହାକୁ ତୁହାକୁ ପେଟ ଭିତରୁ ଖାଲି ମରମ ଫଟା କୋହ ଉଠୁଛି ।

କେହି ଲୁହାରେ ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି ରହିନି କି ରହିବ ନାହିଁ। ସମସ୍ତେ ଚାଲିଯିବେ। ଯିବା ଆସିବା ଲାଗିଛି। ଜନ୍ମ ପରେ ମୃତ୍ୟୁ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଣିଷ ପଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଏଇ ଦୁନିଆକୁ ଆସେ। ଭଙ୍ଗା ଗଢ଼ା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିୟମ।

ସଖୀ ଫେରି ଆସି କହିଲା—

"କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ ଟେହେଲି! ଯାହାକୁ ଡାକିଲି, ସେ ମନା କଲା। ଏ ଗାଆଁରେ ବିପଦ ବେଳେ ସଭିଏଁ ହଠ ସାଧୁଚନ୍ଦ୍ର। ରତନାଇ' ଥିଲେ ସମସ୍ତିଙ୍କ ମଜା ବୁଝିଥାଆନ୍ତି··· ।"

ଟେହେଲିର ବୁଦ୍ଧି ହଜିଗଲା। କଣ କରିବ ସେ। ରାତିରୁ ବୋଉ ଛାର ମରି ସାରିଛି—କଅଁଳ ଗାଧୁଆ ବେଳ ଗଡ଼ିଲାଣି। ବାସି ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଘରେ ପଡ଼ି ରହିବ? ···କିଛି ଉପାୟ ନ ପାଇ ଟେହେଲି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା।

ସଖୀ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

"ଛି', କାନ୍ଦେ ନାହିଁ। କେହି ନ ଆସିଲେ ତ କଅଣ ଭାସିଯିବ? ଆମେ ୪' ଜଣ ତ ଅଛେଁ। ଧରାଧରି କରି ମାଉସୀକୁ ମଶାଣିକୁ କଣ ନେଇ ଯାଇ ପାରିବା ନାହିଁ?"

କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଣ୍ଟାରେ କାନି ଭିଡ଼ି କୋକେଇ ବାଉଁଶ ସଜାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଗଲା ସଖୀ। ଟେହେଲି ଛାତିରେ ଦମ୍ଭ ବାନ୍ଧି ଆସି ସଖୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲା।

ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ ଡାକ ଦେଇ ଆସି ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ଠିଆ ହେଲେ। ଦେଖିଲେ ସଖୀ କୋକେଇ ସଜାଉଛି। ଟେହେଲି ସଖୀ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଛି— ।

ରାଉତେ କହିଲେ—

"ଏ କି କଥା ? ଗାଆଁର ପଡ଼ା ପଡ଼ୋଶୀ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ଜାତଭାଇ କାହାନ୍ତି ? ତମେ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲା ଦ'ଟା ଶବ ଉଠାଇ ମଶାଣିକି ନେବ ?"

ସଖୀ କହିଲା—

"ଉପାୟ ଆଉ କଅଣ ଅଛି ? ଘର ଘର ତ ବୁଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେହୁରା ହେଲି । କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ କି ଟିକିଏ ହେଲେ ଆସିଲେ ନାହିଁ···ମୁର୍ଦ୍ଦାର କଣ ଘରେ ପଡ଼ି ରହନ୍ତା ?"

ରାଜଟେ କହିଲେ—

"ଡାକିଲୁ । ସେମାନେ ଆସିଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି ?"

"କିଏ ଜାଣେ ? କାଇଁକି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ସେ କେତେ କଥା । ରତନାଇ' ଚେଗେହେଲିଇ ଘରକୁ ଯା' ଆସ କରେ ବୋଲି ଏ ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କ ଦେହ ସହୁ ନାହିଁ । ଚେଗେହେଲିଇର ଏ ବିପଦ ବେଳେ ତାକୁ ଜାତରେ ବାରଣ କରୁଛନ୍ତି··· । ଆଜି କାଲି ଯୁଗରେ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଜାତି ଅଜାତି କଅଣ··· ?"

କହି ଦେଇ ସଖୀ କଅଣ ଗୋଟାଏ କାମରେ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା । ଚେଗେହେଲିଇ ପିଣ୍ଡା ପାଖକୁ ଆଡ଼େଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । ରାଜଟେ ଚେଗେହେଲିଇ ପାଖକୁ ଯାଇ ଚୁପି ଚୁପି କହିଲେ—

"ଦେଖ୍ ଚେଗେଲୀ ! ଗାଆଁ ଲୋକେ ଏ ବିପଦରେ ତୋ ପାଖରେ କେହି ଆସି ଟିକିଏ ଠିଆ ହେଲେ ନାହିଁ···ମୁଁ ଆସିଛି । ତୋର କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ ! ଯଦି ମୋ କଥା ମାନିବୁ ତେବେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି— ।"

ଚେଗେହେଲିଇ ଛାତି ଦକ୍ ଦକ୍ ହେଲା । ବୋଉ ତାର ମରିଯିବା ହେତୁ ମନ ତାର ଠିକ୍ ନାହିଁ । ପୁଣି ରାଜଟେ କଣ କହିବେ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଭୟରେ ରାଜଟଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହିଲା— ।

ରାଜତେ କହିଲେ—

"କୁଟିଲ୍ ଗେହ୍ଲୀ ! ବହୁ ଦିନରୁ କଥାଟା ତୋ ବୋଉକୁ କହିବ କହିବ ବୋଲି କହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ବିଚାରୀ ତ ମରି-ଗଲା । ତୁ ଏକା । ଚଳିବାକୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେବ । ତୁ ତ ଜାଣୁ ଆମାର କୌଣସି କଥାର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଜମି ବାଡ଼ି ଧାନ ଗୃହ-ଲରେ ଘର ଭର୍ତ୍ତି । ହେଲେ ଗୋଟିଏ କଥାରେ ମୋର ବଡ଼ ଅଭାବ । ସେ ଅଭାବଟି ତୋ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ… ।"

ରାଜତଙ୍କ କଥାର ଅର୍ଥ ଗେହ୍ଲେଇ ବୁଝି ପାରିଲାନି । କୁଟିଲ ମିଶା ଚାହାଣି ଦେଖି ଅନ୍ତର ଥାର ଥର ଉଠିଲା । ଅଶଙ୍କାଭରା ହୃଦୟରେ କହିଲା ସେ—

"କଅଣ କହୁଚ ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରୁନାଇଁ— "

ରାଜତେ ହସି ଉଠିଲେ । ଗେହ୍ଲେଇ ପାଖକୁ ଲାଗି ଆସି କହିଲେ—

"ତୁ ତ ଜାଣୁ ଘରେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗଣୀ । ସଦାବେଳେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଛି । ପିଲାପିଲି ତ ସହରରେ ଯାଇ ପଢ଼ାପଢି କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯେ କି କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଛି ସେ କଥା ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଜାଣନ୍ତି… । ତୁ ଯଦି ମତେ ବିବାହ କରିବାକୁ ରାଜି ହୁଅନ୍ତୁ…?

ରାଜତଙ୍କ କଥା ଅସମାପ୍ତ ରହିଲା । ଅନୁରୋଧ ଆଖିରେ ସେ ଗେହ୍ଲେଇକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ଗେହ୍ଲେଇର କଅଁଳ କଲିଜା ଥରି ଉଠିଲା । ଘୃଣାରେ ମୁହଁ ଫେରାଇ ନେଲା ସେ— ।

ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତେ ଗାଆଁ ମୁଖିଆ । ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡି ମୌଜାର ଲୋକେ ମାନନ୍ତି । ନ୍ୟାୟ ନିଶାପରେ ଡାକନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି କିଏ ବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନ ହେବ ? ରାଉତଙ୍କ ପେଟରେ ଏତେ କଥା ? ବାହା ହେବାକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଅଉ କାହିଁ ? ବୁଢ଼ା ଗାତକୁ ଯିବାକୁ ବସିଲଣି । ତଥାପି କହୁଛି ଗୋଟିଏ କୁଆଁରୀ ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିବ । ଛି', ଛି', ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଗେହେଲିଇ ରାଉତଙ୍କର ଝିଅ କି ନାତୁଣୀ ସମାନ ହେବ । ତା ଆଗରେ ଏପରି କଥା କହିବାକୁ ତୁଣ୍ଡ କିପରି ଖୋଲୁଛି ?

ସଖୀ ଅନ୍ତୁଆଳରେ ଥାଇ ରାଉତଙ୍କର କଥା ଶୁଣୁଥିଲା । ରାଗରେ ତାଆର ସାରା ଅଙ୍ଗ କଂପୁଛି ।

ରାଉତେ ଗେହେଲିଇ କାନ୍ଧ ଉପରେ ହାତ ଥୋଇ ଅଦର କରି କହିଲେ—

"ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ । ସେ ରତନାଠା ମୋ ଘରେ ଗୁକିରୀ ଥିଲା । ସେ ତତେ ବାହା ହେବା ପାଇଁ ଭିତରି ପେଞ୍ଚ ଚଳେଇଛି । ମହାଜନ କୁଆଡ଼େ ତାକୁ ବଳ ଦେଉଛି··· । ସବୁ ଫସର ଫାଟି ଯିବ । ତୁ ଖାଲି ଆମ ଘରକୁ ଗୁଲି ଆ'··ଦଣ୍ଡକରେ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ— । ···କଅଣ କହୁଛୁ ଗେହ୍ଲୀ ? ଖାଲି ହଁ ପଦଏ ତୋ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଲେ ମୁଁ ଏଇନେ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଉଠାଇବାର ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେବି— ।"

ଗେହେଲିଇ ରାଉତଙ୍କର ହାତଟିକୁ ନିଜ କାନ୍ଧ ଉପରୁ ଖସେଇ ଦେଇ ଦୂରେଇ ଠିଆ ହେଲା । ରାଉତେ ଆହୁରି ଟିକିଏ ଗେହେଲିଇ ପାଖକୁ ଲାଗି ଯାଇ ନିଜ ଗ୍ଛାତକୁ ଭିଡ଼ି ଆଣିବା ସମୟରେ ସଖୀ ହାତରେ ଗ୍ଝୁଞ୍ଜୁଣୀ ଧରି ଠିଆ ହୋଇ କହିଲା—

"ଇଏ କଅଣ ଗଉଟିଆ ? ଆମେ ଦୁଃଖୀ ହେଲୁ ବୋଲି କଣ ଆମର ମାନ ଇଜ୍ଜତ ନାହିଁ ? ଭଲରେ ଭଲରେ ଏଠୁ ଚାଲିଯାଅ କହୁଚି । ନଚେତ୍ ଏଇ ଖଣ୍ଡିଆ ଝାଡୁଣୀ ଦେଖୁଚ ତ··· ?"

ସଖୀର ଚଣ୍ଡୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଗଉଟିଆ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ତଥାପି ଧମକ ଦେଇ କହିଲେ—

"ଅଚ୍ଛା, ମୁଁ ବି ଦେଖି ନେବି···ସେତେବେଳେ କେଉଁ ବୋପା ତମ ମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ପଡ଼ିବ— ।"

ଗଉଟିଆ ରାଗରେ ଫୁଲି ଫୁଲି ଚାଲିଗଲେ । ଟେଗେହ୍ଲିଇ ସଖୀ କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ସଖୀ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

ଛି', କାନ୍ଦେ ନାହିଁ । କାଲି ସକାଳେ ରତନାଭି' ଆସିଲେ ସବୁ କଥା ପଡ଼ିବ । ···ତୁ ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହଅ ନାହିଁ । ଚାଅଲେ ମାଉସୀକୁ ଧରା ଧରି କରି ମଶାଣିକୁ ନେଇଯିବା— ।"

କୋଟେଇରେ ଆଣି ଶବକୁ ଶୁଆଇ ଦେଲେ । ତା ପରେ କାନ୍ଧରେ ଉଠାଇ ଦୁଇ ଜଣଯାକ ଚାଲିଲେ ମଶାଣି ଭୂଇଁକୁ । ଗାଆଁର ଲୋକେ ନ ଦେଖିଲା ପରି ମୁହଁ ବୁଲେଇ ବାଟ ଛାଡ଼ିଲେ । କେହି କେହି ଏ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ସାହସ ଦେଖି ମନେ ମନେ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ— ।

× × × ×

କଟକ ସହର । ମଟର, ରିକ୍ସା, ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଅବିରାମ ଗତିରେ ଛୁଟୁଛି । ଲୋକ ଗହଳରେ ସହର କମ୍ପମାନ । ଲମ୍ବା ରାସ୍ତା । ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ପାଖରେ କୋଠାଘର । ଦୋକାନ— ହଜାରେକ କିସମର ଜିନିଷ ବିକ୍ରି ହେଉଛି ।

ରତନା ରାସ୍ତାର କଡରେ କଡରେ ଚାଲିଛି । ଆଖି ବୁଲେଇ ସହରର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ସେ । ମଫସଲିଆ ଲୋକ । ନୂଆ ହୋଇ କଟକ ଆସିଥିବାରୁ ତା ଆଖିକୁ ସହରଟା ଚକ ବକକ ପରି ମନେ ହେଉଛି ।

ରତନା ଭାବୁଥିଲା—

ସେ ଦୁଇ ଦିନ ହେବ ଘରୁ ଆସିଲାଣି । ଘରେ ସଖୀକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଛି । ଏକାଟିଆ ସେ କଅଣ କରୁଥିବ କେଜାଣି ? ଚେଗେହେଲେଇ ବୋଉ ଦିହ ଭଲ ନ ଥିଲା··· । ମନ ତାର କୌଣସି କଥାରେ ଅଉ ନାହିଁ । କିପରି ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବ, ସେହି କଥାକୁ ପାଞ୍ଚ କରୁଛି । ମହାଜନେ ଜରୁରୀ କାମରେ ତ କଟକରେ ଆଉରି ଆଠ ଦିନ ରହିବେ । ରତନାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ରହିବାକୁ କହିଲେ ସେ । କିନ୍ତୁ ରତନା ରାଜି ହେଲାନି । ମହାଜନଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଏକା ଏକା ଘରକୁ ବାହାରିଛି— ।

ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଛି । ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ମନେ ମନେ କଣ ଚିନ୍ତା କରି ଦୋକାନ ଭିତରକୁ ପଶିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଦୋକାନରୁ ଯେତେବେଳେ ରତନା ବାହାରି ଆସେ—ତା ହାତରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ସମ୍ବଲପୁରୀ ବେଢ଼ାଣି । ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ପାଡ଼ୀ—ଭାରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ।

ବେଢ଼ାଣି ଦୁଇଟି କାଖ ତଳେ ଜାକି ରତନା ଚାଲିଛି । ବସ୍ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ ପାଖକୁ ଯାଇ କିପରି ବସ୍‌ରେ ଶୀଘ୍ର ଘରକୁ ପଳାଇ ଯିବ । ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ରାତି ଅଧ କି ତିନି ପହର ହୋଇଯିବ । ସହର ଠାରୁ ଷାଠିଏ ମାଇଲ ଦୂର । ଖାଲ ଡିପ ସଡ଼କ ବାଟ । ବସ୍‌ରେ ବସିଲେ ଯେ କି କଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେ କଥା ଯିଏ ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ସେହି କେବଳ ଜାଣେ । ଏହିସବୁ କଥା ମନେ ମନେ

ପାଅଁଛି । ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଗ୍ଲଲଛି ସେ— । ପଛରୁ ହଠାତ୍ କିଏ ଡାକିଲା—

"ରତନା ଭାଇ···ରତନା ଭାଇ···"

ଚମକି ଉଠିଲା ରତନା । ମୁହଁ ବୁଲେଇ ପଛକୁ ଅନାଇଲା । ଦେଖିଲା—ମୁଣ୍ଡ ଝାମ୍ପୁରା । ମୁହଁରେ ଜଣ ଦାଡି ବଢିଛି, ଛିଣ୍ଡା ମଇଳା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ଅଣ୍ଟୁ ଡେଉଁ ନାହିଁ । ଦେହରେ ଖଣ୍ଡେ ହାପ୍ ସାର୍ଟ । ଗୋଟାଏ ପାଗଳା ପରି ଦେଖା ଯାଉଛି ସେ ।

ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ରତନା ଅନାଇ ରହିଲା ଲୋକଟିର ମୁହଁକୁ ।

ଲୋକଟି ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲା—

"ମତେ କଣ ଚିହ୍ନି ପାରୁନା ରତନା ଭାଇ ? ମୋ ନାଆଁ ପରା ନଟବର ?"

ରତନା ଆନନ୍ଦରେ ନଟବରକୁ କୁଣ୍ଢେଇ ପକାଇଲା । ନଟବର ରତନାର ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟି ଜାବୁଡ଼ି ଧରି କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା—

"ସକଳ ସମ୍ପତ୍ତି ହରେଇ ଶେଷକୁ ପଥର ଭିକାରି ହେଲି । ଏହି କଟକ ସହରରେ ବୁଲି ମାଗିଖାଉଛି । ରାତିରେ ରାସ୍ତାଧାରରେ ଶୋଉଛି··· ।"

ନଟବର ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲାନି । ଆଖିର ଲୁହରେ ରତନାର ପାଦ ଦୁଇଟି ତନ୍ତେଇ ଦେଲା ।

ରତନା ନଟବରକୁ ଉଠାଇ ଆଣି ନିଜ ଛାତିରେ ଭିଡ଼ି ଧରି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲା—

"ଯାହା ତ ହେବାର ହେଲାଣି । ଭାବିଲେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଗାଆଁକୁ ଗ୍ଲଅ । ସଖୀ ଘରେ ଏକା··· ନିଜ ମଣିଷକୁ ପାଖରେ ପାଇଲେ କେତେ ଖୁସି ହେବ ସେ— ।"

ନଟବର ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ସଖୀ ପାଖରେ ଠିଆ ହେବାର ସାହସ ମୋର ନାହିଁ ରତନା ଭାଇ ? କୋଉ ମୁହଁରେ ଆଉ ତା ପାଖକୁ ଯିବି ?"

"ପାଗଳାଙ୍କ ପରି କଥା ଆଉ କହ ନାହିଁ ନଟବର । ଭଲ ପିଲାଟି ପରି ଚାଲି ଆସ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ... ।"

ରତନା ନଟବରର ହାତ ଧରି ଟାଣିଲା । ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ସଂକୋଚ ବୋଧକରୁଥିଲା ନଟବର । କିନ୍ତୁ ରତନା ନଛୋଡ଼ବନ୍ଧା । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରତନା ସାଙ୍ଗରେ ନଟବର ପୁଣି ଆସିଲା ଗାଆଁକୁ ।

× × × ×

ମଶାଣି ଭୂଇଁରେ ଗେହେଲିଇ ବୋଉର ଶବ ଜଳି ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା । ସଖୀ ଗେହେଲିଇ ନଈରୁ ସ୍ନାନ ସାରି ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ବେଳ ବୁଡ଼ିଲାଣି । ଗେହେଲିଇ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲା—

"ବେଳ ବୁଡ଼ିଲା । ରତନାଇ'ତ ଏତେ ବେଳଯାଏ ଅସିଲେ ନାଇଁ, କଣ କରିବା ସଖୀ ନାନୀ ?"

ସଖୀ କହିଲା—

"ରତନାଇ' ଅଜି ଯଦି ନ ଅସନ୍ତି, କାଲି ନିଶ୍ଚୟ ଅସିବେ । ରାତି ଗୋଟାକ କଣ କଟାଇ ପାରିବା ନାଇଁ ?"

ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ ହୋଇ ଗେହେଲିଇ କହିଲା—

"ମତେ କାଇଁକି ଭୟ ହଉଚି..."

"ଭୟ ଗୋଟାଏ କଅଣଲୋ ? ମୁଁ ତୋ ପାଖେ ପାଖେ ଅଛି... ।"

ଗେହେଲିଇ କିଛି କହିଲାନି । ରାତି ହେବାରୁ ଚଟେଇ ବିଛେଇ ଦେଲା—ଘର ଖାଲି ଖାଁ ଖାଁ ଗୋଡ଼ଉଛି । ସଖୀ ଯାଇ

ଚଟେଇରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସଖୀର କୋଳରେ ଜାକିଜୁକି ହୋଇ ଶୋଇ ରହିଲା ଗେହେଲିଇ ।

ନିଶବଦ ରାତି । ଦାଣ୍ଡରେ ଝୁପ୍ ଝୁପ୍ ଶବ୍ଦ । ଗେହେଲିଇର ରାଇ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସଖୀ ନିଦରେ ଶୋଇ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରୁଛି । କାନ ଡେରିଛି ଗେହେଲିଇ । ଗୁଳରେ ପୁଣି ଖସ୍ ଖସ୍ ଶବ୍ଦ । ମଣିଷ ପାଦ ପରି ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଶୁଣା ଯାଉଛି ।

ଗେହେଲିଇ ଭୟରେ ଶୀତେଇ ଉଠିଲା । ଭାବିଲା—ବୋଉ ମରିଚି । ଘରର ମାୟା ଛାଡ଼ି ପାରୁନାହିଁ । ସେଇଥି ପାଇଁ ଆସିଚି ବୋଧେ— ।

ସତେ କଣ ମଣିଷ ମଲେ ତାର ପ୍ରେତ ରାତିରେ ଯିବା ଆସିବା କରେ ? ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ଡାଆଣୀ, ପିଶାଚୁଣୀ ମାନଙ୍କ କାହାଣୀ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ । ରାତିରେ ଏକା ମଣିଷକୁ ପାଇଲେ ସେମାନେ ଭାରି ହଟହଟା କରନ୍ତି । ଆଗରେ ପର୍ବତ ପରି ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି—କାଳିଆ କୁକୁର ରୂପ ଧରି ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାନ୍ତି— । ସେଦିନ ସତେଇ କବିରାଜେ ଗପ କରୁଥିଲେ— । ରୋଗୀ ଦେଖି ଫେରୁଥିଲେ ଘରକୁ । କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର ରାତି । ନିଶା ଗର୍ଜୁଛି । ମଶାଣି ବାଟେ ଦେଇ ଆସୁଥିଲେ । କବିରାଜେ ସାମାନ୍ୟ ଗୁଣି ଧାରୁଡ଼ି ଜାଣନ୍ତି । ଦେଖିଲେ ବାଟ ମଝିରେ ବସି ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କଅଁଳା ପୁଅଟିଏ ସେକୁଛି । ନିଆଁ ଅସରେ ପାଖରେ ହୁ-ହୁ ହୋଇ ଜଳୁଛି । କବିରାଜେ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ କହିଲେ ବାଟ ଛାଡ଼ । କିନ୍ତୁ ସେ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ କି ବାଟରୁ ଉଠିଲା ନାହିଁ । କବିରାଜେ ବଟୁଆରୁ ଟିକା ବାହାର କରି ପାଟିରେ ପୂରେଇ ନିଆଁ ମାଗିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ନିଆଁ ଖଣ୍ଡେ ହାତରେ ଉଠାଇ ପକାଇ ଦେଲା । କବିରାଜେ ଡାହାଣପାଦ ଅଙ୍ଗୁଠି ସନ୍ଧିରେ

ଉଠାଇ ଆଣି ପିଙ୍କା ଧରାଇଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଗଲା । କବିରାଜେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ମନ୍ତୁରା ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ କବିରାଜଙ୍କର ହାତରେ ସଦାବେଳେ ଥାଏ । ସେ କହନ୍ତି—ଏ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡିକ ହାତରେ ଥିଲେ ଭୂତ କି ପ୍ରେତ କେହି ପାଖକୁ ଆସିବେ ନାହିଁ ।

କବିରାଜେ ଗୁଣି ଘାଗୁଡ଼ିପଦ ଜାଣନ୍ତି ବୋଲି ସିନା ଡାଆଣୀ କବଳରୁ ଉଧୁରିଲେ । ଆଉ କିଏ ହୋଇଥିଲେ ମରି ଯାଇ ଥାଆନ୍ତା— ।

ଅଗଣା ମଝିରେ କଅଣ ଗୋଟାଏ ଭୁସ୍ କରି ଆବାଜ୍ ହେଲା । ଚମକି ଉଠିଲା ଗେହ୍ଲେଇ । ଦୁଇ ହାତରେ ସଖୀକୁ ହଲାଇ ଥିରି ଥିରି ଡାକିଲା । ଗଭୀର ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇଛି ସେ । ବିଲିବିଲେଇ ଉଠିଲା ସଖୀ— ।

ଇଶାରା ଦେଇ ଗେହ୍ଲେଇ କହିଲା—

"ଏଁ...ଚୁପ୍ । ପାଟି କର ନାହିଁ । ଅଗଣାରେ କିଏ ବୁଲି ବୁଲି କରୁଛି... ।"

ଚମକି ଉଠିଲା ସଖୀ । କବାଟ ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଅନାଇଲା— ବାରିପଟ କବାଟ ଖୋଲି ହାତରେ ଠେଙ୍ଗା ଧରି ଆଠ ଦଶ ଜଣ ଲୋକ ପଶି ଆସୁଛନ୍ତି । ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀ ହତବାକ୍ୟରେ ଅନାଇ ରହିଲେ । ଭୟରେ ଦେହ ଥରୁଛି । ଉପାୟ କଅଣ ? ଭାବିଲେ ବି ମୁଣ୍ଡରେ ବୁଦ୍ଧି ପଶୁ ନାହିଁ— ।

ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀ ଯେଉଁ ଘରେ ଶୋଇଥିଲେ, ସେହି ଘର କବାଟରେ ଧକ୍କା ଉପରେ ଧକ୍କା ବସୁଛି । କିନ୍ତୁ ଭିତର ପଟୁ କିଳଣୀ ଦିଆ । ଖୋଲିବ କିପରି ? କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ କିଏ ଜଣେ କହିଲା—

"କବାଟ ଖୋଲିବୁ ନା' ଆମେ ଦୁଆରବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗି ଭିତରେ ପଶିବୁଁ··· ?"

ଶେଷକୁ ସେଇଆ କଥା ହେଲା । ଦୁଆରବନ୍ଧ ବାଡେ ହେଇ ଦୁଇ ଜଣ ଘର ଭିତରକୁ ଆସି କବାଟର କିଳଣୀ ଫିଟାଇ ଦେବା ମାତ୍ରେ ଆଠ ଦଶଜଣ ଲୋକ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ଝର୍ଚ୍ଚ ଆଲୁଅରେ ଦେଖିଲେ—ଭିଡ଼ି ସନ୍ଧରେ ସଖୀ ଓ ଗେହ୍ଲେଇ ଗୁଞ୍ଜି ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ଗେହ୍ଲେଇ ମୁହଁରେ ଲୁଗା ବାନ୍ଧି ଗୁରିଜଣ ଲୋକ ତାକୁ ଟେକି ନେଇ ପଳାଇ ଗଲେ । ସଖୀ ଚିତ୍କାର କରି ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ି ଯିବା ସମୟରେ ପଛରୁ ଜଣେ କିଏ ସଖୀ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାହ'ରେ ବାଡ଼େଇ ଦେଲା । ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ସଖୀ । ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ରକ୍ତର ଧାର ଛୁଟିଛି । କେହି ନାହିଁ । କାମ ଶେଷ କରି ସମସ୍ତେ ପଳାଇ ଗଲେ । ଅଗଣା ମଝିରେ ଖାଲି ସଖୀ ପଡ଼ି ରହିଛି ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ଅବସ୍ଥାରେ··· ।

× × × ×

ନଅବରକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ରତନା ଆସି ଗାଆଁରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ନିଜର ଘରକୁ ଅନାଇଲା—ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସଖୀ ଘରକୁ ଗଲା । ଦୁଆରେ ତାଲା ଦିଆ । ବଳଦ ହଳକ ସଖୀ ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିଲେ । ରତନାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ହୋବାଳି ଛାଡ଼ିଲେ । ରତନା ବଳଦ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁହଁ ଚିପି ଅଉଁସି ଦେଲା । ବଳଦ ଦୁଇଟିଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଧାର । ସୁଧରେ କି ରତନା ବେଶ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରୁଥିଲା । କେବେଳେ କଷ୍ଟ

ସହି ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେବାକୁ ଅଣ୍ଟା ଭଙ୍ଗିଥିଲା ସେ । କିନ୍ତୁ ବିଧାତା ପୁରୁଷ ଦାଉ ସାଧିଲେ । ରତନାର ସର୍ବସ୍ୱ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା । ସେ ଆଜି ନିଃସ୍ୱ । ହତାଶରେ ଗ୍ରହଅଡ଼କୁ ଚାହୁଁଛି, କିନ୍ତୁ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନାହିଁ ।

ସଖୀ ଗଲା କୁଆଡ଼େ ?

...ତେବେ କଣ ସେ ଟେହେଲିଇ ଘରେ ଅଛି ? ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଟେହେଲିଇ ଘରେ ଥିବ ? ରତନା ଓ ନଟବର ଟେହେଲିଇ ଘରକୁ ଗଲେ । ଦାଣ୍ଡଦୁଆର କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ରତନା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ମନରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ । ବାଡ଼ି ପଟକୁ ଧାଇଁଗଲା । ଦେଖିଲା—କବାଟ ଖୋଲା ଅଛି । ଅଗଣାରେ ରକ୍ତ ଭାସୁଛି । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିଏ ଅଚେତା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି—ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିକ ରକ୍ତରେ ତନ୍ତି ଯାଇଛି । ରତନା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ପାଖକୁ ଯାଇ ଅନାଇଲା । ସେ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ—ସଖୀ । ଦୁଇ ହାତରେ ସଖୀର ମୁଣ୍ଡଟି ଟେକି ଆଣି ନିଜ କୋଳ ଉପରେ ଥୋଇଲା । ନଟବର ପାଣି ଆଣି ସଖୀ ମୁହଁରେ ଛିଞ୍ଚି ସାନ୍ତ୍ୱନା କରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା, କିନ୍ତୁ ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଫେରିବାକୁ ନାହିଁ । ...

ଧୀର ଗଳାରେ ରତନା କହିଲା—

"ଟେହେଲିଇ ବୋଉ ଓ ଟେହେଲିଇ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ? ସଖୀକୁ ବାଡ଼େଇ ମୁଣ୍ଡ କିଏ ଫଟେଇଲା ? ମୋ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗେଇଲା କିଏ ? ଏହାର ରହସ୍ୟ କଣ ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।"

ନଟବର କହିଲା—

"ମୁଁ ସଖୀ ପାଖରେ ବସିଛି···। ଚେଗେଲ୍ଲିଭ ଅଜ ତା ବୋଉ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଅଗ ଖବର ନାଅ···ନିଶ୍ଚୟ ଏଇ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ କାଣ୍ଡ ବୋଲି ମୋର ଅନୁମାନ ହେଉଛି— ।"

ରତନା ଉଠି ଆସିଲା ବାହାରକୁ । ନଟବର ସଖୀ ପାଖରେ ବସି ରହିଲା ।

ରତନା ଆଖିରେ ଲୁହ । ମନରେ କୋହ । ଦୁନିଆରେ ପୁଣି ଏପରି ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି ? ପରର ସର୍ବନାଶ କରି ବାହାଦୁରି ନେବାରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ କଣ ମିଳେ ? ସ୍ୱାର୍ଥ କଣ ଏମାନଙ୍କର ?

ରତନା ଯାଇ ଠିଆ ହେଲା ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ । ସାଇଁ ସାଇଁ ପବନ ପିଟୁଛି । ମୁନ୍ଦର ଗଡ଼ବୋଲାର ମହକ । ରାତିର ନିର୍ଜ୍ଜନତା ହେତୁ ସ୍ଥାନଟି ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଡୁଛି । ଭୂତ ପ୍ରେତଙ୍କ ଭୟ । ନିଶବଦ ରାତିରେ ଏକା କେହି ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ରତନା ବସିଲା । ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଅଜି ସେ ଜଣେଇବ । କାହାରି ସେ କେବେ ଅନିଷ୍ଟ କରି ନାହିଁ । ତା ପ୍ରତି ଏ ଅବିଗ୍ୱର କାହିଁକି ? ଗ୍ରାମର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଏହି ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ । ଭଲ ମନ୍ଦର ଦାୟୀ ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀ ନ ହୋଇ ଅଉ କିଏ ହେବ ?

ରତନା ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁଛି । ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ବି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସିନ୍ଦୁର ଦାଉ ଦାଉ ଜଳୁଛି । ଭକ୍ତିରେ ରତନା ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇ ରହିଲା— ।

ବୁଢ଼ୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଘରର ପଛପଟ ରାସ୍ତା ଦେଇ ଦୁଇଜଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ରତନା କାନ ପାରି ଶୁଣିଲା—

ପ୍ରଥମ ଜଣକ କହୁଛି—ସଖୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ପାହାର ବସିଛି, ସେ ବଞ୍ଚିଥିବ ବୋଲି ମୋର କାହିଁକି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ—।"

ଦ୍ୱିତୀୟଜଣକ କହୁଛି—"ଆରେ ରାଉତବୁଢ଼ା ତ ଟେଳେଗ୍ରାଫ୍‌ଟାକୁ ଆଣିଲା। ପୁଣିହାତ ଡାକ ଏଇ ସ୍ୱାତାସ୍ୱାତି ବିଭାଘର ହୋଇ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛି। ଆମ ଟଙ୍କା ପୁଣି ମିଳିବ କେମିତି ?"

ରତନା ପାଟି ବାରି ଶୁଣିଲା। ଧଡ଼ୁ ସ୍ୱାଇଁ ଓ ଟେମେଇ ସାହୁ ଏଇ ଦୁ' ଜଣ। ଅନାଇଲା—ରାଉତ ଘର ଆଡ଼କୁ ସେମାନେ ଛୁଟିଛନ୍ତି—।

ରତନା ଫେରି ଆସିଲା। ସଖୀର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଫେରି ନାହିଁ। ନଟବରକୁ ସବୁ କଥା କହିଲା। ଦୁହେଁ ବସି ପରାମର୍ଶ କଲେ। ଶେଷରେ ପୋଲିସରେ ଖବର ଦେବାକୁ ନଟବର ଦଉଡ଼ିଲା ଥାନାକୁ। ରତନା ସଖୀକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠାଇ ବିଛଣାରେ ନେଇ ଶୁଆଇ ଦେଲା। ବିଛଣା ପାଖରେ ବସି ବଡ଼ କରୁଣ ଭାବେ ସଖୀର ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲା।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଟିକିଏ ଫେରି ଆସିଲା। ପଲକ ଦୁଇଟି ଖୋଲି ଅନାଇଲା। କଅଣ କହିବାକୁ ମୁହଁ ଖୋଲୁଛି, କିନ୍ତୁ କହି ପାରୁନି। ଓଠ ଦୁଇଟି ଥରି ଉଠୁଛି। ରତନା ପାଣି ଆଣି ସଖୀ ମୁହଁରେ ଦେଲା। ସଖୀ ପାଣି ପିଇ ସାବ୍ଯସ୍ତ ହେଲା ପରି ଜଣା ଯାଉଛି। କିନ୍ତୁ ମୁହଁ ଖୋଲି କିଛି କହି ପାରୁନି। ରତନାକୁ ଖାଲି ଛଳ ଛଳ ଆଖିରେ ଅନାଇ ରହିଛି।

ରତନା ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଗେଟହେଲ୍ଲଙ୍କ ଓ ମାଉସୀ ଗଲେ କୁଆଡ଼େ ?"

ସଖୀ ଖିନ ଖିନ ହୋଇ କହିଲା—

"ମାଉସୀ ମରିଗଲା···ଗେଟହେଲ୍ଲଙ୍କୁ ସେମାନେ ନେଇ ଯାଇଚନ୍ତି ।"

ସଖୀ ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲାନି । ରତନା କହିଲା—

"ତୁ ଶୋଇ ଥା'—ମୁଁ ଯାଉଚି ଗେଟହେଲ୍ଲଙ୍କ ପାଖକୁ— ।"

ସଖୀ ଇଙ୍ଗିତରେ ଯିବାକୁ କହି ପୁଣି ପଲକ ଦୁଇଟି ବୁଜି ଦେଲା । ରତନା କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ସିଧା ଧାଇଁଲା ସାଉତ ଘର ଆଡ଼କୁ ।

ଘର ଦାଣ୍ଡକୁ ଉଠିଲା । ଦୁଆରେ ଠିଆ ହୋଇ କାନ ଡେରିଛି । କିଛି ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ସବୁ ଶୁନ୍‌ଶାନ୍ । ରତନା ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ତେବେ ଗେଟହେଲ୍ଲଙ୍କ କାହିଁ ? କେଉଁଠି ନେଇ ରଖିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ?

ସାଉତଙ୍କର ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ବାଉଁଶିଆ ଘର ଖଣ୍ଡିଏ ଅଛି । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସାଉତେ ସେଇଠି ରହନ୍ତି । ରତନା ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଛୁଟିଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠି ରତନା କବାଟ ଫାଙ୍କ ବାଟେ ଅନାଇଛି । ଭିତରୁ ପାଟି ଶୁଣା ଯାଉଛି । ସାବଧାନରେ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲା ରତନା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କଳିଗୋଳ ଲାଗିଛି । କାହିଁକି ? କଣ ପାଇଁ ଏ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ?

ଧଡୁ ସ୍ୱାଇଁ କହୁଛି—

"ଯାହା ତମ ସାଙ୍ଗରେ କଥା ହୋଇଛି; ସେଥିରୁ ଯଦି ତରେଫେ ଉଣାହୁଏ ତେବେ ଗେଟହେଲ୍ଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ତମର ବିବାହ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ସାଉତେ ?"

ରାଜପୁତ ଗର୍ଜି ଉଠି କହିଲେ—

"ଆରେ କାହାକୁ ଏ ଧମକାଣ ଦେଖାଉଛ ? ଶଳେ ମୋ'ର ଖାଇ ପ୍ରଣି ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ ଜବାବ ? ଏକ ପଇସା ତମମାନଙ୍କୁ ଦେବ ନାହିଁ । କଣ ମୋର କର ପକାଇବ ଦେଖିବ ?" ...

ଚେମେଇ ସାହୁ କହିଲା—

"ଏତେ ଗରମ କାହାକୁ ଦେଖାଉଚ ରାଜପୁତ ? ଯାହା ପାପ କରିଚ, ତାର ଦଣ୍ଡ ଏହଉଚି ତମକୁ ଜୀଅନ୍ତା କାଟି ଟିକ ଟିକ କରି ତମ ମାଉଁସକୁ ବିଲୁଆ ଶାଗୁଣାଙ୍କ ଆଗରେ ଫିଙ୍ଗିଦେବା । ଭଲ ଗତ ଚାହଁ ତ ଆମକୁ ଠଙ୍କା ଦିଅ । ନ ହେଲେ···"

ରାଜପୁତ ରାଗି ଉଠି କହିଲେ—

"ନ ଦେଲେ କଅଣ କରି ପକାଇବ··· ?"

ହଳିଆ କହିଲା—

"କଅଣ କରି ପକାଇବୁଁ ? ଏ କଥା ମୁହଁରେ ଧର ନାହିଁ ରାଜପୁତ । ତମେ ପରା ଗାଆଁ ମୁଖିଆ ? ଏ ଗାଆଁରେ ଯେତେ ଯେତେ ଅଘଟଣ ଘଟୁଚି ସେ ପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ? ଏହା ମୂଳରେ କିଏ ଅଛି ? ରତନା ଘରେ କିଏ ନିଆଁ ଲଗେଇଚ ? ସଖୀର ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇ ଫଟେଇଲା କିଏ ? କାହା ହୁକୁମରେ ଏ ସବୁ କାମ ହେଲା ?"

ଏ ସବୁ ଘଟଣା ଶୁଣି ରତନାର ଦେହ ସାଗ ଅତ ଘୃଣାରେ ବରଡ଼ା ପତର ପରି ଥରି ଉଠିଲା । ମନେ କଲା ଚାଲି ଯାଇଁ ରାଜପୁତର ତଣ୍ଟିଟାକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ଚିପିଦେବ । କିନ୍ତୁ ଯାଇ ପାରିଲାନି । ନଟବରର ଆସିବା ବାଟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲା ।

× × × ×

ଗୁରି ମାଇଲ ବାଟ । ନଟବର ପ୍ରାଣପଣେ ଧାଉଁଛି । ବିପଦ ବେଳେ ଶକ୍ତିହୀନ ପ୍ରାଣରେ ବି ଶତସିଂହର ପରାକ୍ରମ ଆସେ । ଜାଗୁଛିଆ ରାତି । ରାସ୍ତାଘାଟ ନିଶୂନ, ତଥାପି ନଟବର ଦୌଡ଼ୁଛି— କୌଣସି କଥାକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ।

ନଟବର ଥାନା ଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ରାତି ଗୁରିଟା । ଥାନାର ବଡ଼ ବାବୁ ଚୌକିରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଶୋଇଥିଲେ । ନଟବର ଡାକିବାରୁ ନିଦ ତାଙ୍କର ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଖିରେ ନଟବରକୁ ଅନାଇ ବଡ଼ବାବୁ କହିଲେ—

"ଏପରି ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ଏତେ ରାତିରେ କୁଆଡ଼େ ? ବ୍ୟାପାର କଅଣ ?"

ନଟବର ଠିକେ ଠିକେ ସବୁ କଥା କହିଗଲା । ବଡ଼ ବାବୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣି ସାର ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କ ଆଦେଶ ହେଲା । ସାଜ ସାଜ ଶବ୍ଦରେ ଗୋଟିଏ ଥାନାଟି ସରଗରମ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଜିପ୍‌ଗାଡି ଖଣ୍ଡିକରେ ଦାରୋଗା ବାବୁ ଦୁଇ ଗୁରିଜଣ ବନ୍ଧୁକଧାରୀ କନେଷ୍ଟବଲ ଆସି ବସିଲେ । ନଟବର ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ । ତୀବ୍ର ବେଗରେ ଗାଡିଟି ଛୁଟି ଗୁଲିଲା ଆଗକୁ ।

ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ପୁଲିଶ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ସାଢ଼େ ଗୁରିଟା ବାଜି ଗଲାଣି । ଅଳ୍ପ କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ରାତି ପାହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଯିବ ।

ରତନା ଗାଡ଼ି ଆସିବାର ଅବାଜ ପାଇଲା । ମନ ତାର ଉତ୍ସାହରେ ନାଚି ଉଠୁଛି । ଯେଉଁ ଆଡ଼ୁ ଗାଡ଼ିର ଅବାଜ୍ ଶୁଣା ଯାଉଥିଲା ସେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଲା ।

ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଇଛନ୍ତି ଦେଖିଲେ—ଗାଡ଼ିଟି ସେହି ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ଦାରୋଗା ପୁଲିସ ବୋଝେଇ ହୋଇଛନ୍ତି । ନଟବର ବି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଛି । ରତନା ହାତ ଉଠାଇ ମଝିବାଟରେ ଠିଆ ହେଲା ।

ପୁଲିସ ଗାଡ଼ିଟି ରତନା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବାରୁ ଦାରୋଗା ପୁଲିସ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆସିବାକୁ କହି ରତନା ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲା । ପଛେ ପଛେ ପୁଲିସ ଫଉଜ ।

ସୁଜିତଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ପ୍ରଥମେ ଦାରୋଗା ବାବୁ ଆଦେଶ କଲେ—

"ଆଗ ଘର ଚଉଅଧି ଘେରାଉ କର ।" ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଦେଶ ପାଳନ ହେଲା । ପୁଲିସ ଫଉଜ ଘେରାଉ କରି ଜଗି ରହିଲେ ।

ରତନା ଓ ଦାରୋଗା ବାବୁ କବାଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ କାନ ଡେରିଲେ । ଭିତର ପଟୁ ଶୁଣା ଯାଉଛି—

ଧଡ଼ୁ ସ୍ୱାଇଁ କହୁଛି—

"ଦେଖ ସୁଜିତେ, ରାତି ପାହି ଆସିଲା । ସେଇନେ ଗାଁ ର ଲୋକମାନେ ଉଠିବେ । ତମେ ଯଦି କଥାଟା ଫଇସାଲା ନ କର, ତେବେ ଯେତେ କାହାର ହେବ ସେ କଥାଟା ଆଗ ଭାବ ପଛେ ଯାହା କରିବାର କର... ।"

ସୁଜିତେ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲେ—

ଅଚ୍ଛା ତମରି ମାନଙ୍କ କଥା ହେଲା । ଯେଉଁ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ତମ ତିନି ଜଣଙ୍କୁ ଦେବାକୁ କହିଥିଲି ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ

ଦେଉଛୁ । ହଁ, ଏ କଥା ଯେପରି ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଜାଣିବେ···
ସେଥିପାଇଁ ମତେ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ ଟିପ ସହି ଦିଅ— ।”

ତେବେ ମଧ୍ୟ ସାହୁ କହିଲା—

“ଟିପ ସହି ଗୋଟାଏ କଣ ? ତମକୁ ଯେତେ ସାହାଯ୍ୟ ଆମେ କରି ଆସିଛୁ ସେ କଥା ଆମ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହା ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛ ଭଲା କହିଲ··· ?”

ରାଉତେ କହିଲେ—“ତେବେ ହନୁମାନଜୀଙ୍କ ନାଆଁରେ ଶପଥ କର ।”

ସେଇୟା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ହନୁମାନଜୀଙ୍କ ନାମରେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ରାଉତେ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ଥଳି ଆଣି ଧଡୁ ସ୍ୱାଇଁ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲେ—ଏଥର ବିବାହ କାମଟା ଶେଷ କରିଦିଅ । ଆଉ ଘରେ ପୁରୋହିତେ ଅଛନ୍ତି ଡାକି ଆଣ ।

ଅଗଣା ମଝିରେ ବେଦୀଟିଏ ଆଗରୁ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ରାଉତେ ବରବେଶ ସାଜି ଆସି ବେଦୀରେ ବସିଲେ । ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକ ଗେହ୍ଲେଇକୁ କନ୍ୟା ସଜାଇ ଆଣି ରାଉତଙ୍କ ପାଖରେ ଜବରଦସ୍ତ ବସାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଗେହ୍ଲେଇ ଛଟିପିଟି ହେଉଥାଏ । ବିକଳରେ ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି କାନ୍ଦୁଥାଏ । ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେଠାରେ କେହି ନାହିଁ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ମନ୍ତ୍ରପାଠ କରୁଛି । ଦାରୋଗା ବାବୁ ହଠାତ୍ କବାଟରେ ଧ' ଗୋଇଠା ମାରି ଚିତ୍କାର କରି ଡାକିଲେ—

“ଭିତରେ କିଏ ଅଛ ? ଶୀଘ୍ର ଦୁଆର ଖୋଲ, ନଚେତ୍ କବାଟ ଭଙ୍ଗାଯିବ— ।”

ସବୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ । ଛଟପଟ୍ଟ ହୋଇ ଗୁହିଁ ରହିଲେ ସମସ୍ତେ ।

ଧକ୍‌କା ଉପରେ ଧକ୍‌କା ଖାଇ କବାଟ ଫାଳେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଦାରୋଗା ବାବୁ ପିସ୍ତଲ ହାତରେ ଧରି ଭିତରକୁ ଯାଇ କହିଲେ—

"ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହୁଅ···ହଲଚଲ ହେଲେ ଗୁଳି କରି ମାରି ଦେବି— ।"

ଦଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ହାତକଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଗେହ୍ଲିଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା । ରତନାକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ରତନା ହସି ହସି କହିଲା—

"ଛି' କାନ୍ଦୁଚୁ ! ଭୟ କଣ ? ମୁଁ ପରା ତୋ ପାଖେ ପାଖେ ଅଛି ।"

ରାତି ପାହି ସକାଳ ହେଲାଣି । ଲୋକମାନେ ଉଠି ନିଜ ନିଜ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଦାରୋଗା କନେଷ୍ଟବଲ । ନେଙ୍ଗୁଟି ରାଉତ, ଧଡ଼ୁ ସ୍ୱାଇଁ, ଚେମେଇ ସାହୁ ଓ ହଲିଆ ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ହାତକଡ଼ି ପଡ଼ିଛି । ଅଣ୍ଟାରେ ରଶି ବନ୍ଧା ହୋଇ ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଗୁଲି-ଛନ୍ତି । ଲୋକେ ଛଟପଟ୍ଟ ହେଲେ । ଦାରୋଗା ପୁଲିଶଙ୍କୁ ଦେଖି ଭୟରେ କେହି କଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କହିବାକୁ ସାହସ କଲେନି ।

× × × ×

ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଫେରି ଆସିଛି । ଆଖି ଖୋଲି ଅନାଇଲା— ପାଖରେ କେହି ନାହିଁ । ଉଠି ବସିଲା । ମୁଣ୍ଡ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହେଉଛି । ତଥାପି ସାହସ କରି ଉଠି ଠିଆ ହେଲା । ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡେ ଦାଣ୍ଡେ ଗୁଲିଛି ସେ । ଦେହ ଥରୁଛି । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେଇ ଦେଉଛି । ଓଃ ଭାରି କଷ୍ଟ । ଆଗକୁ ଗୁଲି ପାରିଲାନି । ଗାଆଁ ଦାଣ୍ଡରେ ପୁଣି ବେହୋସ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା ।

ଟେଗହେଲ୍‌ଭ ଦୂରରୁ ସଖୀକୁ ଦେଖି ଛୁଟି ଆସିଲା । ସଖୀର ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଉଠାଇ ନିଜ କୋଳ ଉପରେ ଥୋଇ କାନ୍ଦିଲା । ରତନା, ନଟବର ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ଦାରୋଗା ପୁଲିଶ ମଧ୍ୟ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଏଇମାନେ ସଖୀକୁ ବାଡ଼େଇ ମୁଣ୍ଡ ଫଟେଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦାରୋଗା ବାବୁ ଝଟ୍‌ପଟ୍ କରି ଟେନଙ୍ଗୁଟି ଯୁବକଙ୍କୁ ଅନାଇଲେ—ଯୁବକଟି ଓ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ଗଣ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଦିଅ ହୋଇଥିଲେ ।

ମୁହଁରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚି ସାବ୍ଧାନ କରାଇବାକୁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା, ତଥାପି ସଖୀର ହୋସ୍ ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ସଖୀକୁ ଧରାଧରି କରି ଆଣି ଗାଡ଼ିରେ ଶୁଆଇ ଦେଲେ । ନଟବର, ରତନା ଓ ଟେଗହେଲ୍‌ଭ ମଧ୍ୟ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଲେ । ଗାଡ଼ି ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଲା ଡାକ୍ତରଖାନା ଅଡ଼କୁ ।

ଅପରାଧୀମାନେ ହାଜତରେ ରହିଲେ । ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ଶେଷ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆସାମୀକୁ ବାର ବର୍ଷ ଲେଖାଏଁ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ।

× × × ×

ସଖୀ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ । ମୁଣ୍ଡରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡେଜ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ଘଣ୍ଟାକୁ ଘଣ୍ଟା ଇଂଜେକ୍‌ସନ ଓ ଔଷଧ ଦିଆ ଯାଉଛି । ଡାକ୍ତର ବାବୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ନର୍ସ ସବୁ ସମୟରେ ସଖୀ ପାଖରେ ବସି ଯତ୍ନ ନେଉଛି । ସଖୀର ଜ୍ଞାନ ଫେରିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଦେହର ଦୁର୍ବଳତା ଯାଇନି । ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ରହି ପରେ ଘରକୁ ଚାଲିଯିବ ବୋଲି ଡାକ୍ତର ବାବୁ କହିଛନ୍ତି ।

ରଞ୍ଜନା ଆସିଲା ସଖୀକୁ ଦେଖିବାକୁ । ସାଙ୍ଗରେ ଗେହ୍ଲେଇ ନଟବର ବି ଆସିଛନ୍ତି । ସଖୀ ନଟବରକୁ ଅନାଇଲା । ମୁହଁରେ ଶୁଖିଲା ହସ । ବଡ଼ କରୁଣ···ବଡ଼ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ।

ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀର ବଛଣା ପାଖରେ ବସୁ ବସୁ କହିଲା—

"ନଟଭାଇଙ୍କୁ ଏଥର ମୋଠେଁ ପାଖରୁ ଛାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ ସଖୀ ନାନୀ ! ଦଗାଦିଆ ପୁଣି କେଉଁ ଦିନ ଦଗା ଦେଇ ପଳେଇ ଯିବେ । ତୋ ପଣନ୍ତ କାନିରେ ଭିଡ଼ି ରଖି ଥା'··· ।"

ସଖୀ ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା—

"ଆଉ ମୋ ରଞ୍ଜନାଇ ତତେ ତା ବାହୁ ଫାଶରେ ବାନ୍ଧି ସାରୁ । ମୋ କଥା ମୁଁ ପଛେ ବୁଝିବି··· ।"

ଗେହ୍ଲେଇ ମୁହଁରେ କିଏ ଯେପରି ଫଗାଧ ସିନ୍ଦୂର ବୋଳି ଦେଇଛି, ସେହିପରି ନାଲି ଟୁକ୍ ଟୁକ୍ ଦେଖାଗଲା । ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ଲଜ୍ଜାରେ ସେ କହିଲା—

"ଯେଧେତ୍···ଲଜ୍ଜା ସରମକୁ ଏକା ବେଳକେ ପୋଡ଼ି ଖାଇ ସାରିଲଣି ସଖୀ ନାନୀ··· ?"

ଗେହ୍ଲେଇ ଅଭିମାନରେ ବାହାରକୁ ପଳାଇ ଯାଉଥିଲା । ସଖୀ ଡାକିଲା—

"ହେ···ହେ···ନୂଆବୋଉ ! ମୋ ରାଣ । ଯାଅନାହିଁ ମ ! ରଞ୍ଜନାଇଙ୍କୁ ଭାରି କଷ୍ଟ ହେବ—ଫେରି ଆ'··· !"

ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ । ଗେହ୍ଲେଇ ସଖୀର ବଛଣା ପାଖକୁ ଫେରି ଆସି ତା କୋଳରେ ମୁହଁଟି ଲୁଚାଇ ଦେଲା । ରଞ୍ଜନାର ମୁହଁକୁ ସେ ଆଜି କାହିଁକି ଚାହିଁ ପାରୁନି । ଭାରି ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁଛି ଗେହ୍ଲେଇକୁ— ।

ରଚନା ଗେହେଲିଙ୍କୁ ଓ ନଟବର ସଖୀଙ୍କୁ ଅନାଇଛି । ଲୁହେରଟି ପ୍ରାଣ ଗୋଟିଏ—। ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଆନନ୍ଦର କମଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟି ଉଠୁଛି—।

(ଦଶ)

"ସ୍ୱପ୍ନ ବିହଙ୍ଗ" ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁନି । ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟରେ ଲେଖକଙ୍କ ନାଆଁ ପାଠକ ପାଠିକା ମହଲରେ ଆଲୋଚନାର ପ୍ରଧାନ ବସ୍ତୁ । ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ସଂପାଦକଗଣ ନାନା ପ୍ରକାର ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇ ବହିଟିର ମହତ୍ତ୍ୱ ବଢ଼ାଇଛନ୍ତି ବୋଲି—କେତେ ପ୍ରକାରର କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ଲେଖକ ମହଲରେ ଚାଲିଛି । ଈର୍ଷାରେ ଅଧିକାଂଶ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି ।

କବିଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗି କିନ୍ତୁ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ସାଧନା ପୀଠରେ ବସି ସେ ଆଜି ମୂକ ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି । ଅଶ୍ରୁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି ।

ମନର ଦମ୍ଭ ଆଉ ନାହିଁ—ଉତ୍ସାହର ଗତି ତାଙ୍କର ମିଳେଇ ଯାଇଛି । ମହାପ୍ରଳୟ ମାର୍ଗରେ ନିଜକୁ ମିଶେଇ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଆଜି ସଜବାଜ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ତ୍ୟାଗକୁ ଭିତ୍ତି କରି ସମାଜରେ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । କବି ସେହି ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ନିଜର ଦାରିଦ୍ର୍ୟତାକୁ ତୁଚ୍ଛ ମଣି ଅହରହ ବାଣୀ ବନ୍ଦନା କରି ଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ—

ଆଜି ଇଏ କଣ ହେଲା ?

ପୁଅ ବିଜ୍ଞାନ ଆଗରୁ ତ ମରିଛି । ଝିଅ ମାନସୀ ବି ଚାଲି ଯାଇଛି ତାର ଭାଇ ପାଖକୁ ।

ଆଉ କବି ପତ୍ନୀ ?

ହଁ କବି ପତ୍ନୀ ! ଅଭାବ ଅନାଟନ ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଶେଷକୁ ସେ ପରାଜୟୀ ହେଲେ । ଟି. ବି. ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ଅନ୍ତିମ ସମୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି-ବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ରୋଗଶଯ୍ୟା ପାଖରେ ବସି କବିଙ୍କର ସାନ୍ତ୍ୱନାଦେବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନ ଥିଲା ।

ପ୍ରକାଶକ ମହୋଦୟଙ୍କ ଦେଇଥିବା ଟଙ୍କାରେ ଔଷଧ କିଣା ଗଲା । ରୋଗିଣୀ ପାଇଁ ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟର ଆୟୋଜନ ଚାଲିଲା । ଡାକ୍ତର ମିନତିଙ୍କୁ ଚେଞ୍ଜ୍‌ରେ ଯିବାକୁ କହିଲେ । ମାତ୍ର ଦରିଦ୍ର ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ ଟଙ୍କା କାହିଁ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନକୁ ନେଇଯିବେ ?

ଔଷଧ ଓ ପଥ୍ୟ ଅଭାବରୁ ମିନତି ଶରଧିନ ପାଇଁ ଅଖି ବୁଜିଲେ । କବିଙ୍କ ଅନ୍ତର କାନ୍ଦ ଉଠିଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାଖରେ ଆଜି ତାଙ୍କର ପରାଜୟ ।

କବିଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶୁଷ୍କ ହାସ୍ୟ । ଅଖିରେ ସକରୁଣ ଦୃଷ୍ଟି । କଳ୍ପନାର ସଉଧ ତାଙ୍କର ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଯାଇଛି । ନିଜକୁ ସେ ଆଜି ଅସହାୟ ଆଉ ଏକାକୀ ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ ସବୁ ଅବାସ୍ତବ ବୋଲି ମନେ ମନେ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି ସେ ।

ବହିର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ନୂଆ ରୂପରେ ଆତ୍ମ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାର ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା କବିଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହେଉଥିଲା ତାର ଗତିରୋଧ ହୋଇ ଯାଇଛି । କବି ଆଜି ପାଗଳ । ସଂସାର ପ୍ରତି ଆସିଛି ବିରାଗ । ମର ଜଗତରୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତି ଲୋପ କରିଦେବାକୁ ସେ ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ ।

ବସିଥିବା ସ୍ଥାନରୁ କବି ଉଠିଲେ । କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ତାର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଅଖି ଦୁଇଟା ବାଟ କଢ଼େଇ ନେବ ସେହି ଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କର ଗତି ।

ସହରର ଭିଡ଼ ରାସ୍ତା । ଫୁଟ୍‌ପାଥରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜନଗହଳି । ରାସ୍ତା ମଝିରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧାର ପରି ମଟରକାର ଛୁଟୁଛି । ଟିକିଏ ଅସାବଧାନ ହେଲେ ଗାଡ଼ି ଚାପରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଯିବ ।

କୌଣସି ଆଡ଼େ କବିଙ୍କର ନଜର ନାହିଁ । ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଚାଲିଛନ୍ତି ସେ । ଅସଂଖ୍ୟ ଭାବନାରେ ମନ ଖଣ୍ଡିତ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ । ଅନ୍ୟମନା ଭାବେ ଆଗକୁ ପାଦ ଦୁଇଟି କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ବଢି ଚାଲିଛି ।

କେତେବେଳେ ସେ ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଆସି ଠିଆ ହେଲେଣି ସେ କଥାକୁ ଆଦୌ ଖିଆଲ୍ ନାହିଁ । ନଦୀକୁ ଅନା-

ଉଲେ—ଆଖି ପାଉନି । ଦୁଇ କୂଳ ପୂର ରହୁଛି । ପଥର ବନ୍ଧ ଉପରେ ନୀରବରେ ଯାଇ ବସି ରହିଲେ କବି ।

ଭିକାରୀଟିଏ ଖଞ୍ଜଣି ବଜେଇ ଗୀତ ଗାଉଛି—

…ଭାସିଗଲି ଭବ ଜଳେ…ନାବ ଲଗାଅ କୂଳକୁ…

ଗୀତ ଶେଷରେ ହାତ ବଢ଼େଇ ମାଗୁଛି—"ବାବୁ ! ଗୋଟିଏ ପଇସା— । କାଲିଠୁ କିଛି ଖାଇ ନାହିଁ…" ।

ବାଟଚଲା ବାଟୋଇ । କାହା ପ୍ରାଣ ଦୁଃଖରେ ତରଳିଲା ତ ପକେଟରୁ କିଛି ବାହାର କରି ଭିକାରୀଟିର ହାତରେ ଦେଇ ଚାଲି-ଯାଏ । କିଏ କିଏ ବା ତୁଚ୍ଛା ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଘୃଣାରେ ନାକ ଟେକି ବାଟ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି— ।

ଦୂରରୁ ଥାଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖୁଥିଲେ କବି । ଭିକାରୀଟିର ଅବସ୍ଥା ସାଙ୍ଗରେ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ତୁଳନା କରୁଥିଲେ ମନେ ମନେ ।

କବିଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶୁଷ୍କ ହାସ୍ୟ । ଯଶ—ଖ୍ୟାତି—ଅଭିଜାତ୍ୟ ସବୁ ସରି ଯାଇଛି—କିଛି ନାହିଁ । ଦୁନିଅକୁ ମଣିଷ ଆସେ…ପୁଣି ଚାଲିଯାଏ । ଲୋକ ମୁଖରେ ରହେ ଦୁଇଟି କଥା—ନିନ୍ଦା ନଚେତ୍ ପ୍ରଶଂସା— । ସାଧନାର ସିଦ୍ଧିଲାଭ ପୂର୍ବରୁ କବିଙ୍କ ମନର ବାସନା ଅପୂରଣ ରହିଲା । ସଂସାର କାବ୍ୟରେ ପଡ଼ିଛି ଶେଷଛେଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଛେଦ ।

କାହା ପାଇଁ ଆଉ ଦୁନିଆରେ ସେ ବଞ୍ଚି ରହିବେ ? ସମ୍ବଳ-କଣ ଅଛି ତାଙ୍କର ? —ସେ ନିଃସ୍ୱ—ସର୍ବହରା ।

ତଥାପି ମରଣ ଭୟଙ୍କର । ସେ ମରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସାମନାରେ ରହିଛି ଅନନ୍ତ ଅଫୁରନ୍ତ ପଥ । ସେ ପଥର ସୀମା ନାହିଁ କି ଶେଷ ନାହିଁ ।

ଫେରି ପଡ଼ିଲେ କବି । ରୁଗ୍‌ଣ ମୁହଁରେ ତାଙ୍କର ହସର ଛଟା । ସହରର ରାଜରାସ୍ତା ଉପରେ ଧାଇଁଛନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ ମଣିଷ—ଯେ ଯାହାର କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କିନ୍ତୁ ବେକାର ଏଇ କବି । ଆଜି ତାଙ୍କର ସଂସାରର ବନ୍ଧନ ନାହିଁ କି ଚିନ୍ତା ଦରକ କିଛି ନାହିଁ । ବିରାଟ ସଂସାର ଭିତରେ ସେ ଆଜି ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିଛନ୍ତି ।

ଏଇ ସାମନାରେ ତାଙ୍କ ଘର । ଯାହାର ଗୁରି ପାଖରେ ଘୁରି ବୁଲୁଛି—ମିନତି, ମାନସୀ, ବିଜ୍ଞାନ ଏମାନଙ୍କର ମୃତ ଆତ୍ମା । ଆହା, ସେମାନଙ୍କୁ କବି ଯଦି ନିର୍ମମ ମରଣ ଦେବତାର ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ମୁହଁରୁ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ ।

ଘର ସାମନାରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକର ମେଳା । କବି ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ "ସ୍ୱପ୍ନ ବିହଙ୍ଗ"— । ଅଗଣିତ ଜନତା ଆଜି ଦରିଦ୍ର କବିର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ପାଇଁ ଧାଇଁ ଆସିଛି । ସବୁରି ମୁହଁରେ କବିଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା । ସେମାନେ କବିଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଚାହାଁନ୍ତି । କବିଙ୍କୁ ଏ ଜାତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ମାନ ଦେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କିନ୍ତୁ କବି ?

ଏତେ ଆନନ୍ଦ, ଏତେ ଗୌରବ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ହୃଦୟଯନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କର ମନ୍ଥର ହୋଇ ଆସୁଛି । କାହିଁକି ଆଉ ? କବିର ସେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାରେ ମିନତି, ମାନସୀ, ବିଜ୍ଞାନର ଆତ୍ମା ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିବ । ନା, ନା, କବି କିଛି ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ । ଫେରି ଯାଉ ଏ ପକ୍ଷୀଆର ।

ପକ୍ଷୀଆର ଫେରିଲା ନାହିଁ । ଜନତାର ଚିତ୍କାର—"କବିଜୀ କାହାନ୍ତି ? କବିଜୀ କାହାନ୍ତି ?"

ନିର୍ଜ୍ଜନ କାନ୍ଥ ତାରି ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଦେଇ କହି ଉଠୁଛି—"କବିଜୀ କାହାନ୍ତି ? କବିଜୀ କାହାନ୍ତି ?"

କବି ଆଉ ଆଗେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ରାଜପଥ ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଏଇ ସମ୍ମାନ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆଜି ଶେଲବିଦ୍ଧ କରୁଛି ।

ଆଃ, ଛାତିରେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା । ରାଜପଥର ପ୍ରଶସ୍ତ ଛାତି ଉପରେ ଢଳି ପଡିଲେ କବି । ଦୁଃଖ ଆଉ ଆନନ୍ଦର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ସାରା ଦେହଟା ତାଙ୍କର ଥଣ୍ଡା ହୋଇଗଲା ।

ଜନତା ଫେରିଲା । ନିର୍ଜୀବ ଘର ଅଭିନନ୍ଦନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ନାହିଁ ।

ଆରେ ଏଇ ଯେ କବି ! ସେଇ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କିଏ ଧାଇଁ ଆସିଲା—"କବି, କବି !"

କିନ୍ତୁ କବି ସେପୁରର ଯାତ୍ରୀ । ଲକ୍ଷ ଜନତାର ମୁହଁରେ ଦୁଃଖର ଅଶ୍ରୁ । ଯେଉଁ ଜନତା ଜୀବନ୍ତ କବିର ଅଭିନନ୍ଦନ ପାଇଁ ଧାଇଁ ଆସିଥିଲା, ସେଇ ପୁଣି କବିଙ୍କର ଶବ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଆଖିରୁ ଲୋତକ ଝରାଇଲା ।

କବି ଅଫେରା—ମହାପଥର ଯାତ୍ରୀ ! ! !

—ଶେଷ—

ଉତ୍କଳ ସଂଘ ଲାଇବ୍ରେରୀ
ନଂ........
ତା........
ରାଉରକେଲା

—ଲେଖକଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହି—

ଏ ଟୋପା ଲୁହ

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ — ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୧ ୪

ଲଭ୍ ଲେଟର

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ — ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୧ ୨

ବାହୁ ବନ୍ଧନ

ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୧ ୨

—ଖଣ୍ଡିଏ ମନ ଭୁଲା ଉପନ୍ୟାସ—

ଭେଙ୍ଗିଲା ଯୌବନ

(ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି)

—ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି—

ଦିଗମ୍ବର ଦାସଙ୍କର

ମୋହିନୀ କନ୍ୟା

ଓ

ଭାଇ ଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରଙ୍କ ପାଖରେ ରଖିଲା ଭଳି—

ଦେଖିଲା ଭଳି—ଶିଖିଲା ଭଳି—

ଏଥିରୁ ପଢ଼ିବେ—

ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ଓ ସଂସାରର—ପାରିବାରିକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର କପଟ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସମସ୍ୟାର ସୀମାସ୍ଥିନ ହୁଏ । ଦାମ୍ପତ୍ୟଜୀବନର ହସ—କାନ୍ଦ—ସୁଖ—ଦୁଃଖ ଭିତରେ ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ମିଳି ମିଶି ସେମାନଙ୍କର ସୁଖର ନୀଡ଼ ରଚନା କରନ୍ତି, ତାହାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଦେବ—ବହୁ

ର ଙ୍ଗି ନ୍ ଚି ତ୍ର ସ ମ୍ବ ଳି ତ

ଲେଖକ ଗଣକବି ୰ବୈଷ୍ଣବ ପାଣିଙ୍କର

—ଉ ତ୍କ ଳ ଲ କ୍ଷ୍ମୀ—

ପ୍ରଥମ ଭାଗ—ଟ ୧.୫ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ—ଟ ୨ ।

ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କର ପଢ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଆଜିରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବହିପାଇଁ ନିମ୍ନ ଠିକଣାକୁ ଅର୍ଡର ପଠାନ୍ତୁ ।

"ଉତ୍କଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀ" ତୃତୀୟ ଭାଗ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ।

ଚଣ୍ଡୀ ମାତା ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର

୫, ବ୍ରଜଦୁଲାଲ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ, କଲିକତା-୬